

Vliv společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti

Bc. Jiří Kalmár

Diplomová práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiří KALMÁR**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti zneužívání pervitinu.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BERGERET, J. Toxikomanie a osobnost. Praha: Victoria Publishing, 1995. 91 s. ISBN 80-7187-003-X.

HAJNÝ, M., KLOUČEK, E., STUHLÍK, R. Akta "Y". Drogový problém versus rodina. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-022-4.

HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. a kol. Závislost známá neznámá. Praha: Grada Publishing, 1996. 168 s. ISBN 80-7169-277-8.

KALINA, K. a kol. Drogý a drogové závislosti 1. Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.

PRESL, J. Drogová závislost. Praha: Maxdorf, 1994. 85 s. ISBN 80-85800-18-7.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Radana Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně14.4.2010.....

....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje vlivu společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti. Charakterizuje jednotlivá společenská prostředí a osobnostní vlastnosti jedince, které mají významný vliv na vznik této závislosti. Popisuje příčiny zneužívání omamných a psychotropních látek, včetně podmínek přerodu v drogovou závislost. Definiuje základní pojmy, jako jsou droga a drogová závislost, popisuje pervitin z pohledu jeho vzniku, získávání, výroby a účinků na lidský organismus. V diplomové práci je rovněž věnována pozornost vztahu a postojům společenského prostředí ke drogám a osobám, které je zneužívají. V závěru práce je vypracován přehled o drogové scéně v České republice a právní úprava týkající se zneužívání omamných a psychotropních látek. Výzkum v praktické části navazuje na teoretická východiska a odhaluje pohnutky, motivy a okolnosti, které byly příčinou vzniku závislosti na pervitinu.

Klíčová slova: společenské prostředí, pervitin, drogová závislost, rodina, vrstevnická skupina

ABSTRACT

The dissertation concerns on influence of social environment on methamphetamine addiction development. It specifies individual social environments and personal characteristics of an individual, which have significant influence on development of this addiction. It describes causes of abuse of narcotic and psyche activity influencing substances, including conditions for regeneration into drug addiction. It defines fundamental concepts as drug and drug addiction, it describes methamphetamine from the point of view of its development, obtainment, production and effects on human organism. The dissertation also takes heed of relations and attitudes between social environment and drugs and people who abuse drugs. In the dissertation conclusion there is an overview of a drug scene in the Czech republic, and law adjustment concerning abuse of narcotic and psyche activity influencing substances. Research in the practical part is based on theoretical knowledge and reveals ground, motives and circumstances, which caused the methamphetamine addiction.

Keywords: social environment, methamphetamine, drug addiction, family, group of the same age people

Motto:

„Neexistuje žádný kontakt mezi lidmi, aniž by tito vzájemně nepůsobili jeden na druhého. Žádné setkání dvou lidí, žádná konverzace mezi nimi kromě ovšem naprosto náhodné, neponechává ani jednoho z nich nezměněného...“

Erich Fromm, Umění být

Děkuji paní Mgr. Radaně Novákové, Ph.D. za vstřícný přístup a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mně věnovala při zpracování této diplomové práce.

Rovněž tak vyjadřuji poděkování své manželce Denise Kalmárové za morální pomoc, podporu a povzbuzení při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ	11
1.1 DROGA	11
1.2 DROGOVÁ ZÁVISLOST	12
1.3 PERVITIN	13
2 DROGOVÁ ZÁVISLOST	15
2.1 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI.....	15
2.2 KLASIFIKACE DROG	16
2.3 MOTIVACE VZNIKU DROGOVÉ ZÁVISLOSTÍ	18
2.3.1 Osobnostní charakteristiky – dědičnost.....	21
2.3.2 Vlivy prostředí	24
2.3.3 Přítomnost drogy a její charakteristiky	28
2.4 KATEGORIE UŽIVATELŮ.....	29
2.4.1 Experimentátor.....	29
2.4.2 Uživatel (nezdrženlivý).....	31
2.4.3 Zneuživatel (nutkavě – nezdrženlivý).....	33
3 PERVITINOVÁ ZÁVISLOST	35
3.1 VÝROBA A ZÍSKÁVÁNÍ PERVITINU	35
3.2 APLIKACE	35
3.3 ÚČINKY PERVITINU	36
4 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ	38
4.1 RODINA	38
4.2 VRSTEVNICKÁ SKUPINA.....	40
4.3 ŠKOLA	42
4.4 OSOBNOST TOXIKOMANA A SPOLEČNOST	45
4.5 EXPANZE DROG V NAŠÍ SPOLEČNOSTI	46
4.6 DROGOVÁ SCÉNA V ČR	48
4.7 PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	51
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 ZÁKLADNÍ SCHÉMA VÝZKUMU	54
5.1 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	55
5.2 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	56
5.3 METODA VÝBĚRU VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	57
5.4 METODA ANALÝZY DAT.....	57
5.5 OVĚŘENÍ VALIDITY A RELIABILITY.....	58
6 PŘÍPRAVA A PRŮBĚH VÝZKUMU	60
6.1 PŘEDSTAVENÍ RESPONDENTŮ	62
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	64

7.1	FAKTORY RODINNÉHO PROSTŘEDÍ.....	64
7.1.1	Rodinné vztahy	64
7.1.2	Vzdělání rodičů.....	66
7.1.3	Kulturní úroveň rodiny	67
7.1.4	Způsob trávení volného času	68
7.2	KLIMA VRSTEVNICKÉ SKUPINY.....	69
7.2.1	Závislost některého člena vrstevnické skupiny	69
7.2.2	Postoje vrstevnické skupiny k pervitinové závislosti člena	70
7.2.3	Charakteristiky skupiny podporující nebo odmítající pervitinovou závislost.....	71
7.3	DALŠÍ OKOLNOSTI OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK PERVITINOVÉ ZÁVISLOSTI.....	73
7.3.1	Okolnosti podporující vznik pervitinové závislosti.....	74
7.3.2	Okolnosti podporující vzdalování se od drogy	75
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ	82
	SEZNAM TABULEK.....	83
	SEZNAM PŘÍLOH.....	84

ÚVOD

Oblastí, kterou se v diplomové práci zabývám, je problematika zneužívání drog dnešní mladou generací. V poli mého zájmu stojí příčiny zneužívání omamných a psychotropních látek, včetně podmínek jejího přerodu v drogovou závislost. V této oblasti se nabízí několik možných výzkumných témat, já se zaměřuji na *Vliv společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti*. Závislost na pervitinu volím záměrně kvůli tomu, že je to droga, která je určitou „českou specialitou“. Důvodem pro výběr tohoto tématu je jeho aktuálnost, neboť s tímto fenoménem se v běžném životě setkáváme stále častěji. Jak prostřednictvím vlastní zkušenosti, tak i prostřednictvím informací zprostředkovaných masmédií. Neméně důležitou okolností vedoucí k výběru tohoto tématu je, že moje profese se s touto problematikou přímo prolíná a zasahuje do ní. Jako komisař Služby kriminální policie a vyšetřování odhaluji trestné činy týkající se nedovolené výroby a distribuce drog, a v souvislosti s těmito úkony přicházím do styku s osobami, které drogy zneužívají. Přitom zjišťuji okolnosti a příčiny vzniku zneužívání drog jednotlivými osobami a okolnosti vzniku drogových závislostí.

V úvodu teoretické části práce je definováno základní pojmosloví, které se váže k danému tématu. Vymezen je zejména pojem droga a to z obecného hlediska, které charakterizuje její základní vlastnosti. Dále je charakterizován pojem drogová závislost a to shrnutím klíčových bodů, které jsou pro její vystižení nejvýznamnější. V závěru této části práce je vymezena charakteristika pervitinu, která je důležitá pro pochopení dalších faktů diplomové práce.

V další části práce, která je věnována drogové závislosti, je nejprve pojednáno o historických souvislostech, které se týkají drog. Formou historického ohlédnutí je popsán a shrnut vztah člověka k droze a k pervitinu a to od nejstarších etap lidského bytí po současnost. V této kapitole je rovněž vymezen vztah člověka k drogám a jejich význam pro lidstvo s ohledem na různá historická období. Nezbytnou součástí práce je zmínka o klasifikaci drog, způsobu jeho výroby či získávání, jeho účincích a dopadu na lidskou psychiku a tělesné zdraví. Následuje část zabývající se motivací vzniku drogové závislosti, kterou zastupují zejména osobnostní charakteristiky, vlivy prostředí, přítomnost a charakteristika drogy. Kategorie uživatelů drog vymezených v následující části práce jsou důležité pro pochopení vývoje toxikomana od stadia experimentátora přes uživatele až ke zneuživateli.

Další část práce se týká samotné pervitinové závislosti. Stručnou formou je zde popsána výroba a získávání pervitinu v podmínkách toxikomanské subkultury. Dále jsou zde zmiňovány způsoby aplikace pervitinu s jejich „výhodami“ a „nevýhodami“. Následuje popis účinku pervitinu a jeho projevy v oblasti duševní a tělesné, faktory podílející se na vzniku pervitinové závislosti a jejich stádia. Současně je charakterizován negativní dopad závislosti na pervitinu v sociální sféře jedince, zejména jeho vztah k rodině, přátelům, zaměstnání a celé společnosti. V této souvislosti je nutné zmínit spojitost mezi zneužíváním drog a kriminalitou.

V závěru teoretické části práce je pozornost věnována vztahu a postoji společenského prostředí ke drogám a k osobám, které je zneužívají. Zmíněn je zejména vliv rodiny, vrstevnické skupiny a školy, který se podílí na vzniku drogové závislosti. Rovněž je vypracován přehled o pervitinové scéně v České republice. V návaznosti na předcházející část je shrnuta právní úprava, která se týká a postihuje drogovou problematiku a charakterizuje jednotlivé protiprávní jednání a to na rovině přestupků a trestných činů.

Teoretická část diplomové práce vychází z dostupné literatury, která se týká dané problematiky. Na základě uceleného zpracování teoretické části formulují cíl výzkumu, jehož zpracování v praktické části, za použití výzkumných metod, a jeho následná interpretace doplní a rozšíří dosud zveřejněné a probádané oblasti této problematiky. Cíl výzkumu a tedy celé práce se odvíjí a navazuje na dosud zjištěné skutečnosti a poznatky, které se týkají drogové problematiky.

Výzkum v praktické části diplomové práce se týká drogové problematiky, zejména zneužívání drog mladou generací. Pohnutkami, motivy a okolnostmi, které byly příčinou vzniku drogové závislosti či pouhého užívání drog. Vzhledem k současné realitě na drogové scéně se bude zaměřovat především na problematiku zneužívání pervitinu.

Výzkum se pokouší odpovědět na otázky, které se týkají zneužívání drog, příčinami jejich vzniku a možnostmi cíleného působení na určitou oblast sociálních vztahů, které na jejím zrodu hrají nejsilnější a nejvýznamnější roli. Zaměřen je zejména na oblast sociálních vztahů v rodině, ve škole a ve vrstevnické skupině, je hledán vztah mezi kvalitou vztahů v těchto institucích a vznikem zneužívání drog. Dalším cílem výzkumu je ověřit, zda se na vzniku zneužívání drog nebo drogových závislostí podílí nevhodně nebo nesprávně konceptovaná a prezentovaná prevence.

Cíl diplomové práce

Cílem práce je popsat sociální a psychické vlivy, podmiňující vznik a vývoj pervitinové závislosti. Dále v práci kladu důraz na prevenci vzniku tohoto jevu a odstranění jeho nežádoucích projevů a důsledků a to jak v rovině samotného jedince tak i celé společnosti.

Význam a účel práce spočívá v nalezení, objasnění a vymezení okolností, které mají vliv na vznik zneužívání drog. Na základě tohoto zjištění můžeme definovat efektivní způsoby intervence do společenských vztahů v rodině, škole a vrstevnické skupině za účelem předcházení vzniku těchto závislostí a tím i přizpůsobit a případně novelizovat formy prevence.

Práce má hodnotu ve třech rovinách:

1. *Pervitinová závislost v rovině sociální pedagogiky.* Výzkum může napomoci pochopit mechanismy vzniku těchto závislostí a vytvořit optimální postupy k co nejefektivnějším preventivním postupům.
2. *Přínos pro život člověka drogově závislého nebo osobu drogy zneužívající.* Zjištění, vyhodnocení a vysvětlení okolností vzniku závislosti může takovému člověku pomoci se jí zbavit a nalézt nový smysl a směr života.
3. *Přínos výzkumu pro mě, jako výzkumníka samotného.* Vzhledem ke své profesi jsem ve styku s osobami náležejícími do kategorie závislých. Poznatky plynoucí z provedeného výzkumu budou důležitým východiskem pro další činnosti s těmito lidmi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

1.1 Droga

Drogu chápeme stejně, jak ji už tisíce let před námi označovali Hippokratés a Galénos: *„jako látku, jež namísto, aby byla tělem „přemožena“ (a strávena jako běžný pokrm), je schopná tělo „přemoci“ a vyvolat – i při dávce směšně malé v porovnání s jinými pokrmy – značné organické a duševní změny“* (Escohotado, 2003, s. 6).

Co je to tedy *droga*? Existuje řada definic. Podle Presla (1994) můžeme jako drogu chápat každou látku, ať přírodní nebo syntetickou, která splňuje dva základní požadavky:

1. má tzv. *psychotropní účinek*, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění – působí na psychiku,
2. může *vyvolat závislost*, má tedy něco co se někdy označuje jako „potenciál závislosti“.

Ta je u různých drog různě vyjádřena, může být větší nebo menší, ale přítomna je vždy. Jestliže se podíváme kolem sebe z hlediska těchto dvou kritérií, zjistíme, že jsme drogami obklopeni na každém kroku. Látky ovlivňující psychiku a schopné vyvolat závislost jsou všude okolo nás. Vstoupíme – li do běžného obchodu s potravinami, zjistíme, že drogy tvoří podstatnou část nabídky. V tomto případě se ale jedná o drogy společensky tolerované, tzv. legální drogy. Jedná se především o alkohol v celé jeho šíři, od piva přes víno k destilátům. Dále je to káva, protože i u ní se dá zjistit ovlivnění psychiky („ne, já už si kávu nedám, to bych potom nespal“, nebo „musím si dát ranní kávu, abych se probral a nastartoval“), ale i třeba zdánlivě nevinný čaj. O drogových účincích tabákových výrobků není třeba vůbec pochybovat.

S vývojem naší civilizace se objevují stále nové drogy. Mluví se o návykovém sledování televize nebo stále častěji o tzv. *gamblingu* – návykovému hraní na výherních automatech. Úplná a naprostá abstinence od jakékoliv psychotropní látky, tj. zásadní a trvalé odmítání čaje, kávy, tabákových výrobků a alkoholu v jakékoliv podobě a při jakékoliv příležitosti, je v naší společnosti spíše výjimkou. Konzumace legálních drog je běžná věc a nikdo se nad ní nepozastavuje. Tolerance společnosti je v této oblasti vysoká a drogy výše uvedeného typu jsou nejen povoleny zákonem, ale i nabízeny na každém kroku. Z toho vyplývá i společenské pojetí pojmu *droga* v současnosti. Jako drogy jsou označovány téměř výlučně

látky, které splňují, stejně jako výše vyjmenované, základní definici, ale jsou naší společností zapovězené – tedy jejich výroba a distribuce. Tato skupina je také příslušným způsobem demonizována a označována jako původce drogových problémů. Můžeme si všimnout, jak vymizelo dříve běžné chápání pojmu droga (snad z nizozemského „droog“, tedy suchý, či anglického „drug“ – medicína) – tedy lék přírodního původu. Toto klasické chápání pojmu droga vidíme dnes jen v názvu „drogerie“, kde byly dříve prodávány léčivé čaje a další léky přírodního původu.

Pomocí nejrůznějších účelových definic je problém zjednodušován a vytvářeno rovnítka – droga = cosi nelegálního a škodlivého. Negativní účinek drog nelze popřít, ale zároveň nelze vynechat i jejich často pozitivní účinky, kterých lidstvo využívalo a využívá. Jestliže se na drogy podíváme zcela obecně, bez ohledu na jejich legalitu či ilegalitu v té či oné společnosti a době, můžeme je charakterizovat známým „dobrý sluha, ale špatný pán“. Každá droga má svoje rizika a přednosti a oboje je nutno alespoň v základech znát. Měli bychom být informováni o tom, jaký je poměr rizik a výhod a podle toho k drogám přistupovat.

1.2 Drogová závislost

Pojem drogová závislost je převzatý z anglosaské literatury (drug dependence), přičemž v anglickém odborném názvosloví „drug“ znamená především lék.

Drogová závislost představuje onemocnění, čehož důkazem je přijetí závislosti na návykových látkách do Mezinárodního klasifikačního seznamu onemocnění. Přestože je definic celá řada, lze říci, že všechny jsou založeny na společných bodech:

- a) nezvladatelná, neodolatelná touha po opakovaném brání drogy
- b) tendence ke zvyšování dávek
- c) existence psychické či fyzické závislosti na určité droze vyjádřená přítomností tzv. abstinčního syndromu psychického či fyzického
- d) negativní důsledky pro jedince a společnost (Presl, 1994).

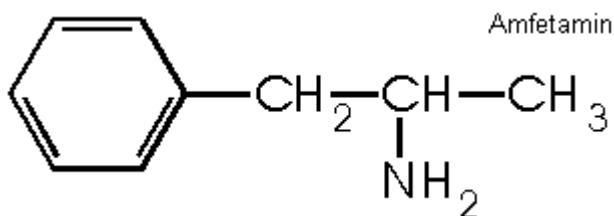
1.3 Pervitin

Po obecném seznámení se s pojmem droga a výčtu několika nejpoužívanějších dělení podle různých kritérií, se dostáváme ke skupině stimulačních drog, jejímž nejvýznamnějším představitelem je v našich podmínkách *pervitin*¹. Tento je předmětem závislosti, o které tato práce pojednává, a proto se jím budeme zabývat podrobněji.

Člověk potřebuje spát, ale také bdít; odpočívat, ale také být činný. Někdy se mohou objektivní potřeby, k nimž člověka nutí organismus, dostat do rozporu s jeho přáním nebo také s nutností danou vnějšími okolnostmi. Tělo si říká o odpočinek, on se však chce bavit. Snaze člověka, aby mohl řídit potřebu spánku a odpočinku, vycházejí vstříc látky, označované jako stimulancia (Urban, 1973).

Pervitin, jak již bylo uvedeno výše, patří do skupiny stimulačních drog. Tyto látky zahánějí pocit hladu, únavy nebo potřebu spánku a navozují pocit svěžesti. Vzbuzují velmi silný pocit posílení a jejich abúzus vede k silnému návyku a někdy až neovladatelnému chování. Stimulační drogy nejčastěji dělíme na ty, které jsou *přírodního původu* a na ty, které jsou *vyrobeny synteticky*. Nejznámějším představitelem první skupiny je *kokain*, který se získává z listů rostliny koka. Představitelem druhé skupiny jsou *amfetaminy*, jejichž nejvýznamnějším derivátem je právě *pervitin* (Nožina, 1997). Urban (1973) dále vysvětluje, že *slovo* amfetamin vzniklo z chemického označení

Alfa-Methyl-FEneThyl-AMIN.

Obr. 1. Chemický vzorec amfetaminu

¹ Vzhled pervitinu viz obr. 2-4, příloha P I

Presl (1994) doplňuje výše uvedené, že pervitin patří do skupiny stimulačních drog, jejichž základním efektem je celková stimulace a povzbuzení organismu. Pervitin – metamfetamin, který je slangově označován „perník“, „piko“, „péčko“, je zástupcem širší skupiny amfetaminových drog, resp. derivátů základní stimulační látky – amfetaminu. O této droze se hovoří především v souvislosti s jeho „domáckou“ výrobou a údajným rozšířeným exportem u nás vyrobeného pervitinu na Západ.

Nožina (1997) dále dodává, že amfetaminy jsou jednoduché sloučeniny, známé také jako tzv. „budivé aminy“. Amfetamin byl poprvé syntetizován v r. 1887. Jeho působení bylo prozkoumáno až později, počátkem 20. století. Název „budivý amin“ dostal snad proto, že poprvé byl použit v medicíně ve 30. letech 20. století k léčbě narkolepsie (porucha, která se projevuje nekontrolovanými záchvaty spánku). Neumann ještě v roce 1939 považuje návyk na tyto preparáty za vyloučený, avšak za necelý rok musel svůj názor změnit a sám popisuje jejich zneužívání v USA. Svého času byly prodávány bez předpisů v inhalancích a v dalších volně prodávaných lécích v lékárnách. Zneužívání inhalačních prostředků se stalo populární zejména mezi teenagery a vězni. Mezi těmi, kdo užívali amfetaminy perorálně ve značných množstvích, byli rovněž studenti, domácí hospodyňky a řidiči nákladních vozidel.

Návyk na amfetamin u nás poprvé zaznamenal Janota v roce 1941, a to u pacienta, kterého ošetřoval v roce 1940. Do dějin československé toxikomanie se amfetamin výrazně zapsal až po válce ve formě u nás vyráběného přípravku *Psychoton*. Znamé byly případy dopingu u sportovců. Ilegální československou drogou č. 1 se pak stal jeden z derivátů amfetaminu: metamfetamin – pervitin. Amfetamin a metamfetamin jsou si ve svých účincích natolik podobné, že mohou být vzájemně rozlišeny pouze laboratorní analýzou.

Pervitin není českým vynálezem, jak by se mohlo zdát ze zpráv ve sdělovacích prostředcích. Používali ho mimo jiné již za druhé světové války japonští sebevražední piloti kamikadze a také němečtí výsadkáři. Tato droga byla poprvé syntetizována v Japonsku v roce 1888. Na západ se dostala až v roce 1929. Rovněž název *pervitin* je německého, nikoliv českého původu. Čeští toxikomané však dokázali tento přípravek znovu objevit a vyvinout jeho výrobu v podmínkách domácích laboratoří.

2 DROGOVÁ ZÁVISLOST

2.1 Historické souvislosti

Člověku byly zcela jistě nejprve známy drogy, které bychom dnes nazývali psychedelika. S nimi žil již člověk sběratel a lovec. Byly užívány přísně rituálně a v kontextu tehdejšího náboženství. S jejich pomocí se snáze orientoval, pomáhali mu přežít v každodenním zápasu o život a o potravu. Člověk divočiny, eventuálně džungle, byl odkázán na bystrost svých smyslů, na intuici, předvídavost. Musel být velmi dobře vyladěn na to, co bychom nazvali vědomím divočiny. Psychedelický rituál tuto schopnost naladění podporoval. Takto se připravoval na hon, na číhanou, ale i na boj se sousedním kmenem. V období člověka pěstitele drogy získávají již rozhodně jiný význam. Podstatně se rozšířily, avšak jejich religiózní a rituální poslání ubylo na významu. Člověk zemědělec a pěstitel již objevoval byliny, které sloužily hédonistickým a extatickým praktikám ve formě omamných, či stimulujících látek. Začíná se posun od naprostého souznění a soužití s přírodou k dlouhému údobí využívání přírody, jejích zdrojů a jejího bohatství ve "prospěch" člověka. Význam halucinogenů, jakožto katalyzátorů mystické šamanské cesty, se vytrácel.

Ve 20. století došlo k podstatným změnám ve složení drog. Z přírodní koky obsažené v mírné koncentraci v listech je nyní průmyslově vyráběný kokain a crack, z přírodního opia morfin a heroin, z přírodních vín destilované koncentráty, z přírodního konopí hašišový olej. Cílem při jejich zneužívání je zejména zlepšení výkonnosti, rychlé vyladění, rychlá možnost odreagování, zapomnění, utlumení nepříjemných stavů. Zájem o pochopení vlastního osudu je zatlačován zájmem o "zlepšení" svého osudu. K tomu má posloužit změna prožívání, navozování iluzivních hodnot pomocí návykových drog či nahromadění většího materiálního bohatství (http://www.drogy.net/portal/ilegalni-drogy/drogy-a-historie/historie-uzivani-a-zneuživani-psychootropnich-latek_2006_01_05.html).

Amfetamin byl prvně syntetizován v r. 1887 chemikem Edeleanu. V r. 1910 si britští fyziologové Barger a Dale všimli podobných vlastností amfetaminu a adrenalinu. Jeho budivé účinky byly více zkoumány a terapeuticky byl využíván při léčbě *Encephalitis lethargica*. Ve 30. letech se rozběhla celá řada psychologických výzkumů zaměřených na změny výkonnosti pod vlivem amfetaminu. První zprávy o zneužívání amfetaminu jsou z r. 1937, kdy studenti Minesotské university užívali tyto látky proti ospalosti a ve snaze zlepšit stu-

dijní výsledky. Amfetaminy našli další zneužití ve vrcholovém sportu hlavně v zátěžových vytrvaleckých disciplínách a za druhé sv. války k dopování bojových letců. Další budivý amin Efedrin je znám nejméně 5000 let, pochází z rostliny *Ephedra vulgaris*, a byl ve staré čínské medicíně používán jako antiastmatikum.

Amfetaminy mají u nás velkou tradici. V 60. letech zneužívání Fenmetrazinu a Psychotonu, v 80. letech pak domácí výroba metamfetaminu - Pervitinu. Ten je historicky nejzneužívanější tvrdou drogou na našem území, původně vyráběn v domácích laboratořích z léků obsahujících efedrin, později spíše z čisté efedrinové báze, odcizované přímo z výroby. Výroba se stále více profesionalizuje podobně jako výroba dalších syntetických amfetaminů - extáze a jejich derivátů. Těmto látkám se říká *designer drugs*, což je výraz označující jejich původ. Ten je v chemických laboratořích. Novými úpravami (designe) molekuly metamfetaminu se vytváří stále nové látky s různě odlišnými psychotropními účinky (Kudrle, In Kalina, 2003).

2.2 Klasifikace drog

Světová zdravotnická organizace (WHO) klasifikuje drogy podle *stupně kontroly* doporučeného zákonodárcům, *nad obchodem s těmito látkami a nad jejich užíváním*. Tato klasifikace počítá se:

1. „skupinou a“ – především halucinogenní látky s pouze výjimečným terapeutickým účinkem,
2. „skupina b“ obsahuje látky terapeuticky užitečné, ale vyžadující kontrolu užívání vzhledem k vážnému riziku, jež tyto látky pro jedince představují; dělí se na podskupinu *b1* (látky s dosti omezenou terapeutickou hodnotou, zvláště amfetaminy) a podskupinu *b2* (látky terapeuticky efektivnější, zejména barbituráty a některá hypnotika) a
3. „skupina c“, kam patří látky se zaručenou terapeutickou hodnotou a s malým, i když nezanedbatelným zdravotním rizikem (uklidňovací prostředky, hypnotika, sedativa).

Klasifikace založená na *původu prostředků*:

- a) *prostředky přírodního původu* – opium, konopí, alkohol
- b) *prostě zneužívané léky* – hypnotika, uklidňující prostředky, amfetaminy atd.
- c) *prostředky vzešlé z výzkumu* – LSD, STP atd.
- d) *prostě zbavené obvyklého užití* – těkavá rozpouštědla atd.

Klasifikace podle *účinku prostředku na organismus*:

- a) podle *stupně toxicity* – např. smrtelné drogy, drogy způsobující skutečnou choromyslnost nebo drogy vedoucí k závislosti
- b) podle *účinku v psychofyziologické rovině* – změny ve vegetativní nervové soustavě, v extrapyramidálním systému atd.

Kanadská vláda provedla v roce 1969 rozřídění hlavních psychotropních látek na *sedativa a hypnotika, stimulanty, psychedelika a halucinogenní látky, opiáty, těkavá rozpouštědla, neomamná analgetika, antidepressiva a hlavní uklidňovací prostředky*.

Ve Francii obvykle vycházejí z klinických klasifikací a drogy dělí na:

- a) „*euforika*“, která oslabují emotivitu a některé vjemy (opiáty, kokain atd.),
- b) „*fantastika*“ vyvolávající iluze (indické konopí, různé houby, LSD),
- c) „*hypnotika*“ – především uspávací prostředky a barbituráty,
- d) „*excitanty*“ neboli stimulanty psychické aktivity (tabák, čaj, káva atd.) a
- e) *prostředky vyvolávající vzrušení a posléze depresi* (alkohol, těkavá rozpouštědla).

Klasifikace *empirické* dělí drogy na ty, s nimiž se „*vznáší*“ (konopí, opium), a na ty, s nimiž se „*cestuje*“ (opiáty, kokain, LSD, amfetaminy).

Často používanou klasifikací je rozdělení drog podle P. Denickera (In Bergeret, 1995, s. 9-10) na:

- a) „*psycholeptika*“ – hypnotika, neuroleptika, uklidňující prostředky a antiepileptika,
- b) „*psychoanalytika*“ stimulující bdělý stav – amfetaminy a různé další stimulanty a

- c) „*psychodysleptika*“ - halucinogenní a delirogenní prostředky, omamné drogy, alkohol a jejich deriváty.

Jak již bylo zmíněno dříve, různé drogy jsou spojeny s různou *mírou rizika*. Jedním z hlavních rizik je ztráta kontroly nad původně občasnou konzumací a postupný vznik závislosti. Tohle riziko existuje a je přítomno u každé drogy, i u těch nejvíce tolerovaných a zdánlivě neškodných. Právě *míra rizika vzniku závislosti*, jak uvádí Presl (1994), slouží jako hlavní kritérium pro dělení drog na tzv. *měkké a tvrdé, lehké a těžké*. Tento způsob dělení je však značně nepřesný a jako daleko vhodnější a srozumitelnější se jeví způsob užívaný v Holandsku, kde drogy dělí na skupinu s *akceptovatelným, přijatelným rizikem* a na skupinu s *rizikem nepřijatelným*. První skupina je charakterizována tím, že drogy sem zařazené lze v podstatě konzumovat, tedy užívat v přijatelných intervalech a přijatelných množstvích – aniž v neúnosné míře dojde ke vzniku závislosti či k jiným negativním důsledkům. Příkladem tzv. *lehkých drog* je třeba káva, tabákové výrobky a alkohol. Druhou skupinu z výše jmenovaných tvoří tzv. *tvrdé drogy*, u nichž je vznik závislosti jednoznačně vysokým, „neakceptovatelným“ rizikem.

2.3 Motivace vzniku drogové závislosti

Motivace je důležitou součástí a podmínkou pro vývoj návyku a závislosti. Mezi nejčastější návyky řadíme:

- *Motivace fyzická* – přání fyzického uspokojení, fyzického uvolnění, odstranění fyzických obtíží, přání získat více energie, udržet si fyzickou kondici...
- *Motivace senzorická* – přání stimulovat zrak, sluch, hmat, chuť, potřeba smyslově-sexuální stimulace, touha po celkovém posílení vnímání čidly.
- *Motivace emocionální* – uvolnění od psychické bolesti, pokus řešit osobní komplikace, uvolnění od špatné nálady, snížení úzkosti, emocionální relaxace.
- *Motivace interpersonální* – přání proniknout interpersonálními bariérami, získat uznání od vrstevníků, komunikovat s nimi, zejména neverbálně, vzdorovat autoritě, posílit vazbu s druhou osobou, uvolnit interpersonální blokády.

- *Motivace sociální* – potřeba prosadit si sociální změny, identifikovat se s určitou subkulturou, unikat z obtížných až nesnesitelných podmínek prostředí, měnit společenské vědomí vrstevníků.
- *Motivace politická* – identifikovat se se skupinami protestujícími proti establishmentu, měnit drogovou legislativu, nedodržovat společenská pravidla...
- *Motivace intelektuální* – uniknout nudě, dosáhnout intelektuální kurióznosti, řešit umělé problémy, produkovat originální světové ideje, zkoumat své vlastní vědomí a podvědomí...
- *Motivace kreativně estetická* – vylepšit uměleckou tvorbu, zvýšit požitek z umění, ovlivnit a rozšířit představivost...
- *Motivace filozofická* – objevovat významné hodnoty, hledat smysl života, nalézat osobní identifikaci, objevovat nové pohledy na svět...
- *Motivace specifická* – osobní potřeba prožít dobrodružství, jinak nevyjádřitelné prožitky, získat ocenění u určitých osob...

Základním principem vzniku závislosti je dnes všeobecně uznávaná tripolární koncepce příčin; první pól se týká užívané látky a působení této látky na organismus; druhým pólem je osobnost toxikomana a všechny jeho afektivní funkce; třetí pól se týká úlohy různých prostředí, jimiž toxikoman procházel od útlého dětství, nebo v nichž se následně vyvíjel (Bergeret, 1995).

Na počátku drogového experimentu často stojí zvědavost. O drogách se stále mluví, ve třídě jsou v kurzu lidé, kteří už je aspoň trochu zkusili. K ochutnání drogy vede prvopočáteční touha okusit nepoznané, získat si prestiž mezi vrstevníky. Zárodečný experiment je záležitost jednorázová, která záhy skončí. Za víkendovým, rekreačním (jednou za týden, občas) užíváním drogy nejsou motivy hlubší, než je bezprostřední psychotropní efekt – odpočinu si, cítím se svěží, dobře se na drogách bavím, občerstvím se. Hlubší důvody se uplatňují většinou až u pravidelných, problémových uživatelů, kdy chemická substance začne být důležitější než škola, přátelé, rodina. Často jde o reakci na pocit „já ten svět nezvládám“ – všichni jsou úspěšní, krásní, mocní, jen já nemám ty potřebné schopnosti, pro které by si mě ostatní i já sám mohli vážít. Jsem moc slabý na to, abych přežil zraňování světa. Potřebuji buď silného ochránce, nebo znečitlivění, které mi dají drogy. Problémové

užívání mnohdy bývá odpovědí na nedostatek sebeúcty, sebedůvěry, životní energie, nestabilní zakořeněnost v zemi. U uživatelů, kteří za drogu platí nejen penězi, ale i zdravím, trestnou činností, ... můžeme v duchu čínského přísloví říct, že: „*záměr opilého starce byl jinde, než v samotné číši vína*“ (Hajný 1999, s. 53-54).

Na otázku, proč lidé berou drogy, není snadné odpovědět. Jednoduchá odpověď neexistuje. Vždy jde o souhru řady faktorů, které působí na toho kterého jedince. Existuje mnoho teorií vysvětlujících (alespoň zčásti) vznik závislosti na drogách.

Z pohledu *analytické psychologie* souvisí závislost s procesem individuace, tedy procesem sebeuskutečnění. V psychoanalytickém pojetí se hovoří nejen o závislosti somatické a psychické, ale i o tzv. parareligiózní potřebě. Ta není na rozdíl od předchozích dvou prvků ani získaná, ani kulturně podmíněná. Tato potřeba stojí u drogově závislých v pozadí sponánní tvorby rituálů, sklonů k esoterismu, fanatismu a pseudoideologie. Droga přenáší závislého do jiného světa, může ji vnímat jako element kreativní a osvěžující.

Existují *modely biologické*, vycházející z představy komplementarity mezi určitou drogou a jedincem. Podle těchto teorií závisí vznik problémů na jednoduché podmínce vzájemného setkání těchto dvou působků. Není-li vhodná droga k dispozici, závislost nevznikne. Naopak, jestliže se jedinec s určitou drogou, na kterou je „biologicky nastaven“, setká, závislost vzniká neodvolatelně.

Existují modely, které jako základní faktor působící na vznik závislostí udávají určitou, *specifickou souhru okolností*, bez kterých by závislost nevznikla. Tato souhra okolností spojená s přítomností drogy působí na organismus příslušného jedince tak silně, že bariéry prevence se bortí a vzniká závislost.

Existují také modely, které jako základ závislosti na drogách vidí *učení nežádoucích postojů*, kde příčinně působí především primární rodina (rodiče závislé osoby). Jedním z těchto modelů je tzv. pojmový model, který hovoří o toxikomanii jako o součásti cyklického procesu, zahrnujícího tři nebo více individuů, zpravidla toxikomana a jeho dva rodiče. Tito lidé tvoří interpersonální systém, který může být narušen různými situacemi, jejichž výsledkem je vznik drogové závislosti (Presl, 1994).

Nesmíme také zapomínat na demonstrační význam zneužívání drog. Pokud se jedná o zneužívání drogy jako sekundárního projevu, je droga obvykle prostředkem k dosažení někte-

rých osobních cílů u jedinců zvýšeně požívačných, nezdrženlivých až sociopatických, u psychastenických jedinců se sníženým frustračním prahem, popřípadě i jako prostředek ke snižování úzkosti (Heller, 1996).

O experimentu s drogou, braní drog i o vzniku závislosti lze říci, že příčina leží někde ve vzájemné kombinaci osobnostních charakteristik, vlivů prostředí a přítomnosti drogy jako takové.

2.3.1 Osobnostní charakteristiky – dědičnost

K tomuto okruhu lze říci, že neexistuje tak nešťastná kombinace osobnostních charakteristik, která by určitého jedince neodvolatelně předurčovala ke vzniku závislosti na drogách. Na straně druhé však neexistuje osobnost, která by byla proti vzniku závislosti na drogách stoprocentně chráněna. Závislost lze v podstatě vypěstovat za určitých podmínek u každého. Otázka dědičnosti je v tomto směru často přeceňována a navíc se o dědičnosti u nelegálních drog ví poměrně málo. Existuje řada obecných *biologických faktorů*, které mohou rizika pozdějšího vývoje závislosti zvyšovat. Jedná se o nejrůznější prenatální poškození plodu vedoucí k narození celkově oslabeného jedince. Působí i zhoršující se životní prostředí, nevhodné až škodlivé složení stravy, alergizující faktory. Svoji roli hraje příliš vysoký či příliš nízký věk matky, který opět zvyšuje celkové riziko.

Odborná literatura se shoduje v tom, že nezvykle vysoké procento osob s pozdějšími drogovými problémy má již *nemorbidně stanovitelnou psychiatrickou diagnózu*. Nejčastěji je zde citován sklon k poruchám v emoční sféře, především náchylnost k patologickému smutku - depresím. Mezi další významné faktory se řadí vlastnosti jako nezdrženlivost, nestálost, zvýšená sebestřednost, sklon k požívačnosti a snížená odolnost vůči běžné denní zátěži.

Predisponované osobnosti by se daly zařadit do dvou hlavních skupin:

- 1) osoby *zvýšeně citlivé, zranitelné a úzkostné*

Tito lidé mají problém v komunikaci, jsou zraňováni ve svých vztazích k autoritám a trpí svojí neschopností navázat uspokojující partnerský vztah. Patří sem i sklony k úzkostnému sebesledování a očekávání i objevování různých chorob. Setkání takto strukturované osobnosti se *stimulační drogou*, která jí poskytne to, co se nedostává, může být velmi významné. Zjištění, že stav intoxikace umožňuje překonat zatím nepřekonané, že dochází k jakési

přeměně osobnosti, zasahuje plnou silou. Stejně silně pak působí fakt, že tato posila je jen dočasná a že návrat do normy je spojen s nepříjemnými prožitky. Tento stav je slangově označován jako „dojezd“. Jde o vychýlení opačným směrem, tedy namísto stimulace nastupuje skleslost a únava. Nástup tohoto nežádoucího stavu je často potlačován drogami jiného typu, což situaci dále komplikuje. Samotná charakteristika *stimulačních drog*, kde je vyjádřen především tzv. *psychický abstinenční syndrom (nutkavá touha vracet se znovu do stavu intoxikace)*, je pro vznik závislosti dostatečně riziková. Pokud tuto drogu bere člověk jako způsob řešení svých problémů, riziko závislosti je enormní.

2) osoby *extrovertní*, obrácené svojí reaktivitou navenek

Projevuje se zde zvýšená dráždivost, snížená schopnost koncentrace, sklony k impulzivité a dramatinování spolu se zvýšenou sebestředností. Zvýšená aktivita, projevovaná nevhodným způsobem, vede k problémům již ve školním věku a později pak i ke konfliktům s okolím až agresivním projevům. Psychiatrická terminologie hovoří o osobách anomálních, o osobnostech s psychopatickým vývojem. Stejně jako u první skupiny je zřejmé, že pro disponovaného jedince je setkání s příslušnou drogou významnějším jevem než pro osobu, které tyto dispozice chybí a která je vůči drogám v neutrálním postoji.

Byla by chyba si myslet, že tato vyhraněnost vůči určitým drogám je všeobecně platná. Věc je opět složitější. V současné situaci převládá tzv. *polymorfní způsob braní drog*. Člověk tedy bere více drog, není zaměřen jen na jednu skupinu. Známa a velmi oblíbená je kombinace dvou zcela odlišně působících drog tzv. *speed ball (kokain a heroin)*. Podobně funguje i kombinace *pervitinu s hypnotiky či sedativy* při „dojezdu“.

Bylo by zjednodušením domnívat se, že k návykovým látkám inklinují pouze osobnosti v jistém smyslu anomální, a že tudíž mezi závislými jedinci je tato charakteristika nutná. U těchto jedinců jde pouze o zvýšené riziko. Problémy s návykovými látkami riskuje každý sebenormálnější jedinec. Zde ovšem dochází k významnějšímu působení dalších vlivů.

Tab. 1. Ochranné a rizikové činitele plynoucí z osobnostních charakteristik a dědičnosti

Činitele zvyšující riziko problémů	Činitele snižující riziko problémů
Problémy s návykovými látkami u předků	Nepřítomnost návykových látek u předků
Duševní nemoc u předků	Nepřítomnost duševních nemocí u předků
Komplikovaný porod, poškození mozku při porodu	Porod bez větších komplikací a nepřítomnost těžkého úrazu hlavy
Návykové látky vyvolávající spíše příjemné pocity	Návykové látky vyvolávající spíš nepříjemné pocity
Chronická traumatizace – dlouhodobé týrání, pohlavní zneužívání nebo šikanování	Nepřítomnost chronické traumatizace
Sklon k násilí, špatné sebeovládání, impulsivnost	Dobré sebeovládání, tendence řešit problémy nenásilně
Poruchy pozornosti s nadměrnou aktivitou	Normálně živé nebo klidné dítě
Nížší inteligence	Dobrá inteligence
Setkání s návykovou látkou v mladém věku	S návykovou látkou se nesetkal, nebo se setkal ve vyšším věku
Chronické onemocnění, zejména bolestivé	Dobré tělesné zdraví
Neumí zvládat stresové situace	Umí zvládat stresové situace zdravými způsoby
Nemá sociální dovednosti (neumí navázat kontakt, spolupracovat a vyjednávat). Neumí odmítnout nevhodné nabídky z okolí (neumí čelit sociálnímu tlaku)	Má dostatek sociálních dovedností a umí čelit sociálnímu tlaku. Umí plánovat a řešit problémy
Má nízké sebevědomí	Má zdravé sebevědomí
Nedošlo k osvojení dobrých hodnot	Vnitřní přijetí hodnot, které usnadňují vyhýbání se návykovým látkám
Neumí si vyvolat příjemné stavy zdravými způsoby	Umí si vyvolat příjemné stavy zdravými způsoby
Malá odolnost vůči neúspěchu a zklamání	Odolnost vůči neúspěchu, vytrvalost a pilnost
Neumí ovládat dobrým způsobem úzkost, smutek a hněv	Ovládá dobré způsoby, jak ovládat nepříjemné duševní stavy
Sklon k sebelitosti, depresím a malá pružnost v myšlení	Veselost a schopnost se dobře přizpůsobit nové situaci

2.3.2 Vlivy prostředí

Jde o faktory, které se na vzniku problému s drogami nebo závislosti podílejí nejvýznamněji. Do této skupiny můžeme v podstatě zařadit působení všeho, co nás obklopuje. Rodiče, sourozenci, škola, vrstevníci, parta, zaměstnání, vojenská služba, působení společnosti jako takové, působení hromadných sdělovacích prostředků, veřejné mínění. To jsou faktory, které formují náš postoj k světu, nevyjímaje postoj k návykovým látkám. Dále pak k osobám, které drogy berou, k prevenci, léčbě a represivnímu působení – prostě k drogám jako celku. Vlastní postoj se vytváří v procesu učení, který nejintenzivněji probíhá v *rodině*, kde jsou vlivy prostředí nejsilnější. Rodiče poskytují základní identifikační vzory. Vznikají zde modelové situace a na základě jejich řešení dochází k posilování vhodných či nevhodných reakcí. *Dominantním prvkem* působícím na vznik drogového problému se zdá být v rodině *matka*. Otec často není vůbec přítomen, a pokud ano, pak funguje spíše v pozadí. Prostor, který uvolňuje pasivnější z rodičů, je rychle vyplňován aktivnější polovinou. Mnohdy jde o *dysfunkční rodiny*, kde vnitřní vazby selhávají a rodina funguje jen navenek.

Z dlouholeté praxe vykryštoval prototyp chování matky, které je pro vznik drogového problému vysoce rizikové. Jde o tzv. *hyperprotektivní model*. Na veřejnosti stále převládá názor, že drogové problémy vznikají v rodinách, kde je nedostatek rodičovské péče. Že jde o zanedbání ve výchově, o působení „ulice“, o „krkavčí matky“. Opak je však pravdou. Jde zde o přepečlivost. Musíme si uvědomit, že přepečlivost stejně jako zanedbávání jsou krajní přístupy, jsou mimo normu. U velké části matek lze vysledovat jakési ustrnutí na určitém stupni vývoje vztahu k dítěti. Tento vztah se vyvíjí vcelku normálně do předpubertálního věku, pak ale jaksi „zamrzá“. Matka není schopna adekvátně vnímat proměny a potřeby svého potomka. Vidí ho stále jako malé dítě a není schopna přijmout jeho rostoucí potřeby sebeprosazení a identifikace. Matka je ochotna poskytnout cokoli, ale nechápe, že méně je často více. Stará se, pečuje, kontroluje, zařizuje – vše způsobem zcela nepřiměřeným věku dítěte.

Dalším významným faktorem zvyšujícím riziko drogového problému je vliv vrstevníků, kamarádů, part či různě strukturovaných společenství. Tento faktor však působí dvěma směry. Určitá struktura společnosti může riziko zneužívání drog zvýšit (party, kde postoj k drogám je vstřícný nebo kde se s drogami experimentuje či se již pravidelně berou), v jiných společnostech je riziko abúzu drog menší. U skupin mládeže s vysokou vnitřní soudržností, s vysokým stupněm identifikace, záleží na hodnotícím postoji. Je-li vůči dro-

gám záporný, pak příslušnost k takové skupině působí jako skvělá protidrogová prevence. Problém ale je, že právě tyto skupiny jsou nejednou problematické v jiných oblastech a jejich člen je sice chráněn před drogami, zato je ale ohrožen třeba těžkým zraněním nebo smrtí v kultovních rvačkách. Obecně lze říci, že *čím více ideologicky nebo kultovně orientovaná skupina s odmítavým postojem vůči drogám, tím menší riziko drogového abúzu.*

Jinak je tomu ovšem u skupin mládeže, kde vztah k drogám je vysoce tolerantní nebo je droga součástí určitého stylu. Tyto skupiny však nejsou přísně strukturovány, jedná se spíše o volná seskupení příznivců určité životní filozofie nebo jen módního trendu. Sem by se dala zařadit populární vlna „house“ kultury, „rave“ parties. V těchto společenstvích jed droga chápána jako *módní prostředek pro dosažení příjemného stavu*, cosi, co slouží „víkendově“ nebo rekreačně. Většina lidí v těchto skupinách se nesoustředí na drogu v pravém slova smyslu. Pokud vlna módnosti pomine, většina z nich se plynule přeorientuje na nový trend. Sociální skladba těchto skupin se liší od klasické „toxikomanické subkultury“. Je zde více středoškoláků a vysokoškoláků a také jejich ekonomická úroveň je vyšší. Jejich zájem se ve většině případu neorientuje jen na drogu. Droga je zde pouze prostředkem, nikoliv cílem. I způsoby aplikace drog jsou spíše méně rizikové. V poslední době je vidět, jak s přechodem populárního pervitinu z typických toxikomanických part do širších vrstev mládeže došlo ke *změně způsobu aplikace*. Původně prakticky výlučná *aplikace do žíly* se změnila v převážnou *aplikaci šňupáním*.

Přes všechny uvedené rozdíly lze říci, že „peer pressure“ neboli *tlak ze strany vrstevníků* je vždy významným faktorem. Na této skutečnosti je založena i jedna z metod protidrogové prevence. Ta se snaží využít tohoto tlaku správným směrem, resp. používat jako nositele protidrogových postojů mezi mládeží jednotlivce, kteří prošli výcvikovým programem. Parta je riziková tím, že je to pro nezavázaného jedince *místo setkání s drogou* a místo, kde *koriguje své původní představy*. Jedinec, který přichází do party z hyperprotektivního prostředí, je touto partou přitahován silněji než kdokoli jiný. Sebeprosazení ve skupině vrstevníků, získaný respekt, mu dává pocit touženého odtržení se od primární rodiny. Jestliže je to zároveň místo první intoxikační zkušenosti, pocit úniku od rodiny se ještě posiluje. Parta pak představuje faktor vstupující do vzájemných manipulací mezi rodiči a potomkem. Zajímavé je, že původní soudržnost toxikomanické party je většinou jen dočasná. Čím více členů se dostává do skutečných drogových problémů, tím více se parta rozpadá. Dochází ke stále většímu rozštěpu mezi iluzí a realitou. Jednotliví členové se dlouho snaží udržet původní pocit sepětí a často dobře organizované vzájemné spolupráce.

Skutečnost je však taková, že si každý hraje stále více na svém „písečku“. Dochází ke stále větším komplikacím při shánění a výrobě drog a do hry často vstupuje represe. Projevují se také změny psychiky jednotlivých členů, kde u *pervitinu* dochází ke vzniku „stíhy“ čili pocitů podivných změn v okolí, nepřátelského naladění vůči vlastní osobě, pocitů pronásledování apod.

Vlivy skupin vrstevníků nelze podceňovat, ani přeceňovat. Tolerance vůči drogám různého druhu je v naší současné mladší společnosti dost vysoká, ať máme na mysli drogy legální či ilegální. Drogové experimenty jsou poměrně častým jevem, ale ve většině případů to u nich končí. Naprostá většina mládeže dovede odhadnout míru rizika, a i když projde drogovým experimentem, do problému se nedostane. Experimentování prostě patří k určitému věku a uspokojení z toho, že „vím, o co jde“ může být pro další život pozitivním faktorem.

Významným faktorem patřícím do této skupiny vlivů je *partnerský vztah*. Rozvoj drogové závislosti vede k postupné izolaci jedince, a tedy i k rozpadu původně funkčního partnerského vztahu. Život s člověkem závislým na drogách je utrpení. Nezávislý partner je neustále vystaven sérii manipulací postiženého jedince s cílem zbavit se zodpovědnosti za vlastní jednání a přenést ji na své okolí. Když pomíneme rizika vlastního pádu do drogových problémů, jsou zde u nelegálních drog pro dosud abstinujícího partnera rizika právní a zdravotní. Sem patří i plynulá kriminalizace vlastní osoby a tedy i partnera. Riziko postihu za spoluúčast na výrobě či distribuci drog je stále přítomno. Nesrovnatelně vyšší je však riziko zdravotní. Skupina tzv. intravenózních toxikomanů, tedy osob, které si drogy aplikují stříkačkou a jehlou do žíly, patří vůbec k těm nejrizikovějším co do přenosu infekcí, především infekce HIV/AIDS.

Stejným způsobem nás může ve vztahu k drogám pozitivně nebo negativně ovlivňovat *profese*. Může být rizikovým faktorem (místa se zvýšenou dostupností návykových látek), může být ale zároveň silnou motivací pro změnu vzniklého drogového stereotypu života. Profese vysoko zasazená v hodnotovém systému působí pozitivně. Problém ale je, že v klasickém toxikomanském prostředí buď ke vzniku profese vůbec nedošlo (drogy tu byly prostě dřív), nebo byla její ztráta jedním z prvních příznaků vzniklého drogového problému. Rizikem poslední doby jsou profese, které s sebou nesou celkovou vysokou zátěž organismu. Novým fenoménem je drogový problém u vrstvy vysoce vytížených, úspěšných podnikatelů. Mají vysokou zodpovědnost, což přináší trvalý stres, který se může projevat pocitem úzkosti, poruchami koncentrace, nespavostí apod. Na odpočinek a relaxaci není čas. K tomu se připojuje opojný pocit vlastních schopností, pocit, že zvládnou, co potřebují

a že si mohou dovolit prakticky všechno. Existují různé způsoby relaxace a mnohé z nich tyto lidé vyzkoušejí. Volbou, která se nabízí nejčastěji, je tenzi odplavující účinek alkoholu. Alkohol je užíván jako každá jiná droga především pro jeho psychotropní účinky. Jde o prostředek přirozený a prakticky každému volně přístupný. Právě to ale může snížit jeho cenu v očích některých lidí. Mohou si dovolit zkusit i něco jiného, něco, co *není pro každého*. Pokud je u těchto jiných drog (heroin, kokain) jejich účinek vnímán jako vysoce pozitivní – riziko problému se zvyšuje. Droga stojí nečekaně mnoho peněz, které je třeba vydělat, což vede k další tenzi a ta se opět řeší drogou. Vzniká bludný kruh problémů, které vedou k vytvoření určitého stereotypu chování, a posléze může vzniknout závislost. U těchto lidí je přirozená snaha udržet si svoji profesi a svůj sociální a ekonomický statut. Společnost však často reaguje naprosto opačně. Místo aby se snaha udržet si profesi využila jako silný motivační faktor v průběhu léčby, dochází nečistě k represivnímu působení. Problém se zviditelní a společnost má tendence se od něho izolovat. Nejjednodušší je pak postiženého jedince odvrhnout a tím ho připravit o jednu z nejpevnějších berliček na možné cestě zpět. S tímto postupem se bohužel setkáváme také v institucích, jako jsou školy. Tyto se obávají, že drogový problém postihne ostatní žáky a poškodí jejich image. Tento postup není nejrozumnější, protože postiženého jedince poškodí a instituci nepomůže. Daleko lepší by bylo tyto případy využít jako součásti preventivních aktivit, které mohou ještě větším problémům předcházet.

Tab. 2 Rizikové a ochranné činitele – společnost a prostředí

Činitelé zvyšující riziko problémů	Činitelé snižující riziko problémů
Návykové látky a hazardní hry jsou dětem snadno dostupné.	Návykové látky a hazardní hry jsou dětem obtížně dostupné, věková omezení prodeje se důrazně prosazují.
Aktivní nabízení návykových látek (včetně alkoholu a tabáku) a hazardních her (reklama, sponzorování sportovních podniků, koncertů populární hudby apod.).	Zákazy a omezení reklamy návykových látek a hazardních her.
Nízká cena alkoholu, tabáku a návykových látek.	Návykové látky jsou relativně velmi drahé.
Chudoba, nedostatek příležitosti ke vzdělávání a uplatnění, náhlé sociální a politické změny, nestabilita.	Přiměřené materiální podmínky, dostatek příležitostí k uplatnění při studiu nebo v zaměstnání, sociální stabilita.
Společnost nenabízí dobré možnosti, jak trávit volný čas.	Společnost poskytuje dobré možnosti, jak trávit volný čas.
Nedostatečná zdravotní a sociální péče.	Dobrá zdravotní a sociální péče.

Činitelé zvyšující riziko problémů	Činitelé snižující riziko problémů
Psané i nepsané společenské normy a zákony se k alkoholu, tabáku, drogám a hazardní hře staví kladně.	Společenské normy a zákony omezují dostupnost alkoholu, tabáku, drog a hazardních hrách a poptávku po nich.
Ve společnosti převládá cynický postoj ke zdraví.	Ve společnosti převládá zodpovědný postoj ke zdraví.
Neinformovaní, lhostejní nebo zkorumpovaní političtí vůdci.	Informovaní a zodpovědní političtí vůdci.
Nespolupracující sdělovací prostředky orientované na senzaci a reklamu.	Spolupracující zodpovědné sdělovací prostředky orientované prosociálně, nabízející pozitivní modely a poskytující prostor pro skutečnou prevenci.
Velký pohyb obyvatel vedoucí k nestabilitě vztahů.	Relativně malá mobilita obyvatel a stabilita vztahů.
Nedostatečné sociální zajištění, chudoba, špatné bytové podmínky.	Dostatečné sociální zajištění a přiměřené bytové podmínky.
Rasová nebo jiná diskriminace, jazyková bariéra.	Rasová i náboženská tolerance, nízká kriminalita.
V okolí vysoká kriminalita, případně i drogové gangy.	V okolí nízká kriminalita.
Nevládní organizace jsou málo aktivní nebo používají neefektivní postupy.	Rodičovské i další nevládní organizace jsou aktivní v prevenci a využívají efektivní postupy.
Soukromý sektor se na efektivní prevenci nepodílí, nebo jen málo.	Zájem soukromého sektoru na prevenci.
Velkoměsto nebo oblast s vysokou koncentrací obyvatel.	Menší město nebo vesnice.
Společnost je vnímána v zásadě jako špatná a nepřátelská.	Společnost je vnímána jako v zásadě dobrá a přátelská, což pomáhá vytvářet společenské vazby.

2.3.3 Přítomnost drogy a její charakteristiky

Přítomnost drogy jako faktoru ovlivňujícího vznik závislosti nelze vyloučit. Je zřejmé, že pokud by kolem nás neexistovaly žádné návykové látky ovlivňující psychiku, drogový problém by těžko vznikal. V naší civilizaci je ale taková situace vyloučena a nezdá se, že by v tom budoucnost mohla cokoliv změnit. Experimenty státní moci s cílem ochránit občana před zlem návykových látek skončily vždy tragicky. Historickým příkladem jsou zde léta alkoholové prohibice v USA, která vedla pouze ke vzniku organizovaného zločinu v takové míře, že stát nakonec od prohibičních opatření ustoupil. Velmi podobně se vedlo Sovětskému svazu kolem roku 1985, kdy v rámci tehdejší perestrojky vyhlásil stát boj alkoholismu. Výsledky byly podobné jako ve Spojených státech: masové rozšíření organizovaného zločinu, snížení kvality a vzrůst cen alkoholu. Důsledky v oblasti zdravotní a soci-

ální si lze snadno představit. Neúspěch těchto pokusů spočívá v tom, že přehlížejí základní skutečnost, že *poptávku po drogách všeho druhu nelze mocensky zlikvidovat*, a pokud existuje poptávka, vznikne vždy i nabídka. Je to jen otázka ceny.

Smiřme se s tím, že drogy jsou všude kolem nás a těch ilegálních bude stále více. Stát nás neochrání, jedinou pomocí je pomoci si sám. Znat realitu a její rizika. Umět odmítnout. Umět zvolit menší zlo, pokud je to nutné. Přijmout odpovědnost za vlastní chování. Toto by mělo být klíčem k tomu, jak omezit působení výše zmíněného faktoru na minimum (Presl, 1994).

2.4 Kategorie uživatelů

Jedinec, který se z jakéhokoliv důvodu rozhodl pro cestu zneužívání omamných a psychotropních látek, se závislým na těchto látkách nestává ze dne na den. Prochází několika stadii, od těch nejméně škodlivých a nebezpečných až po stadium finální, stadium naprosté fyzické a psychické závislosti na droze. V jejím průběhu sledujeme změny v jeho životním stylu, v sociálním postavení, vztazích k rodině, mění se jeho perspektivy a cíle, chování, vztahy k ostatním, hodnoty a osobnost. Autor Hajný (1999) rozlišuje a charakterizuje vývoj toxikomana ve třech kategoriích: experimentátor, uživatel (nezdrženlivý) a zneuživatel (nutkavě nezdrženlivý).

2.4.1 Experimentátor

Životní styl. Jedinec si i nadále zachovává nebo dále obohacuje ve svém životě aktivity, které vykonával před kontaktem s omamnou látkou. Kontakt uživatele s omamnou látkou je nepravidelný a výskyt užívání nemá vzrůstající tendenci. Prožitek experimentátora při intoxikaci je jím vnímán jako relaxace ve vhodných chvílích. Nadále zachovává bohatost a kvalitu svého životního stylu. Omamná látka není používána k úniku před zátěžovou situací či k mírnění stresových nebo jinak náročných stavů.

Sociální status. Sociální pozice jako symbol určité zakotvenosti v rámci sociálních struktur, ve kterých je uživatel začleněn, není výskytem drogového experimentu změněn. U uživatele nedochází k výrazným změnám nastavení a otevřenosti v rámci sociálních skupin, ve kterých se vyskytuje.

Rodina. Vztah jedince k nejbližší rodině je vesměs uspokojivý. Jedinec si nenese ze základní rodiny emoční zátěž, která by mohla blokovat jeho další vývoj. Rodina je schopna úměrným sociálním tlakem korigovat aktivity jedince s omamnými látkami. Ten je ochoten adekvátně reagovat na reakce rodiny a spolupracovat na odstranění možného výskytu obav nebo úzkosti rodiny plynoucí z výskytu drogového experimentu

Perspektivy a cíle. Uživatel i nadále sleduje pro něho důležité krátkodobé i dlouhodobé cíle. Cíle jsou adekvátní jeho duševnímu, tělesnému i společenskému zranění. Perspektivní cíle navazují nebo jsou stejné jako ty, které byly v centru zájmu uživatele před začátkem kontaktu s omamnou látkou. Jedinec je i nadále schopen o cíle usilovat a případné nezdary na cestě k nim jsou jím vnímány jako nepříjemná, ale normální součást procesu při jejich dosahování.

Chování. Uživatel byl schopen před experimentem přiměřeně reagovat na vyskytující se zátěžové situace a tato schopnost není experimentováním výrazně změněna. V chování jsou zastoupeny korigující prvky, které ve většině případů brání jedinci nepřiměřeně reagovat na zátěžové okamžiky jeho života.

Vztahy. Jedinec je i nadále schopen navazovat kontakty s odlišnými názorovými skupinami. Je otevřen novým vztahovým zkušenostem a to i nepříjemným smyslu. Schopnost přizpůsobení na nové vztahy je i nadále experimentem s drogami nepoznamenána. Uživatel je schopen přizpůsobovat své jednání situaci, ve které se nachází. Chování v rámci vztahu k druhému člověku se převážně vyznačuje přiměřeností, a to vzhledem k dosaženému stupni důvěrnosti vztahu. Jedinec je zároveň schopen těžit ze svých minulých vztahových zkušeností pro přítomně vznikající nebo probíhající vztahy. Jeho vztahy k lidem se vyznačují dostatečnou mírou otevřenosti, přirozenost a stability.

Hodnoty. Pro uživatele je důležité vnímat a dodržovat hranice vlastního bezpečí. Dalšími důležitými hodnotami jsou samostatnost a odpovědnost za svoje jednání. Dobrý vztah k sobě je pro něj základem dobrého vztahu k druhým lidem.

Osobnost. Náhled a porozumění uživatele sobě a okolí je na přiměřené výši odpovídající věku uživatele. V popředí jeho snahy je adekvátní potřeba a schopnost sledovat své bezpečí. Hranice sebe a ostatních jsou uživatelem vnímány, což se projevuje v jeho chování k samostatnosti směřujícího člověka, který je schopen navazovat vztahy přiměřeně ke svým potřebám a prožitku uspokojení. Emoční ladění osobnosti je v normě stability, bez výrazných sklonů ke vzteku nebo impulzivité.

2.4.2 Uživatel (nezdrženlivý)

Životní styl. V životním stylu uživatele je pravidelný výskyt konzumace omamných látek. Užívání omamných látek tvoří v jeho životě stále se opakující součást životního stylu. Tento proces nemusí vnímat jako důležitý, jeho usilování o opakované užívání je však důsledné a těžko jím nebo okolím ovlivnitelné. Jeho schopnost odpoutat se od životního stylu spojeného s užíváním omamných látek je zmenšena. Jeho postoje k možným rizikům, které plynou z užívání drog, se vyznačují zlehčováním možných následků. Uživatel vnímá užívání drogy především jako možnost, jak se odpojit od nepříjemných prožitků životní reality. Relaxace, jako význam užívání drog v minulosti, je odsunuta do pozadí ve prospěch významu odpoutání se uživatele a úniku před zátěžovými situacemi.

Sociální status. Sociální pozice uživatele má v důsledku užívání omamných látek tendence k proměně a v důsledku toho dochází ke změně pohledu uživatele na svět a jeho místa v něm. Uživatel se začíná dívat k dřívějšímu sociálnímu postavení s rostoucími pochybnostmi. To se projevuje v těžkostech uživatele udržet si v minulosti dosažené sociální pozice. K udržení získaného místa v sociálním prostředí musí v přítomnosti vyvinout podstatně více energie a přemáhání než v minulosti.

Rodina. V rámci rodiny dochází v souvislosti s užíváním drog k opakovaným konfliktům. Uživatel má menší schopnost zachovávat v minulosti přesvědčivé a rodinou pozitivně přijímané postoje. Rodina jako zdroj zázemí ztrácí pro uživatele svoji důležitost. Rodina má sníženou schopnost korekce uživatele v jeho činech, týkajících se získávání a užívání drog. Dochází k odpoutávání uživatele od rodiny a jeho znovusbližování s ní je více z důvodů materiálních než citových. Ve vztahu uživatele k rodině se začínají projevovat tendence k citovému a materiálnímu vydírání, kterému nezkušená rodina vyhovuje pod tíží strachu z možnosti úplné ztráty kontroly nad životem uživatele drog. Dochází k postupnému napětí v rodině, které svojí tíží zasahuje všechny její příslušníky. Uživatel na pokusy rodiny o korekce jeho jednání reaguje sliby, týkající se změn jeho chování. Praktický efekt však často chybí.

Perspektivy a cíle. Perspektivy a cíle jsou u uživatele i nadále zachovány, nicméně se u něj projevuje tendence ke sledování přítomného užítku a uspokojení. Často u něj bývá omezena schopnost sledovat cíle dlouhodobější, vyžadující unesení přítomného neúspěchu nebo oddálení úspěchu do budoucna. Cíle jsou formulovány spíše vágně, neosobně. Častým projevem uživatele je spíše uvažování o cílech, než se k nim činem přibližovat. Projevuje se

zmenšená schopnost uživatele vyvíjet úsilí směrem k povinnostem, které nemohou splnit okamžitý zisk, nebo je jejich dosažení uživatelem vnímáno jako nejisté. Cíle bývají uživatelem ustavovány buď velmi vysoko, nebo velmi nízko, takže se o ně většinou nepokouší.

Chování. S postupným užíváním omamných látek se v chování uživatele projevují výrazné změny. Vyznačují se výbušností, impulzivitou a selháváním v oblasti spolehlivosti. Chování uživatele se pro okolí stává nepředvídatelným. Vykazuje známky nepřiměřenosti, některá období jsou poznamenána úplnou ztrátou zájmu uživatele o předešlé aktivity. Následkem konzumu drog a životního stylu z něho vyplývajícího dochází k útlumu výrazových prostředků v extrémním smyslu vzteku nebo euforie projevovaného chování.

Vztahy. Vztahy uživatele jsou poznamenány menší schopností unést nejistotu a možné odmítnutí, a tak se soustřeďuje především na vztahy, kde nebude vystaven přílišné zátěži. Vyhledává skupiny, jejichž členové zaujímají velmi blízké postoje jeho vlastním, což vede k vyhledávání jedinců a skupin jiných uživatelů. Tím se zmenšuje jeho otevřenost lidem s jiným životním stylem a dochází k postupnému chudnutí jeho možnostem seznámení. V ostatních, uživatelem sice nevyhledávaných, ale nutných vztazích, je patrná zvyšující se úroveň ambivalence.

Hodnoty. V oblasti hodnotové orientace uživatele dochází k výraznému vyhledávání cílů slibujících jen příjemné pocity a ostatní možnosti jsou ponechány jako nezajímavé. Z toho pramení i vzrůst důležitosti uživatelova úniku před skutečnostmi neskýtajícími okamžité příjemné zážitky.

Osobnost. Během doby strávené konzumací drog dochází vlivem kombinace negativních vlivů prostředí a drog k narůstání napětí u uživatele. Ten vnímá určitou míru vnitřního nesouladu, který zahání dalším užíváním látek se schopností ho přeladit do opačného zážitkového pólu. Emoční prožitek uživatele je více postaven na stavech příjemný versus nepříjemný. Začínají se u něj projevovat prvky nezdrženlivosti a neschopnosti přiměřeně reagovat na zátěžové situace. Emoční ladění je nestabilní a náchylné ke zvýšenému výskytu stresových stavů, které zvyšují jeho celkovou podrážděnost.

2.4.3 Zneuživatel (nutkavě – nezdrženlivý)

Životní styl. Životnímu stylu člověka zneužívajícího omamné látky vládne konzumace drog. Jeho styl života je do velké míry podřízen diktátu sehnání dávky a ostatní možnosti životního stylu je buď nemožné vykonávat, nebo je jejich praktikování výrazně sníženo. Životní styl je masivně ochuzen, vše se v jeho životě vztahuje k tématu drog.

Sociální status. V této fázi užívání jsou předešlé sociální pozice již ztraceny. Jeho sociální neukotvenost začíná výrazně zasahovat do jeho stability. Přestože se i nyní u uživatele dá vysledovat sociální pozice, jedná se o místo nepřijatelné z hlediska rodiny a společnosti. Jde o pozice výlučně antisociální se sklony ke kriminálním aktivitám.

Rodina. V této fázi existují rodinné vztahy ve dvou polohách. Buď rodina přijme uživatele jako nemocného a snaží se o něho pečovat, nebo v rodičích převažují tendence obranné, které vedou k odmítnutí tolerování další existence nutkavě – nezdrženlivého jedince uvnitř rodiny. Rodinné vztahy jsou zatíženy minulou zkušeností nepochopení rodiny a lži a nespolehlivostí uživatele. Dochází k rozpadu rodinných pout a k rodinné atmosféře bezmoci a vzteku. Uživatel postupně v rodině zaujímá roli černé ovce, která má buď privilegia z nemoci (nemocné dítě), nebo zatracení za své selhání (nenáviděné dítě).

Perspektivy a cíle. Uživatel zcela opouští cíle a perspektivy, které v minulosti vyhledával. Cílem nejdůležitějším a jediným se stává droga sama a jedinec je schopen vyvinout úsilí jen kvůli ní. Jeho časová perspektiva se smršťuje na nejbližší hodiny nebo dny ve spojení s velikostí vlastněného množství omamné látky. V jeho projevu jsou někdy formulovány cíle odlišné od přítomně dosahovaných (intoxikace), nicméně všechny zůstávají jen na úrovni slov bez skutečného usilování.

Chování. V chování uživatele výrazně převládá nastavenou na vyhovění si bez ohledu na situaci a cítění druhých. To se projevuje především parazitováním na druhých, silných manipulativních tendencích a jeho neschopnosti pohledu na sebe samého. V chování jsou silně zastoupeny ambivalence a nepřátelství proti všem osobám neschvalujícím jeho chování. Jeho chování se vyznačuje nadměrnou formou euforizace a spokojenosti a impulzivní nezdrženlivou reakcí v případě kontaktu s překážkou. Pod tíhou nutnosti opatřit si další dávku jsou postupně z chování vytlačeny zábrany, hranice a svědomí.

Vztahy. Vztahy jsou postupně přeměněny na možnosti aktuálního zisku. Uživatelovo vztahování je jednostranně orientováno na ostatní lidi. U těch primárně nehledá pochopení a spolubytí, ale možnost obohacení se v materiálním významu, a tím získat prostředky na

sehnání omamné látky. Jeho vztahování kolísá od naprosté oddanosti (příslib zisku) k naprosté bezcennosti druhé osoby. Ve vztahu k sobě nedbá na hlásící se příznaky tělesného nebo duševního poškození. V jeho vztahovém spektru je na prvním místě droga a jen pro ni je ochoten úsilí.

Hodnoty. Postupně se důležitou hodnotou vzhledem k životnímu stylu jeví stav bezbolestnosti. V tomto případě je to ochrana před nepříjemnými stavy vyvolanými nedostatkem omamné látky.

Osobnost. Osobnost nutkavě nezdrženlivého uživatele začíná postupně jevit známky neschopnosti adekvátně vnímat vinu, trest, odměnu od sebe nebo okolí a podle toho upravovat své jednání. Dochází k výraznému omezení prožitků druhých (empatii), jedinec je egocentricky orientován. Vše ve světě je vnímáno v dimenzích dobré (intoxikace) nebo špatné (abstinence). Ztrácí se schopnost uživatele přizpůsobit se na nejistou situaci. Osobnost se vyznačuje neklidem, nezdrženlivostí a nutkavostí. Emoční ladění je dominantně napjatě dráždivé; vlivem stresových faktorů je porušena schopnost osobnosti ke stabilizaci a klidu.

3 PERVITINOVÁ ZÁVISLOST

3.1 Výroba a získávání pervitinu

Výroba pervitinu není příliš složitá. Jako vstupní produkt slouží jiná stimulační látka, *efedrin*², který lze získat z různých kompozitních léků. Po extrakci jej pak lze za pomoci louhu, červeného fosforu a dalších chemikálií změnit na *metamfetamin*³. Tato cesta není sice příliš složitá, ale ani tak jednoduchá. Je pravda, že potřebné chemikálie lze poměrně snadno získat a že vybavení pro „var“ se skládá z nejjednodušších pomůcek⁴, jako je teploměr, zdroj tepla, laboratorní sklo a PET lahve. Ke skutečné výrobě je však znalostí na úrovni alespoň chemické průmyslovky. Mezi mládeží se prodávají spousty receptů na výrobu pervitinu, ale ne všechno, co se podle těchto „kuchařek“ uvaří, je skutečně čistý metamfetamin. V tom právě tkví jedno z velkých rizik současného černého trhu. Údajný pervitin je nabízen k prodeji na různých místech za cenu kolem 800 až 1000 Kč za gram (10 až 15 běžných dávek). Již prostým pohledem, bez nutnosti chemické analýzy, je často patrné, že se o čistý produkt nejedná. Nejružnější zbarvení produktu do žluta či fialova svědčí o příměsích jodu nebo fosforu, tedy o nedokonalém čištění nebo o tom, že konečného produktu nebylo vůbec dosaženo a je nabízen pouhý „mezistupeň“. Tohle je výsledek zjednodušování, které vede k přesvědčení, že tuto drogu je schopen vyrobit každý, kdo si sežene recept. Riziko poškození organismu těmito nečistými drogami je zvyšováno tím, že velká většina začátečníků volí na základě příkladu jako cestu první aplikace vpich do žíly. Taková je zdejší tradice (Presl, 1994).

3.2 Aplikace

Pervitin se aplikuje ústy, šňupáním⁵ nebo nitrožilně⁶, což je v ČR nejčastější způsob aplikace. Běžné dávky se pohybují od 50 do 250mg. Jsou však známy i případy, kdy denní dávka překračuje množství 1 gramu. Látky ze skupiny budivých aminů se používají (nebo používaly) i léčebně, ovšem v dávkách daleko nižších. Nejvyšší povolená terapeutická dávka je asi 3x menší než zmiňovaných 50mg. Účinek nastupuje u intravenózní aplikace

² Získávání efedrinu viz obr. 18-20, příloha P II

³ Výroba metamfetaminu viz příloha P II

⁴ Pomůcky k výrobě pervitinu viz obr. č. 5-13, příloha P I

⁵ Aplikace šňupáním viz obr. č. 14 a 15, příloha P I

⁶ Aplikace nitrožilně viz obr. č. 16 a 17, příloha P I

ihned, u sniffingu za 5-10 minut, při užití per os do 1 hodiny. Hlavní příznaky intoxikace zmizí za 8-24 hodin. Z těla se vylučuje močí z velké části nezměněn po řadu dní (v moči se objevuje již za 20 minut po aplikaci). Biologický poločas je 12-34 hodin. Jeho průkaz laboratorními metodami v moči je možný po 2 – 14 dnech (Minařík, In Kalina, 2003).

3.3 Účinky pervitinu

Prvotní psychotropní efekt pervitinu je výrazný, příjemný, a proto velice žádaný. Podobně jako u ostatních amfetaminů dochází k celkovému povzbuzení, odstranění únavy, pocitu zlepšené tělesné a duševní výkonnosti, celkovému zrychlení psychických procesů a nabídky představ, euforizaci, zvýšené empatii (tedy schopnosti vcítit se do problému druhých), uvolnění zábran – což může být u mladých lidí např. v oblasti sexu i kýženým efektem. Pro sociálně nejistého teenagera, často plného hlubokých a zraňujících komplexů, jenž má problémy navázat vztah s opačným pohlavím, je neobyčejně lákavé stát se, i když jen na chvíli, extrovertním „šarmérem“ plným energie, nápadů a vtipu. Stejně se tak i z průměrného řidiče obstarožní škodovky v jeho vlastní mysli stává neporazitelný „král silnic“. Disproporce mezi sebehodnocením a realitou pak může mít tragické následky.

Je nutno uvést i další riziko stimulačních drog. Po určité, individuálně dlouhé době dochází prakticky u všech konzumentů pervitinu k zásadním proměnám psychiky: Toxikomanské skupiny tento stav dobře znají a v jejich slangu má i svůj výraz – „stíha“. Jedná se o rozvoj duševní poruchy způsobené stimulační drogou – paranoidního či paranoidně-halucinatorního syndromu v rámci vznikající toxické psychózy. Projevuje se tím, že postižený postupně získává pocit, že se v jeho okolí děje něco divného. Začíná si všimnout, že ostatní se k němu chovají jinak, registruje pokusy ho nejrůznějšími způsoby „podrazit“, stává se nedůvěřivým a ostražitým. Mohou se objevit i zrakové a sluchové halucinace, tedy šalebné vjemy tajemných výhružných stínů, zvuků a podobně. Nastupuje stálý pocit ohrožení. Pervitinový zoufalec vidí všude kolem sebe úklady a snaží se jim utéci. Nejsou vzácné případy probdělých nocí a úzkostného sledování situace na ulici, kdy už už hrozí zásah policie – vše samozřejmě jen v mysli postiženého. To vše vede daného člověka k iracionálnímu jednání, panickým útěkům i zdánlivě sebeobranám, východiskem je často sebevražda. Jen nepatrné množství těch, kteří pervitin trvale zneužívají, dokáže jeho konzumaci korigovat natolik, že neztrácí kontrolu a neklesnou postupně do fáze nekontrolovatelných excesivních několikadenních „tahů“, vedoucích až k úplnému psycho-

somatickému vyčerpání. Pervitin a stimulační drogy vůbec jsou sice jako tzv. rekreační drogy vysoce žádané, ale těžko zvladatelné (Nožina, 1997).

4 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ

4.1 Rodina

Při formování životního stylu a celkové prosperity dítěte hraje nejdůležitější a prvořadou úlohu rodina. Vztahu rodiny a škodlivému užívání drog u dětí a mladistvých je věnována pozornost z hlediska demografického, sociálního postavení rodiny, povahových vlastností rodičů, funkcí rodiny jako celku, úrovně a druhu výchovných přístupů rodičů, vztahu a přístupu k dítěti a adolescentovi a opačně. Patogenní faktory vytvářející se v rodině mají rozličný vliv v jednotlivých stupních vývoje abúzu drog. Uplatňují se většinou prostřednictvím sociálního učení. Například jestliže otec kouří, nadměrně pije alkoholické nápoje nebo užívá jiné psychoaktivní látky, zvyšuje se též ohrožení dítěte nejen kouřením, ale i požíváním alkoholu a jiných drog.

Rodina je ve svých přístupech k dětem charakterizována přístupem pólovým. Na jedné straně nadměrná projektivnost, pečlivost, autoritativnost a dominantnost rodičů, na druhé straně malá důslednost, nedostatečný kontakt a kontrola se sníženým zájmem o dítě. Vztah k rodičům u dítěte zneužívajícího drogu prochází přes odmítavý postoj, konfliktní situaci až k hostilitě. Rodina je často dysfunkční svojí omezenou soudržností, nekvalitními a poruchovými mezilidskými vztahy a chudým a plochým způsobem života. Rodina absolvuje méně společných aktivit, více rodinných konfliktů, ztrácí stabilitu svých struktur, častější je traumatizace a deprivace jednotlivých členů rodiny. Dle koncentrace těchto nepříznivých faktorů v rodině se také vyvíjí rozsah a kvalita problémů provázejících rozvoj návyku a závislosti.

Nejnižší rozsah problémů komplikujících rozvoj závislosti je v případě, kdy jsou rodiče i dítě v normě. Lepší situace je v případě normy na straně rodičů, horší v případě rodičů mimo normu a dítěte v normě. Z hlediska možnosti pomoci je situace nejsvícitelnější a situace nejsložitější v případech poruch všech členů rodiny (Heller, 1996).

Tab. 3 Rizikové a ochranné činitele v rodině

Činitele zvyšující riziko problémů	Činitele snižující riziko problémů
Nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství.	Přiměřená péče, dostatek času na dítě, zejm. v časném dětství.
Nedostatečné citové vazby dítěte.	Pevné citové vazby dítěte.
Malá péče, nedostatečný dohled.	Dostatečná péče, přiměřený dohled.
Nesoustavná a přehnaná přísnost střídaná se zanedbáváním dítěte.	Styl výchovy je vřelý a středně omezující, výchova je laskavá, ale důsledná.
Nejasná pravidla týkající chování dítěte.	Jasná pravidla týkající se chování dítěte.
Dlouhodobý manželský konflikt mezi rodiči.	Dobré vztahy mezi rodiči.
Rodiče na výchově nespolupracují.	Rodiče na výchově spolupracují.
Rodiče schvalují alkohol a jiné návykové látky u dětí.	Rodiče ani sourozenci neschvalují alkohol a návykové látky u dětí.
Někdo z rodičů nebo sourozenců žijících ve společné domácnosti zneužívají alkohol nebo jiné návykové látky.	Nikdo z rodičů ani sourozenců nezneužívají alkohol nebo jiné návykové látky.
Rodiče jsou osamělí, vůči společnosti lhostejní nebo dokonce vysloveně nepřátelští.	Rodiče jsou společenší a mají prosociální citění. Cení si dobrých hodnot, jako je např. vzdělání, přátelství a pomoc druhým.
Výchova nepomáhá vytvářet dobré vztahy dítěte s dospělými mimo rodinu.	Výchova pomáhá vytvářet kvalitní vztahy dítěte s dospělými mimo rodinu.
Malá očekávání od dítěte a podceňování ho nebo naopak přehnaná tížádnost rodičů.	Přiměřená a jasná očekávání od dítěte, respekt vůči němu.
Špatné duševní a společenské fungování rodičů.	Dobré přizpůsobování rodičů ve společnosti.
Časté stěhování rodiny.	Stabilita prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.
Duševní problémy nebo nevyrovnanost rodičů.	Rodiče jsou duševně zdraví a vyrovnaní.
Chudoba či nezaměstnanost rodičů.	Je zajištěno přiměřené uspokojování hmotných potřeb.
Sexuální zneužití nebo týrání dítěte v rodině.	Dítě je v rodině v bezpečí.
Rodiče nevytvářejí prostor pro kvalitní záliby a zájmy.	Rodiče vytvářejí prostor pro kvalitní záliby a zájmy.
Výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných.	Výchova v úplné rodině.
Dítě žije bez rodiny a bez domova.	Výchova v rodině.
Špatné mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce a špatné vztahy v širší rodině.	Dobré mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce a špatné vztahy v širší rodině.

4.2 Vrstevnická skupina

Pubescence s adolescencí jsou nejbouřlivějšími úseky vývoje člověka. Člověk mezi 11. až 20. rokem už není dítětem a ještě není dospělým. Pro pubescenta je typická snaha vymanit se ze závislosti na autoritách. Odtud plynou konflikty s rodiči a učiteli. Snaží se vyvzdorovat si větší samostatnost. Adolescent dobře cítí, že k dospělosti a zralosti patří nezávislost na autoritách samostatnost. Tento oprávněný požadavek však často prosazuje „dětskou“ formou. „*Ty mě živ a šat' a já budu nezávislý dospělý.*“ Je to období hledání nového životního stylu – dospívající je chvíli vegetarián, pak přechází k punkovému stylu, stává se „skejt'ákem“, pohraje si s kariérou fotomodela, vyzkouší život squattera, experimentuje s drogami atd. Hledá směr, orientaci kudy se dát v životě, do čeho investovat energii. Je zdravé a žádoucí, aby tento proces proběhl. Pohrávání si s drogou je dobré vidět v kontextu velkého hledání. Je to sice riskantní, ale takový život je. Pokud násilně tento proces zastavíme, je pravděpodobné, že se znovu aktivuje ve třiceti letech, kdy jedinec bude mít partnera a děti. Nebo se nezaktivuje a jedinec bude žít s věčným pocitem nespokojenosti, hledání, sebelítosti.

Parta slouží jako mezistupeň mezi rodinou a plnou dospělostí. Je vlastně vztahovou laboratoří. Jedinec si zde zkouší různé role (vůdce, podřízený, kamarád, pečovatel, mileneček...), různé typy chování a dostává zpětné informace o tom, jak jej ostatní vnímají, když dělá to či ono. Adolescent hledá idol. Vzor někoho, s kým by se mohl identifikovat, kdo mu je předobrazem dospělosti. Touha po nové identitě se promítá i do přezdívek. Mladí lidé si mění jméno, aby odlišili staré Já od Já nově se klubající.

Je nerozumné „tvrdě“ ničit zelené účesy, partu odrbanců a nechutné plakáty. Ne ničit, ale *usměrňovat*. Říct: „*Prosím tě, nevod' své kamarády z party do našeho bytu. Mám z nich nepříjemné pocity.*“ *Chceš-li mít Jacksona nad postelí, nechť, ale v obývacím pokoji NE.*“ Dát to do snesitelných mezí, ne stopnout (Hajný, 1999, s. 59-60).

Skupiny mládeže, kamarádi, vrstevníci, se kterými se biologicky, psychologicky a sociálně oslabený a často nevyzrálý jedinec stýká, mají nesporný vliv na to, že adolescent sahá po návykových látkách a experimentuje. Mnoho rodičů, vychovatelů, pedagogů i dalších odborníků a veřejnosti je přesvědčeno, že příčinou zneužívání návykových látek u dětí a mládeže je špatný kamarád, nedobrá parta či vliv narušené mládeže žijící ve specifické subkultuře s často specifickou pseudofilozofií. Naopak se často potvrzuje fakt, že jedinec vyrůstající v dobrém, intaktním rodinném prostředí se také nutně setkává s narušenými jedinci, se

špatnou partou a s nepříznivě působícími vrstevníky. Nepodléhá jim však, jeho vývoj není vážně narušen a dokáže se vyhnout negativním návykům a zlovykům. Podlehne-li přesto tlaku negativně strukturovaných jedinců či party, jedná se o krátkodobé změny s následnou autosancí, popřípadě se změnou při pomoci okolí. Zacházení s drogou se obvykle omezí na experimentování a jeho délka je dána rozsahem negativních změn struktur osobnosti způsobených ať biologicky, nebo sociálně.

Je však nutné konstatovat a podtrhnout sílu působení mechanismů party i na normálně strukturovaného jedince. Často se stává, že se partner snaží svého partnera uchránit od negativního a nakonec devastujícího vlivu party a drogy. Je však pravidlem, že zachraňující člen dříve nebo později podléhá vlivu party a drogy. Délka času, za kterou dosáhne „standardního stavu“ party, je opět obvykle dána přirozenou odolností. (Heller, 1996)

Tab. 4 Rizikové a ochranné činitele – vrstevníci

Činitelé zvyšující riziko problémů	Činitelé snižující riziko problémů
Přátelé a známí pijí alkoholické nápoje, berou drogy nebo hazardně hrají.	Alkohol, drogy a hazardní hry odmítají.
K alkoholu a drogám se staví spíše pozitivně. Začínají alkohol a drogy zneužívat.	K alkoholu a drogám se spíše staví negativně. Alkohol a drogy nezneužívají, nebo až ve vyšším věku.
Mají problémy s autoritami a rebelují.	Respektují dobré dospělé autority.
Chovají se protispolečensky, jsou odcizení a cyničtí.	Jsou schopni ctít a přijímat dobré hodnoty.
Jsou mnohem více ovlivňováni špatnými kamarády než rodiči.	Respektují dobré rodičovské autority.
Mají sklon dítě zesměšňovat, snižovat jeho sebevědomí nebo ho dokonce šikanovat.	Respektují jednotlivé členy dětského kolektivu a jejich přínos pro ostatní.
Vrstevníci mají další přátele, kteří zneužívají alkohol, tabák, drogy nebo hazardně hrají.	Vrstevníci mají přátele, kteří žijí spíše zdravým způsobem života.
Bez vazby na nějakou organizaci s dobrým programem nebo dokonce vazba na organizaci s destruktivními rysy.	Existuje vazba na nějakou organizaci s dobrým programem.
Mají zájmy a záliby, které mají blízko k alkoholu, drogám nebo hazardní hře (např. scházení se v prostředí restaurací a diskoték).	Mají zájmy a záliby neslučitelné nebo nesouvisející s alkoholem nebo drogami.
Vrstevníci dítě aktivně vybízejí pít alkohol, kouřit, brát drogy nebo hazardně hrát.	Vrstevníci dítě aktivně odrazují od alkoholu, tabáku, drog a hazardní hry (sami nebo v důsledku cílené prevence).

4.3 Škola

Škola jako instituce, která udržuje kontakt s dítětem po mnoho let mnoho hodin denně, hraje jednu z velmi důležitých úloh v oblasti prevence vzniku drogového problému. Oficiálně se školství tohoto úkolu nezříká. Je pravdou, že praktická realizace je leckdy svérázná. Často na úrovni „udělá se pořad, naženeme tam celej druhej stupeň a hotovo.“ Nezřídka se preventivní úsilí formalizuje do nesystémově podávaných informací „o drogách“.

Jak tedy poznáme školu, která se prevencí opravdu zabývá? Existuje řada postupů a technik primárního působení školy, mezi které patří zejména:

a) *Kontakt s rodinou.* Kontakt školy s rodinou je hodně o vysvětlování, hledání konsensu, nalézání lepšího porozumění. Je to náročné jak pro učitele, tak pro rodiče. Ale bez ornamentní diskuse je vztah rodina – škola jen šalbou, servilní hrou. Když dítě vidí, že rodiče neberou školu moc vážně, i ono začne mít tendenci si ji „nepouštět tak k tělu“. A utrpí tím především dítě, protože ztratí plnou oporu v jedné z autorit, která ho doprovází životem, říká mu, co je dobré a co je špatné, co zkusit a čemu se vyhýbat. To si učitelé často uvědomují a požadují, aby rodina trpně snášela jejich odborné počínání na dítěti. Nicméně, pokud má matka pocit, že ten diktát nebyl na čtyřku, měla by mít šanci otevřeně, v klidu (ne na chodbě o přestávce) a při kávě s kantorem věc prodiskutovat a pokusit se společně nalézt řešení. Způsob komunikace rodina – škola se podepisuje na tom, jak rodina školu vidí. Rodina zatrpklá, ublížená, s pocitu neporozumění, s postojem „je to kráva“ (a před dítětem to může tajit sebelíp), přispívá i u dítěte k oslabení vnímání školy jako místa záruky, jistoty, moci, správnosti. A o to slabší je pak preventivní působení školy. Platí, že nejprve musím rodiče přesvědčit o tom, že to co dělám (jaký jsem) je O.K., a oni o tom následně přesvědčí svého potomka. Škola, která se věnuje rodičům, je škola s dobrým základním kamenem pro další preventivní působení na žáka.

b) *Způsob hodnocení.* Dítě potřebuje zažít úspěch. A to už od mateřské školy. Výzkumy jasně říkají, že častou pohnutkou k drogovému experimentu je potřeba zbavit se nepříjemných duševních stavů a pocitů nekompetence. Celá jedna skupina drog, které se říká stimulancia (pervitin, kokain, efedrin), masivně zvyšuje sebevědomí, dodává odvahu, sílu energii, optimismus. Výzkumné práce zřetelně říkají, že čím horší prospěch, tím více zkušeností a alkoholem a nikotinem. Škola, která to myslí s prevencí vážně, dává žákům zažít pocit „jsi dobrý, tohle ti jde, tamhle přidej a bude to bezvadný“. V této souvislosti je důležité zmínit způsob hodnocení žáků. Jako vhodnější se jeví hodnocení slovní, které je

sice pro učitele pracné, na druhou stranu však umožňuje vyjádřit to, co klasifikací nikdy nevyjádříme. Slovním hodnocením můžeme u propadajícího žáka ocenit to, že např. zaléval květiny ve třídě, že je kamarádský, že si umí pěkně srovnat věci na lavici apod. Na první pohled se zdá, že jde o oceňování banalit a zbytečností, ale pro vývoj sebevědomí malého dítěte je to rajská hudba.

Kantoři se často nechtějí vzdát známkování a odvolávají se na „objektivitu“ čísel. Dnes se ví, je to experimentálně zjištěno, že tentýž pedagog tutéž písemnou práci po určité době neoznámkuje stejně. Známkování navíc nahrazuje vnitřní motivaci (chci něco vyzkoušet, poznat, namalovat, baví mě to) motivací vnější (cukr a bič, zas bude malér). Již šestileté dítě učíme, že to co s ním hýbe, nevychází z jeho vnitřních zdrojů, nýbrž z venku. Dítě pasivní, zvyklé na vnější stimulaci (dělám to ne, že chci, ale protože mi to přikázali) se snáze stane závislé na libovolném vnějším podnětu (přeřadí z chtění paní učitelky na chtění party, dealera,...).

Pokud škola hodnocením své žáky deptá a vytváří atmosféru strachu, otrávenosti, nechuti, může pořádat desítky přednášek a stejně budou k ničemu. Školu, kde druhých nosí domů trojky, čtyřky, paní učitelka žáky dělí na „chytroušky“ a „lemplíky“, kde se s rodiči o způsobu hodnocení žáků odmítají bavit, je lepší obejít velkým obloukem.

c) *Duševní hygiena žáků.* Na dítě časem ve škole dolehne únava jakožto důsledek psychické a fyzické námahy. Únava nás provází celý život a měli bychom se s ní naučit zacházet. Dítě, které umí odpočívat, snáz odolá svodům chemických regenerátorů (kofein, nikotin, pervitin). Už od prvních ročníků lze do výuky zařazovat prvky jógy, relaxační cvičení, taiči. Únavu žáků může ovlivnit i barevné ladění třídy, skladba obědů školní jídelny, osvětlení, vůně nerosty ve třídě. Škola by měla s těmito faktory cíleně zacházet.

d) *Samostatnost žáků.* Škola může spatřovat prioritu v „přelévání“ věčných pravd do hlav žáků, za hrobového ticha třídy a nepřerušované samomluvy učitele. Nebo naopak to hlavní vidí v „nastartování“ žáků do práce, činnosti, poznávání světa, odpalovaném živým dialogem. Pasivní a trpně přijímající versus aktivní a tvůrčí. V proaktivních školách se žáci aktivně podílejí např. na výzdobě školy (gymnazisté si třeba vymalují třídu, nátěr pak neničí, protože je to „jejich“), tvorbě školního řádu i na přiměřené volbě tématu, kterým se budou chtít ve výuce zabývat. V opačném případě se dítě, které je drezírované do pasivity, bude chovat pasivně i v době, kdy už dítětem nebude.

e) *Atraktivní volnočasové aktivity.* Atraktivní z pohledu žáků. Mnohé školy každoročně nabízejí stále stejné volnočasové aktivity. Nikdo nezkontroluje poptávku žáků. O vážných úmyslech školy s prevencí sociálně patologického chování žáků svědčí šťavnatá, proměnlivá nabídka volnočasových atrakcí. Od sportovních her, přes seminář o rokenrolu až po divadelní kroužek.

Školní řád srozumitelně upravuje problematiku nežádoucího chování. Měl by říkat nejen, že to a ono je zakázané, ale i to, co se stane, pokud se ve škole objeví a měl by také definovat způsoby kontrolování zákazu. Pravidla hry v oblasti šikanování, krádeží, sexuálního obtěžování, užívání drog, neomluvených absencí musí být pečlivě rozpracovány. Na některých středních školách sepsávají smlouvu se studentem, ve které se škola zavazuje poskytovat vzdělávací servis a student se zavazuje k dodržování určitých pravidel a v případě neplnění dohody následují sankce (Hajný, 1999).

Tab. 5 Rizikové a ochranné činitele ve škole

Činitel zvyšující riziko problémů	Činitel snižující riziko problémů
Škola prevenci neprovádí nebo používá neúčinné postupy jako jednorázové přednášky.	Škola provádí prevenci problémů způsobených návykovými látkami systematicky a používá účinné postupy jako peer programy a nácvik sociálních dovedností.
Pokusy o prevenci mají neinteraktivní charakter (žáci jsou při ní spíše pasivní).	Prevence má interaktivní charakter (žáci jsou při ní spíše aktivní).
Škola při prevenci problémů s návykovými látkami dostatečně nespolupracuje s rodiči.	Škola při prevenci s rodiči dobře spolupracuje a komunikuje.
Škola nespolupracuje s užitečnými organizacemi a institucemi ve svém okolí.	Škola komunikuje a spolupracuje s prospěšnými organizacemi v okolí (např. pedagogicko-psychologické poradny, zdravotníci, zájmové organizace).
Neexistují rozumná, jasná a prosazovaná pravidla týkající se zákazu návykových látek ve škole.	Rozumná, přiměřená a prosazovaná pravidla týkající se návykových látek ve škole a na akcích, které škola pořádá.
Alkohol, tabák a jiné návykové látky nebo hazardní hry jsou ve škole a v jejím okolí žákům snadno dostupné.	Alkohol, tabák a jiné návykové látky nebo hazardní hry jsou ve škole a v jejím okolí žákům málo dostupné.
Učitelé jsou vnímáni jako nepřátelští nebo lhostejní a zdůrazňují především nedostatky žáků.	Učitelé jsou vnímáni jako pomáhající a pečující. Pomáhají rozvoji žáků, dobře s nimi komunikují, spolupracují a dokážou rozpoznat jejich dobré možnosti.

Činitelé zvyšující riziko problémů	Činitelé snižující riziko problémů
Selhávající a problémoví žáci jsou zesměšňováni a ponižováni.	Pro selhávající a problémové žáky škola hledá pozitivní alternativy i cesty, jak jim pomoci. Chrání i jejich sebevědomí.
Atmosféra na škole je cynická, odcizená, postrádá nabídku pozitivních hodnot.	Škola vede k formování prosociálního chování, pomoci druhým, k pozitivním hodnotám.
Neexistuje návaznost na kvalitní mimoškolní aktivity a vhodné způsoby trávení volného času.	Je dobrá návaznost na kvalitní způsoby trávení volného času a mimoškolní aktivity.

4.4 Osobnost toxikomana a společnost

První a velmi často opakovanou chybou ve výkladu příčiny návykového chování je to, že osobnost toxikomana považujeme za logický důsledek zlořádů (nebo neřestí) určité speciální formy společnosti. Společnost je přitom definována jako ekonomická, politická nebo ideologická volba, která přirozeně není volbou těch, kteří tyto soudy vynášejí. Tak by se osobnost toxikomana používala pro ospravedlnění existujících osobností ideologických postojů.

Stačí si udělat dostatečně obsáhlý přehled, podívat se do různých částí světa, abychom mohli konstatovat, že různorodé, ale autentické toxikomanické osobnosti existují ve větším či menším množství, že jich přibývá, a že jim tu i onde ani lépe nerozumí, ani více nepomáhá, ať jde o jakýkoliv politický režim, ekonomickou situaci, převažující sociálně kulturní, náboženské nebo etické ideály.

Po poměrně důkladném antropologickém výzkumu se problém drog jeví více jako závada ve vývoji naší civilizace jako celku než jako výsledek volby, týkající se místního způsobu uspořádání společnosti. Místní a momentální sociálně kulturní podmínky a zvolený způsob ekonomického a společenského uspořádání mohou samozřejmě, do jisté, nikoli nezanedbatelné míry, ovlivnit aspekty drogového jevu a podmínky více či méně rychlého šíření tohoto individuálního a kolektivního zla. Je rovněž samozřejmé, že způsob, jakým široká veřejnost pohlíží na toxikomana, se různí podle stanovisek, které jsou v tom či onom místě v módě. Konečně je i samozřejmé, že osobnost toxikomana (závislá na svém prostředí z hlubších důvodů) na oplátku reaguje na své sociálně kulturní okolí různě, podle povahy

tohoto okolí. Mimo tyto nevyhnutelné variace není *přímá ani zásadní souvztažnost mezi místní sociálně politickou situací a toxikomanií obecně* (Bergeret, 1995).

Presl (1994, s. 8) dodává, že již při zběžné znalosti světové literatury můžeme pozorovat, že drogy provázely vývoj naší civilizace od samého počátku, jsou neoddělitelným prvkem našeho současného života a není důvodu se domnívat, že by mělo v budoucnosti dojít k zásadním změnám. Ze svých zkušeností vyvozuje, že žádný přístup společnosti, ať již represivní či liberální, drogovou problematiku nevyřeší. Taková je zkušenost všude na světě. Různé přístupy mohou drogovou problematiku jen zkomplikovat či snížit příslušné negativní dopady na společnost – ale problém prostě nezvládnou. Jestliže někdo říká něco jiného, tak buď o věci samotné nic neví, nebo lže. Zástupců obou kategorií je stále dost a dost. Autor shrnuje, „*že drogy byly, jsou a budou – ať už se nám to líbí nebo ne, a je na nás, abychom se s tímto faktem vyrovnali, jak umíme nejlépe*“.

4.5 Expanze drog v naší společnosti

Rozšíření drog a jejich přenos z tradičních regionů po celém světě je spojeno s industrializací. V industrializovaných zemích se rozvíjí zneužívání návykových látek se všemi nepříznivými důsledky na zdraví zhruba od konce minulého století. Zpočátku se objevovalo převážně u jednotlivců, zneužívání ve skupinách bylo spíše výjimkou a zůstávalo vázáno především na země ekonomicky zaostávající, sociálně a kulturně méně rozvinuté.

V šedesátých letech 20. století došlo v Evropě a předtím také v Americe k explozi užívání drog. Tato drogová scéna byla charakterizována:

- zneužíváním návykových látek ve skupinách,
- ve skupinách se často vyskytují jedinci, kteří nemají sociální nejistoty a nedostatek hmotných prostředků,
- objevují se tzv. měkké drogy, látky průmyslové, léky s psychotropním účinkem,
- jsou konzumovány různé kombinace návykových látek k dosažení kvantitativního, ale i kvalitativního potencování účinku,
- u konzumentů dochází ke snížení věkové hranice.

Závislími se dříve stávali jedinci ve zralém věku, nebo ti, kteří při své profesi přicházeli do styku s drogou. Závislost se do té doby vyskytovala jako vedlejší rizikový produkt např. u zdravotníků, umělců, spisovatelů apod. Tedy v tradičních místech výskytu drogy se společenskou tolerancí. Od uvedených šedesátých let však nastal přesun k adolescentním věkovým skupinám, někdy i níže. Tato skupina je charakterizována somatosexuální vyspělostí, avšak nezralostí emocionální a sociální. Přibývají mladiství a děti, které sahají po drogách s cílem experimentování, protestu, úniku, či později i s cílem uspokojení své závislosti.

Koncem šedesátých a počátkem sedmdesátých let minulého století se u nás začíná vytvářet subkultura „šlechty toxikomanů“. Výraz „šlechta“ je užíván z toho důvodu, neboť první zkušenosti byly přeneseny z „rozvinutějších“ západních zemí a nositelé těchto zkušeností (často děti rodičů pracujících v zahraničí) prezentovali zneužívání drog podobně jako jejich rodiče své auto západní výroby. V těchto počátcích byla konzumace alkoholu považována za primitivní a toxikoman se od alkoholika štitivě distancoval. Závislost na nealkoholových drogách byla považována za závislost jinou, lepší, a společná léčba obou byla ze strany toxikomana vnímána jako potupná.

Tomu všemu napomáhal i oficiální názor a potlačování informací o této problematice. Rozvinutí spotřeby nealkoholových drog jako je marihuana, hašiš, kokain a heroin, popřípadě jejich další modifikace, postavila v naší zemi pevnou bariéru chybějící *směnitelnost koruny*. V této oblasti se naplňuje druhá část termínu „šlechta“. Naši toxikomani si dokázali najít způsob vlastní výroby z léků a dalších dostupných látek a vyrobit si velmi účinné opiátové deriváty a stimulantia. Tato tradice a um se zachovaly do současné doby, dokonce u nás vyráběný pervitin si našel cestu na německé trhy.

Z toho vyplývá i další specifická struktura toxikomanických part. Každá parta byla jakousi soběstačnou společností a zajišťovala si veškeré potřebné služby. To znamená, že členové party zajistili suroviny k výrobě, další členové drogu vyrobili, další rozdělili a zajistili kontakt. Obchodovalo se s drogou za režijní ceny nebo za naturální platby, ale také jako kamarádská výpomoc. Dalo by se říci, že za minimálních finančních nákladů se získalo poměrně velké množství účinné drogy a tím i velký počet závislých. Z těchto důvodů není zatím v současné době u již existujících toxikomanických part výrazná exploze spotřeby tvrdých drog získaných z drogových trhů. Pašované drogy jsou stále ještě finančně méně dostupné (Heller, 1996).

4.6 Drogová scéna v ČR

Šíření a zneužívání nezákonných drog se po roce 1990 objevilo ve všech zemích střední a východní Evropy a to v dosud nebyvalé míře a závažnosti. Doprovází tak zákonitě ekonomické, politické a sociální změny po pádu komunistických režimů. Každá země se však s tímto novým jevem vyrovnávala jinak a po svém. Drogová problematika a její řešení v jednotlivých zemích do jisté míry představuje „boční zrcátko“ transformačních procesů, mnohdy znázorňuje kontrast „západních“ aspirací a „východních“ obtíží a nezdarů ve zvládnání situace, a jindy naopak dokládá schopnost vlád a občanů nacházet na ni účinnou odpověď.

Prudký nárůst problémů s nezákonnými drogami, charakteristický pro země střední a východní Evropy v první polovině devadesátých let, je označován jako *odložená epidemie*. Země „na západ od železné opony“ prožívaly příval drog od 60. -70. Let, naučily se rozumět jejím bezpečnostním, zdravotním a sociálním rizikům a aspoň částečně je kontrolovat. V komunistických zemích však tento více méně standardní vývoj proběhnout nemohl. Uzavřenost a vysoká vnější sociální kontrola, typická pro totalitární státy, zabraňovala sice výraznějšímu šíření drog, zároveň však také znemožňovala vytvoření účinných obranných mechanismů. Problém drog byl většinou spojován s upadajícím Západem a jeho ideologickou diverzí, jeho skutečný rozsah byl utajován a informace nebyly přístupné ani veřejnosti, ani odborným zájemcům.

Po pádu komunismu odborníci jednohlasně předpovídali, že se *odložená epidemie* v krátké době dostaví jako určitá daň za celkovou liberalizaci společnosti: svobodu cestování, podnikání a chování bez vlivu státu na každodenní život občanů. Již v prvním období transformace bylo zřejmé, že se v zemích střední a východní Evropy uplatňují faktory větší zranitelnosti vůči šíření drog. Mezi ně je možné zařadit měnící se hodnoty a životní styl, oslabení vnějšího pořádku a sociálních jistot, zrychlenou sociální stratifikaci, nedostatečnou infrastrukturu občanského života a nedostatečné porozumění a komunikaci o dříve tabuizovaném problému. Významné místo mezi těmito faktory zranitelnosti měla i absence vhodné legislativy, slabá nebo zkorumpovaná státní správa včetně represivních složek a nekontrolované finanční toky v procesu privatizace. Tyto faktory se neuplatnily ve všech zemích stejnou měrou, jejich výčet však bylo možné přinejmenším číst jako seznam úkolů, na které nelze zapomenout (Bém, Kalina, Radimecký, In Kalina, 2003).

Trendy a rozsah užívání drog v ČR:

Před r. 1990. Takřka výhradním zdrojem drog byla domácí produkce – pěstování marihuany, výroba hydrocodonu (opiát, známý pod názvem „braun“) a pervitinu. Drogová scéna měla archaické rysy, neexistoval trh v pravém slova smyslu s vyhraněnou stranou nabídky a poptávky. Nevelký počet uživatelů byl sdružen do tradičních malých, uzavřených a vzájemně nepropojených skupin, v nichž probíhala produkce, distribuce i spotřeba. Šíření drog mělo malý záběr a rozsah, postupovalo se v okruhu „známých“ s příslušnou skupinou, přičemž kritériem výběru byla spolehlivost a schopnost poskytovat skupině nějaké služby. Tento typ drogové scény se v současnosti udržuje ve venkovských okresech.

Období let 1990-1994. V souvislosti s celkovým uvolněním poměrů a snížením vnější sociální kontroly se situace rychle mění. Domácí produkce stále dominuje, ale je stále více zpestřována dovezenými drogami, především heroinem. Česká republika se v té době stává významnou tranzitní zemí a část provážených drog se dostává k domácím uživatelům jako odměna za služby nebo jako testování trhu. Dosud uzavřené a izolované skupinky se vzájemně více propojují, vzniká typický trh se stranou nabídky a poptávky, výroba či dovoz drogy už představuje samostatnou pozici či „povolání“, ostatní za drogu platí penězi nebo sexem. Drogy se poměrně rychle šíří, vytvářejí se rozsáhlejší populace experimentátorů a rekreačních uživatelů. Drogová scéna dosud výrazně neproniká na veřejná prostranství. Také kriminalita v souvislosti s drogami není příliš nápadná, protože celkové množství spotřebované drogy lze ještě do jisté míry uhradit bez rozsáhlé majetkové trestné činnosti.

Období let 1994-2000. Česká republika se stává cílovou zemí z hlediska mezinárodního nezákonného trhu. Rok 1994 je pokládán za zlomový, protože v předstihu před dosažením konvertibility české měny dochází k masivní invazi kvalitního a levného heroinu z dovozu na domácí trh. Počet uživatelů heroinu rychle roste, a i když si pervitin udržuje své postavení, domácí produkce obecně ztrácí svůj význam. Ve velkoměstech a městských aglomeracích vzniká *otevřená drogová scéna* se značným finančním obratem, hierarchií distributorů, konkurenčním bojem a výraznou drogovou kriminalitou. Drogy se stávají všeobecně dostupné, věková hranice prvních uživatelů se snižuje.

Současnost. Užívání drog s akceptovatelným a neakceptovatelným sociálním rizikem začíná vykazovat odlišný trend. Výrazně a trvale roste užívání marihuany, extáze a jiných tzv. „tanečních drog“ či „drog technoscény“, zatímco křivka nárůstu heroinu a pervitinu tak strmě nestoupá a spíše se stabilizuje. Subkultury uživatelů se diferencují a často už prvou-

živatel ví, „kam patří“. Mezi začínajícími uživateli heroínu i pervitinu se více než dříve objevují neinjekční formy aplikace (šňupání, kouření, inhalace z aluminiové folie), uživatelé však obvykle z úsporných důvodů přecházejí na injekční způsob aplikace. Navzdory převládající injekční aplikaci heroínu a pervitinu se mezi jeho uživateli nešíří HIV, zjišťují se však stále více infekční hepatitidy. Kokain se zatím objevuje velmi výjimečně. Po úspěšných zásazích policie proti domácím laboratořím na výrobu pervitinu se rozkládají poslední zbytky tradiční „vaříčské“ subkultury a trhu s pervitinem se ujímají nezákonné mezinárodní organizace. Souběžně s tím dochází k šíření distribučních sítí a vzorců užívání prakticky po celém území státu. Je nutno konstatovat, že žádný okres není bezpečný a šíření drog ještě nedosáhlo svého maxima (Bém, Kalina, Radimecký, In Kalina, 2003).

Závěrem této kapitoly je nutné zmínit statistiky, které vyjadřují míru užívání drog v České republice a společenské dopady, které toto užívání doprovází. Josef Radimecký (In Kalina, 2003) tuto problematiku shrnuje následovně:

- V České republice alespoň jednou vyzkoušelo nelegální drogu cca 1 150 000 osob, tj. 16% obyvatel ve věku 15 – 64 let.
- Alespoň jednou za rok nelegální drogu užije asi 570 000 osob.
- Do kategorie problémových uživatelů drog – tedy těch, kteří zatěžují společnost náklady – spadá v ČR cca 15 000 osob užívající dlouhodobě a/nebo injekčně heroín a asi 22 500 osob užívajících stejným způsobem pervitin, celkem tedy cca 37 500 osob, což tvoří 0,5% všech obyvatel ČR ve věku od 15 do 64 let.
- V České republice narůstá obliba rekreačního užívání marihuany a to zejména mezi nejmladší populací (ve věku 15 – 25 let).
- Pravidelně marihuanu užívá cca 15% populace ve středoškolském věku, alespoň jednu zkušenost s ní má v téže věkové skupině téměř polovina populace (46%).
- Spolu s nárůstem obliby „taneční hudby“ stoupá počet osob, užívajících MDMA (extázi) v týdenních nebo delších intervalech.
- Počet problémových uživatelů drog (injekčních a/nebo dlouhodobých uživatelů opiátů, amfetaminových drog nebo kokainu) je stabilní – neroste. V posledních letech dochází k přelévání mezi jednotlivými typy drog – stoupá míra užívání heroínu „na úkor“ pervitinu.
- V České republice se každoročně spotřebují nelegální drogy v hodnotě 15 miliard Kč, měřeno podle ceny na černém trhu.

- Společenské náklady v souvislosti s užíváním drog (náklady na prevenci, léčbu, represí a hodnota ušlé produktivity) činí nejméně 2,8 miliardy Kč ročně; zhruba 80% přímých nákladů je v souvislosti s drogami vynaloženo na represivní opatření, tj. na práci policie, soudů a vězeňství.
- Podle odhadů je v ČR především majetkovými trestnými činy, páchanými v souvislosti s drogami, způsobena každoročně škoda jednotlivcům a institucím ve výši 1,9 miliardy Kč.

4.7 Právní úprava

Zneužívání drog a drogová závislost nepostihuje pouze jedince, kteří se jim oddávají nebo jim propadli, nýbrž i další lidi, širší společenské celky, společnost jako celek a nakonec celé lidstvo. Proto se jim také organizované společenské celky brání na různých úrovních, počínaje různými skupinami a konče státy a mezinárodními společenství.

Dějiny obrany společnosti proti důsledkům zneužívání drog jsou dlouhé, pestré a sahají hluboko do minulosti. Např. čínský císař Vu Vong vydal roku 1220 př. n. l. nařízení, podle něhož se trestaly smrtí všechny osoby přistižené při pitce. Emír Sudun Sheikum dal zničit všechny konopné rostliny, požívače hašiše poslal do vězení a mnohé potrestal vytrháním zubů. O čtyři století později, dne 8. října 1800, vydal jistý francouzský generál jménem Napoleon Bonaparte pro oblast Egypta zákaz požívání a kouření hašiše. Podobných příkladů z minulosti vzdálené i nedávné by bylo možno citovat bezpočtu. Občas se v denním tisku dočteme o popravách překupníků drog, které byly provedeny předchozího dne. Avšak i vysoce civilizované státy se energicky brání drogám. Nejběžnější a nejstarší formou obrany je *trest*, který má zabránit pachateli nebo přestupci, aby pokračoval ve své protiprávní činnosti, a dále mají odstrašit potenciální pachatele.

Většina zákonů vychází ze zásady, že bez drogy není možné ani zneužívání drog a ani nedochází k nežádoucím důsledkům jejich zneužívání. Snaží se proto kontrolovat drogy a jejich pohyb. Zákonná opatření jednotlivých států jsou přitom zpravidla ovlivněna mezinárodními dohodami a jsou srozumitelná jen v jejich světle (Urban, 1973).

Základní zákonná opatření týkající se nealkoholové toxikomanie platná v České republice jsou obsažena v **zákoně o návykových látkách**⁷, **trestním zákoníku**⁸ a **zákoně o pře-
stupcích**⁹.

⁷ Příloha P III

⁸ Příloha P IV

⁹ Příloha P V

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ZÁKLADNÍ SCHÉMA VÝZKUMU

Punch (2008) zmiňuje návrh základního schématu výzkumné práce takto:

1. O čem je navrhovaný výzkum?
2. Co se pokouší odhalit nebo čeho chce dosáhnout?
3. Jak se bude při tom postupovat?
4. Jaké bude ponaučení, co se dozvíme a proč je to cenné?

Podle tohoto schématu konkretizují charakter zamýšleného výzkumu:

O čem je navrhovaný výzkum

Výzkum se týká drogové problematiky, zejména zneužívání pervitinu mladou generací. Pohnutkami, motivy a okolnostmi, které byly příčinou vzniku drogové závislosti či pouhého užívání drog. Vzhledem k současné realitě na drogové scéně se bude zaměřovat především na problematiku zneužívání pervitinu.

Co se pokouší odhalit nebo čeho chce dosáhnout

Výzkum je zaměřen zejména na oblast sociálních vztahů v rodině, ve škole a ve vrstevnické skupině, je hledána vazba mezi kvalitou vztahů v těchto institucích a vznikem zneužívání pervitinu. Výzkum odpovídá na otázky, které se týkají zneužívání pervitinu, příčin jejich vzniku a možností cíleného působení na určitou oblast sociálních vztahů, které na jejím zrodu hrají nejsilnější a nejvýznamnější roli.

HVO1: Jakým způsobem ovlivňují faktory rodinného prostředí vznik pervitinové závislosti?

Za faktory rodinného prostředí ovlivňující vznik pervitinové závislosti považují:

- vztahy uvnitř rodiny
- výše dosaženého vzdělání rodičů
- kulturní úroveň rodiny
- způsob trávení volného času.

HVO2: Jakým způsobem se promítá klima vrstevnické skupiny do vzniku pervitinové závislosti?

Za okolnosti tvořící klima vrstevnické skupiny považují:

- pervitinovou závislost některého člena vrstevnické skupiny
- postoje vrstevnické skupiny k pervitinové závislosti některého člena
- charakteristiky skupiny podporující nebo odmítající pervitinovou závislost

Jak se bude při tom postupovat

K zodpovězení výzkumných otázek je nutné zvolit vhodné výzkumné metody. Tyto jsou voleny na základě výzkumných otázek, které se týkají zvoleného výzkumného tématu. Správná volba výzkumných metod otázek je podmínkou a předpokladem validity výzkumu.

Jaké bude ponaučení, co se dozvíme a proč je to cenné

Význam a účel výzkumu spočívá v nalezení, objasnění a vymezení obecných okolností, které mají vliv na vznik zneužívání pervitinu. Na základě tohoto zjištění můžeme definovat efektivní způsoby intervence do společenských vztahů v rodině, škole a vrstevnické skupině za účelem předcházení vzniku těchto deviací a tím i přizpůsobit a případně novelizovat formy prevence.

5.1 Výzkumná strategie

Ve své diplomové práci jsem zvolil kvalitativní přístup, protože ten považuji vzhledem k charakteru oblasti výzkumu a stanoveným cílům jako nejvhodnější. Vycházím přitom z tvrzení Strausse (1999), že pro některé zkoumané oblasti se hodí spíše kvalitativní typy výzkumu.

Podle *Slovníku pedagogické metodologie* (Maňák, J., Švec, Š., Švec, V., 2005) se termínem kvalitativní výzkum označují různé přístupy ke zkoumání pedagogických jevů, kdy do popředí nevystupuje kvantifikace empirických dat, ale jejich podrobná kvalitativní analýza. Kvalitativní výzkum jde do hloubky zkoumaných jevů a v jeho průběhu nezaujímá výzkumník tak velkou distanci od zkoumaných subjektů, naopak je s těmito subjekty v bližší, spíše neformální interakci.

Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížněji podchycují. Tyto charakteristiky nejlépe vyhovují způsobu, kterým chci výzkum provést – získání co nejvíce podrobných výpovědí od malého počtu subjektů.

5.2 Metody získávání dat

Jako metodu získávání kvalitativních dat jsem vybral *interview* (Maňák, J., Švec, Š., Švec, V., 2005), která se používá na zjišťování specifických a podrobných informací o osobních znalostech (co osoby vědí, jak vypadají apod.), o hodnotových postojích (jak o čem přemýšlejí nebo nepřemýšlejí) a o jejich preferencích (co mají rádi, čeho si cení, co chtějí nebo potřebují a naopak) pomocí série ústních otázek vhodných na řešení zvoleného problému zkoumání. Ta *interview* je založená na dobře strukturovaných dotazech, ne na pozorování toho, co dotazovaná osoba dělá nebo nedělá, chtějí nebo nechtějí, věří nebo nevěří anebo jak něco prožívají nebo neprožívají a podobně. Miovský (2006) uvádí, že za *interview* označujeme takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie.

V rámci *interview* jsem zvolil *interview* polostrukturované (Miovský, 2006, s. 161), protože „*dokáže eliminovat nevýhody obou zbývajících variant metody interview (nestrukturovaného a plně strukturovaného) a vytěžit současně maximum jeho výhod*“ a také poskytuje „*možnost pokládat doplňující otázky i u odpovědí, které účastník dává na pevně strukturované podněty*“. Také je u něj možné „*dosáhnout vyšší přesnosti a výtěžnosti než při klasickém plně strukturovaném interview*“.

U polostrukturovaného *interview* vytváříme určité schéma¹⁰, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se účastníků budeme ptát. Přitom je možné pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, dle potřeby a možností upravovat (Miovský, 2006).

¹⁰ Schéma polostrukturovaného rozhovoru viz příloha P VII

5.3 Metoda výběru výzkumného vzorku

Pro výběr respondentů jsem použil nepravděpodobnostní metodu výběru a to metodu prostého záměrného (účelového) výběru. Podle Miovského (2006) za záměrný výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost (její projev) nebo stav (např. příslušnost k určité sociální nebo jiné skupině). Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme ty jedince, kteří toto kritérium splňují a jsou ochotni se výzkumu účastnit.

Vzhledem k tomu, že se výzkum týká osob užívajících pervitin a závislých na pervitinu, je metoda záměrného výběru zřejmě metodou nejvhodnější. Interview musí být vedeno právě s osobami zneužívajícími pervitin a ty nelze nalézt „náhodně“. Pro účely výzkumu budou vybrány tři osoby ze souboru tvořeného uživateli omamných a psychotropních látek (záměrný výběr). Tento soubor je tvořen osobami, se kterými jsem se setkal při své profesi, a kteří v trestním řízení vystupovali v různém procesním postavení (svědek, obviněný).

Za kritéria výběru jednotlivých respondentů stanovím následující:

1. Osoba musí výzkumníka znát (z důvodu dosažení důvěry a tím větší otevřenosti)
2. Osoba musí mít zkušenosti s pravidelným užíváním omamných a psychotropních látek, v tomto případě s pervitinem
3. Osoba je ochotna na výzkumu spolupracovat

5.4 Metoda analýzy dat

Získaná data budou analyzována metodou otevřeného kódování. *Slovník pedagogické metodologie* (Maňák, J., Švec, Š., Švec, V., 2005) charakterizuje v obecném smyslu kódování jako převádění informací z jednoho systému znaků do jiného, lze je chápat jako systematickou registraci a kategorizaci zkoumaných jevů. Výzkumnému materiálu jsou přiřazovány kódy v podobě symbolů, jejichž pomocí je možné výzkumná data třídit, typizovat a současně „komprimovat“. Parafrázované části textu se uspořádají podle určitých témat, přičemž dochází k obsahové redukci. Cílem kódování je objevit kategorie a vztahy mezi údaji a na jejich základě budovat zakotvenou teorii.

Miovský (2006, s. 228-229) upřesňuje otevřené kódování jako proces, při kterém jsou pojmy označující jednotlivé události (jevy, pocity, soudy) skládány ve významové jednot-

ky. Srovnáváním a tříděním významových jednotek vzniká třída pojmů, kterou nazýváme kategorie. Tento proces probíhá tak, že pojmy obsažené ve významových jednotkách porovnáváme a snažíme se zjistit, zda náleží jinému podobnému jevu, nebo jinému jevu ne-náleží a tvoří samostatný odlišný celek.

5.5 Ověření validity a reliability

Podle Miovského (2006) je validita konstruktem toho, zda způsob, jakým jsme našim výsledkům dospěli (metody, procedura), a samotná tato zjištění (argumenty, zjištění), jsou pravdivé, teda zda odpovídají realitě a jsou věrohodná. V nejobecnější rovině validita výzkumu závisí na tom, jak pravdivě je v tomto výzkumu reprezentován zkoumaný jev, popřípadě jak přesvědčivě je tento jev výzkumem doložen (Čermák, Štěpaníková, In Miovský, 2006). Smékal dále uvádí, že spolehlivost kvalitativních dat spočívá především v jejich kontextuální, empirické zakotvenosti. Kvalitativní data se podle něj vyznačují bohatostí a komplexností, umožňují důkladný popis zkoumaného jevu a odkrývání jeho různých souvislostí. Zachycují autentickou lidskou zkušenost, což umožňuje jejich lepší sdílení dalšími lidmi. Díky reálným souvislostem mají tato data velkou výpovědní hodnotu.

Rozeznáváme epistemická kritéria validity, která potvrzují oprávněnost tvrzení z hlediska způsobu, jakým jsme k němu dospěli, dále politická kritéria potvrzující užitečnost a dopad získávaných poznatků a dále etická kritéria, která zohledňují morální rozměr výzkumu (Altheide, Johnson, In Miovský, 2006). Konstrukt validity je především epistémickým kritériem. Tvrdíme-li, že výsledky výzkumu jsou validní, znamená to, že tyto výsledky musí být pravdivé a jisté. Tím se míní, že zjištěné závěry jsou podepřeny nebo zaručeny důkazy. Pyetová (In Miovský, 2006) upozorňuje na to, že v rámci kvalitativního přístupu je klíčovým nástrojem samotný výzkumník. Musíme zohlednit jeho připravenost ke kvalitnímu, validnímu výzkumnému procesu prostřednictvím posouzení jeho teoretické vybavenosti, praktických dovedností a osobní znalosti.

V průběhu jádrové fáze interview volíme různé strategie. Musí však stále reflektovat a hodnotit validitu odpovědí. Za tímto účelem využíváme různé metody a techniky kontroly validity. Obecně nejvýznamnější metodou je metoda propojování podávaných informací s konkrétní zkušeností. Při této technice vyžadujeme, aby nám účastník například vysvětlil na základě čeho, jaké zkušenosti se domnívá, že je něco lepší, výhodnější atd. Požadujeme, aby nám popsal, jak fenomén prožil (konkrétní zážitek, ne zobecnění, „že to takto obvykle

probíhá“). Univerzální pravidlo, které aplikujeme se záměrem kontroly validity, je požadavek na zkušenostní zakotvení a popis kontextu, jak se daná situace odehrála naposledy (Miovský, 2006).

6 PŘÍPRAVA A PRŮBĚH VÝZKUMU

Sběru dat předcházelo vytipování vhodných respondentů a to s ohledem na kritéria výběru výzkumného vzorku. V průběhu výkonu mého zaměstnání, při provádění některých úkonů trestního řízení, byli v rozmezí devíti až třech měsíců před započítím samotného výzkumu oslovováni vytipovaní respondenti a přitom byli seznamováni s cílem a způsobem zamýšleného výzkumu. V této fázi výzkumu se podařilo získat dostatečný počet respondentů, který fakticky překročil počet plánovaný k výzkumu. Vytipovaní respondenti s účastí na výzkumu souhlasili, projevovali dokonce určité nadšení, někteří oceňovali projevený zájem o jejich „životní osudy“. Již v průběhu tohoto „namlouvání“ se podařilo navázat blízký a přátelský vztah, který měl usnadnit následný proces výzkumu. To bylo velmi důležité z hlediska mé profese, neboť jako komisař služby kriminální policie a vyšetřování jsem pro ně byl někdo z druhé strany barikády. Vytvoření přátelské atmosféry a vzájemné důvěry bylo nutným předpokladem k uskutečnění samotného výzkumu. Všichni byli ubezpečeni, že výzkum se týká pouze prostředí, které je obklopuje a mělo vliv na vznik jejich závislosti a netýká se okolností získávání, výroby či distribuce pervitinu, což obvykle odhalují při výkonu své profese.

V následujících týdnech byl s vytipovanými respondenty udržován telefonický i osobní kontakt a docházelo k postupnému upřesňování doby a místa provedení výzkumu. Ke zlomu došlo v okamžiku, kdy byl stanoven přesný termín interview. Rozhovor s prvním respondentem proběhl podle vzájemné dohody na dohodnutém místě a ve stanoveném čase. Avšak další respondenti postupně z přislíbeného rozhovoru odstupovali a to nijak čestným a přímým způsobem. Zajímavé na celé skutečnosti bylo to, jakým způsobem k „odmítnutí“ rozhovoru došlo. Ačkoliv se respondenti vzájemně neznali, způsob jakým od výzkumu odstupovali, byl značně podobný. Probíhalo to následovně. V den dohodnutého rozhovoru jsem respondenta ještě telefonicky kontaktoval, abych se ujistil (a připomenul), zda (že) naše dohoda platí. Z vlastní zkušenosti podpořené praxí si totiž jsem vědom určitých negativních vlastností charakterizujících členy výběrového vzorku, mezi nimiž popřední místo zaujímá nespolehlivost. Odpovědí bylo pravidelně sdělení, že „dnes to nepůjde“, že „nemají čas“, „jsou mimo lokalitu“, „sehnali si na ten den práci“ apod. Sami by mně pochopitelně tuto změnu neoznámili, já bych pouze marně čekal na dohodnutém místě. Následovala dohoda o náhradním termínu. Přitom jsem byl opakovaně respondenty ujišťován, že na samotné domluvě ve věci výzkumu k žádné změně nedochází. Z důvodu výše uvedeného jsem provedl telefonický dotaz v den náhradního termínu. To už jsem se však nikdy niko-

mu nedovolal, telefonický hovor nejprve nikdo nepřijímal a při pozdějších pokusech byly telefony již vypnuté. Marň jsem také očekával i SMS, která by do problému vnesla známku vysvětlení. Osobní kontakt nebyl možný, neboť tito lidé jsou téměř stále na pohybu, a pokud je zastihnete doma, nemívají ve zvyku otevírat. V následujících dnech jsem se opakovaně pokoušel o telefonický kontakt, což se mně nakonec podařilo. Bylo mně sděleno, že od rozhovoru odstupují s odůvodněním, že „to jsou velmi osobní věci“ a že „má svých problémů dost, ať si hledám někoho jiného“ apod. A to přesto, že v samotném úvodu byli seznámeni s tématy výzkumných otázek a ujištění o anonymitě výzkumu. Postupně se tak nadpočet plánovaných respondentů zredukoval na jediného respondenta.

Nastala další fáze výzkumu, která však nebyla plánována a značně zasáhla do celkového časového rozvrhu. Novými okolnostmi a komplikacemi jsem byl nucen vyhledat další vhodné respondenty. Vzhledem k lokalitě, svým schopnostem a časovým možnostem jsem byl postaven před staronový úkol. Nalézt další respondenty a celý proces seznamování a navazování vzájemné důvěry opakovat. V této fázi jsem se s prosbou obrátil na centra pro narkomany, např. ONYX a K-Centrum s prosbou, zda by mně pomohli s vytipováním a oslovením vhodných respondentů. Neodmítli, ale mezi řádky mně sdělili, že není v jejich zájmu, abych jako policista vstupoval na půdu jejich instituce a zde prováděl své aktivity. Někteří jejich klienti by mě mohli rozpoznat a pak by se už zde necítili „dobře a v bezpečí“. Přislíbili však, že můj vhodně formulovaný požadavek na vhodném místě v jejich instituci vyvěsí a kdo by měl zájem, mě pak může zkontaktovat. Po uplynutí dalších šesti týdnů se nikdo neozval. V průběhu této doby pokračovalo intenzivní „shánění“ respondentů. Po časově a finančně vyčerpávajícím hledání se podařilo získat další dva respondenty, kteří doplnili můj minimální požadavek na počet dotazovaných.

Rozhovory vedené s respondenty byly ve dvou případech zaznamenávány na digitální diktafon a následně přepisovány do bloku. Poslední rozhovor byl z důvodu technické závady diktafonu přepisován přímo do bloku (porucha zjištěna bezprostředně před zahájením rozhovoru, náhradní přístroj nebylo možno opatřit a z důvodů výše uvedených jsem nechtěl provedení rozhovoru přesunovat na náhradní termín). Rozhovory probíhaly s ohledem na garantovanou anonymitu a na žádost respondentů v jejich domácnostech, ve kterých pociťovali dostatek soukromí pro hovor na toto téma a ve kterých nedocházelo k narušování kvality záznamu interview na diktafon vlivem vnějších rušivých vlivů (nízká hladina hluku, nepřítomnost nepovolaných osob). Pouze v jednom případě docházelo k menšímu narušování rozhovoru činností dvouletého syna respondentky. Rozhovor byl proto několikrát

přerušen a následně v něm bylo pokračováno. Na samotné vyjádření respondentky to však nemělo žádný vliv. Před zahájením rozhovorů jsem vždy věnoval potřebné množství času na vytvoření přirozené atmosféry a to rozhovorem na volná témata, která se samotným výzkumem nesouvisela. Tento postup se rozhodně vyplatil, neboť se respondenti cítili uvolněně, což v samotném výsledku ovlivnilo i jejich postoj k rozhovoru samotnému.

V úvodu rozhovoru jsem respondenta vyzval, aby stručně charakterizoval svoji osobu, např. svůj věk, vzdělání, strukturu rodiny apod. Otázky jsem následně v průběhu rozhovorů pokládal na základě předem připraveného seznamu, jejich pořadí jsem zcela striktně nedodržoval. Některé otázky jsem nepoložil, neboť zcela vyplynuly z předchozích informací vyjádřených respondentem. Kromě těchto otázek jsem občas pokládal i otázky doplňující, které rozvinuly nebo upřesnily otázku již položenou. S každým respondentem jsem provedl jeden rozhovor, jehož délka byla, dle potřeby mé, zájmu a stavu respondentů v jeho průběhu, v rozmezí 1,5 - 2 hodin. Výpovědi respondentů se různily ve způsobu vyjadřování, někteří komunikovali a byli schopni o skutečnostech mluvit otevřeně až do detailů a někdo vypovídal poněkud stručně a bylo jej nutno k hovoru trochu povzbuzovat.

6.1 Představení respondentů

Respondentka V

Veronika, věk 19 let. V současné době bydlí u rodiny svého přítele, u jeho rodičů. Je v osmém měsíci gravidity. Vzdělání má jen základní, nedodělala 2. ročník výučního oboru prodavačka textilu a oděvů. Důvodem ukončení studia bylo užívání pervitinu a v souvislosti s tím nechození do školy a příliv jiných zájmů. Pervitin začala užívat v šestnácti letech šňupáním a po roce užívání přešla na nitrožilní aplikaci drogy. První informace o droze získala od sestry. K užívání drogy ji dovedl kamarád, který byl členem party, kde se drogy zneužívaly. S těmito se později začala stýkat. Zaměstnána byla jeden rok a to brigádně jako prodavačka v obchodním středisku. Žila v úplné rodině s otcem, matkou a starší sestrou, která teď žije sama se svým synem. V rodině kromě sestry nikdo neužíval omamné a psychotropní látky a ani neměl problémy s nadměrným užíváním alkoholu. Pervitin přestala užívat před třemi měsíci a to z důvodu svého těhotenství.

Respondentka Z

Zuzana, věk 21 let. Má dvouletého syna, je na rodičovské dovolené a v současné době bydlí v pronajatém jednopokojovém bytě. Dříve bydlela se svým bývalým přítelem a otcem svého dítěte v pronajaté garsoniéře. Bývalý přítel je rovněž uživatelem pervitinu. V současné době žije s jiným partnerem, který žádné drogy neužívá. Zuzana má základní vzdělání, nedokončila učební obor gastronomie – kuchař, číšník. Učební obor ukončila ve 2. ročníku. Vlivem vrstevnické skupiny se začala škole vyhýbat a současně se v tuto dobu odstěhovala od rodičů a začala přebývat podle možností u svých kamarádů. To bylo v 17 letech. Po odchodu ze školy pracovala jako pokladní v obchodních řetězcích, pokaždé asi 3 měsíce. V rodině se nevyskytoval nikdo, kdo by měl zkušenosti s užíváním pervitinu, znala však takové kamarády ve škole a na různých společenských akcích. V současné době pervitin užívá jen příležitostně, naposled před dvěma měsíci.

Respondent J

Jaroslav, věk 29 let, bydlí ve Zlíně ve vlastním bytě, v současné době je bez pracovního poměru. Vyučen je v oboru opravář strojů a zařízení. V tomto oboru nikdy nepracoval, byl postupně zaměstnán jako číšník, řidič rozvozu pizzy, montér plastových oken a dalších. Zaměstnání střídal z důvodu problémů s pervitinem, protože nedodržel pracovní podmínky, zejména pravidelné nástupy do zaměstnání. Má mladšího bratra, který je také uživatelem pervitinu a pervitin také umí vyrobit. Rodiče se rozvedli, o výchovu se starala matka. V současné době žije matka již 10 let ve Švýcarsku, kde podniká. Byt a veškeré náklady s jeho provozem hradí matka. Otec se po rozvodu rodičů s nimi nestýká, neví, kde se v současné době nachází. V roce 2005 byl trestně stíhán za nedovolenou výrobu omamných a psychotropních látek a jedů, kdy trestní stíhání bylo později zastaveno.

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Jak již bylo zmíněno v úvodu praktické části, cílem této práce je nalézt odpověď zejména na tyto otázky: „Jakým způsobem ovlivňují faktory rodinného prostředí vznik pervitinové závislosti a jakým způsobem se promítá klima vrstevnické skupiny do vzniku pervitinové závislosti“.

7.1 Faktory rodinného prostředí

7.1.1 Rodinné vztahy

Vztah k matce a otci – tento vztah se jeví jako velmi důležitý, zejména ve smyslu důvěry, snahy o pochopení a ochoty řešit problémy jednotlivých respondentů. Vztah k matce je většinou upřednostňován před vztahem k otci. Rovněž se projevuje negativní hodnocení vztahu způsobené nedostatkem času věnovaného dětem.

„S mamkou jsem měla dřív dobrý vztah. Vztah s mamkou byl takový normální, některé dcery jsou s mamkou kamarádky, já jsem to tak neměla. Svěřit jsem se jí mohla, řekla mi názor, ale nějak se to nesnažila rozebírat. Spíš jsem za ní moc nechodila. Mamka se ptala pouze co ve škole a toť vše. Osobní život neřešila. S tatškou jsem vycházela asi do 13 líp než s mamkou. Pak se vztah s tatškou pokazil. Nevím proč. Ve Zlíně jsem s ním měla lepší vztah, chodila jsem za ním raději, byla jsem takový jeho mazlíček.“ (V)

„S mamkou byl vztah v pohodě, bavily jsme se úplně o všem, akorát s otcem byl takový uzavřený vztah, protože je to chlap. Ale jinak rodina byla v pohodě jakože, takhle celkem. Akorát nám tatka zakazoval chodit po nocích venku, takže jsme toho využívala a zdrhávala jsem z baráku.“ (Z)

„S otcem jsem míval dobrý vztah, hlavně když jsme byli malí. Myslím si, že on byl taky rád, že má kluky. Celkem se nám věnoval, hlavně se snažil nás nějak zabavit, hlavně sportem. On sám byl ve sportu dost aktivní. Měl jsem ho rád, asi raději než matku. Ta se snažila jen o kariéru, nás si moc nevšímala. Jen nějaké to základní zabezpečení a starost, tak jak to matky dělají. Ale cit jsem z ní necítil téměř žádný.“ (J)

Zájem rodičů o děti se prakticky vytrácí. Projevuje se převážně nezájem rodičů o to, co jejich děti dělají a s kým se stýkají. Současně dochází k ignorování potřeb dětí a nedostatečné stimulaci rozvoje osobnosti.

„V rodině jsem se cítila dobře, rodiče se jen mohli víc zajímat o moje zájmy a kamarády a prostě to začali řešit pozdě, až už to bylo jinde, až to došlo k perníku. Kdyby věnovali víc pozornosti, vedli mě k tomu, co mě zajímalo, nemuselo to dojít až k pervitinu. Rodiče mě nevedli k zájmům a netrávili se mnou čas, nezabavili mě, neptali se, s kým trávím čas, nevedli mě k něčemu, co mě bavilo. Já si myslím, že kdybych se věnovala těm koním, tak že bych tak neskončila. Vznikl nějaký prostor, který bylo třeba nějak zaplnit. Co jsem chtěla dělat tak mi nebylo zcela umožněno, tak jsem se upnula na takové kamarády a na toho přítele a to mě stáhlo.“ (V)

„Nevím, máti se nám věnovala tak nějak normálně, ale otec, otec se nám nevěnoval, nezajímala ho škola nebo takhle vůbec. Ani třeba naši kamarádi nebo co děláme o volném času. To ho nezajímalo. Máti se ptala, kam jdeme, co tam budeme dělat a tak. S kým jdeme ven.“ (Z)

„Otec se nám snažil věnovat. Od mala nás vedl ke sportu, já s bráchou jsme zpočátku byli nadšení. Teda ještě jako děcka. Pak ale na nás začal být takový přísný, už to nebylo o zábavě ale o drilu a cepování. Tak nás to taky přestávalo bavit. Ale musím uznat, že snahu měl. Matka se nám nevěnovala, furt se snažila vyniknout ve své práci a nás čas pak neměla. Nezajímala se o naše potřeby, o to co chceme dělat. Nebo na to spíš už neměla sílu.“ (J)

Problémy a hádky rodičů respondenti převážně považují za normální stav, který přirozeně patří do každé rodiny. Získávají tak negativní vzor a zkušenost, které si s sebou berou do dalších osobních vztahů a v tomto stavu je předávají dál. Hádky a problémy jsou přesto příčinou snahy dětí o únik z této reality.

„Měli nějaké hádky. Důvodem bylo, že jsme se přestěhovali. Táta se věnoval jen, čemu on chtěl, měl málo času na mamku, věnoval se jen svým psům. Každý z rodičů si „jel“ v tom svém, docházelo k oddalování. Byli také hodně zaneprázdněni prací. Já jsem to vnímala jako skutečnost, tak jak to je. Neřešila jsem to, nechávala jsem tomu volný průběh.“ (V)

„Hádali se, hodně se hádali. Máti vinila tatku, že na nás nemá čas a tatka zas mamku. Mně to přišlo úplně normální, v každé rodině jsou hádky, nějaké. Blbě to na mě působilo. Šla jsem do pokoje, tam jsem si třeba pustila televizi nebo nahlas rádio a hotovo. Snažila jsem se nějak odvracet od těch jejich hádek. Nebo jsem šla ven za kamarádkami, abych je nemusela poslouchat.“ (Z)

„Naši jsou rozvedení. Rozvedli se, když mi bylo čtrnáct let. Důvodem jejich rozvodu byla zřejmě matčina kariéra. Snažila se ve svém podnikání o co největší úspěch. Furt byla v tom svém obchodě a doma se jen vždy jen vytočila. Vydělávala sice dobré prachy, ale to bylo na úkor nás všech. Asi nejhůř to nesl mladší brácha. Otec se sice snažil, ale pak ho to asi přestalo bavit. Měl taky svoji práci a své zájmy, ale díky matce a jejímu podnikání na nic neměl čas. Hádali se. A asi jim to pak neklapalo ani v posteli, jako manželům. Otec si pak našel nějakou přítelkyni a to byl konec jejich vztahu. Ani se mu moc nedivím.“ (J)

7.1.2 Vzdělání rodičů

Vzdělání a zaměstnání rodičů hraje významnou roli v motivaci respondentů k dosažení určité úrovně kvalifikace. Zpočátku, v době studia respondentů, není považováno za důležitý faktor, ale později se projevuje jejich snaha vzdělání dokončit a nechat se kvalifikovaně zaměstnat. Určitý stupeň dosaženého vzdělání chápou jako předpoklad „dobře placené práce“.

„Mamka má maturitu, otec má výuční list. Školy nevím přesně, mamka má asi kožařskou průmyslovku a tatka je lakýrník, stríká auta. Vadí mi, že mám základní vzdělání, cítím, že by bylo dobré dodělat si nějaké vzdělání. Cítím, že jsem měla na to dodělat aspoň ten „blbý“ učňák. Chci si dodělat nějaký obor, abych se mohla nechat kvalifikovaně zaměstnat. Jakési dosažené vzdělání rodičů mě motivuje.“ (V)

„Máti má střední školu, dělá účetní a otec je vyučený, má výuční list a dělá brusiče. Nevím jakou má mamka střední školu a taky nevím, čím je vyučený otec. V té době, před těmi 3-4 rokama mě dokončené vzdělání rodičů nemotivovalo, ale teď jo. Teď mě to štve, že jsem si nedodělala školu. V té době mně to bylo jedno, když jsem odcházela ze školy a teďka mně to vadí. Je mi to blbě, když se mě někdo ptá, jaké mám vzdělání. Tak řeknu základku jako.“ (Z)

„Matka má vysokou školu, nějakou ekonomickou. Hned po revoluci si založila živnost a začala podnikat. Původně to byl obchod s hadrama, ale pak si k tomu nabalila i všelijaké voňavky a doplňky k těm hadrům, nějakou bižuterii. Předtím dělala účetní nebo sekretářku v nějaké stavební firmě. To si už moc nepamatuji, byl jsem tehdy ještě dost malý. Myslím si, že je ve svém podnikání spokojená, má prachy a to vždycky chtěla. Otec má stavební průmyslovku. Dříve pracoval ve stavební firmě co matka, tam se vlastně seznámili. Ale on dělal takovou tu manuální práci po stavbách. Nebo byl stavbyvedoucí, taky už nevím. V té době se budovaly sídliště ve Zlíně a tak měl práce pořád dost. Ted' jsem ho dlouho neviděl, nevím, co ted' dělá. Ale asi pořád ve stavebnictví, tato práce ho myslím vždycky bavila. Naši mě ke studiu motivovali hlavně tím, že říkali, že je to nutné k získávání prostředků na živobytí. Že bez vyučení nebo bez školy se nikde neuplatním. Já jsem na to však měl svůj názor, tak asi jako každý v tom věku.“(J)

7.1.3 Kulturní úroveň rodiny

Kulturní úroveň a schopnost rodiny vytvořit předpoklady pro rozvoj duševní stránky osobnosti je u respondentů značně omezena. Možnosti četby jsou prakticky zredukovány absencí domácí knihovny s výběrem vhodných titulů. Kulturní vyžití rodiny, pokud můžeme hovořit o kulturním vyžití, se prakticky odehrává před televizní obrazovkou. Naprosto chybí účast na divadelních, resp. filmových představeních.

„Měla jsem možnost číst si, ale nečetla jsem, nebaví mě číst. Až později jsem začala číst o drogách, to mě začalo zajímat. Intenzivně jsem nečetla nikdy. Do kina nebo do divadla jsem chodila jen se školou a to bylo povinné. S rodinou jsem nechodila nikdy, jen s tou školou. Ted' do kina nebo divadla taky nechodím.“(V)

„Knihovnu?nee. Pár knih tam bylo, ale knihovnu jako takovou větší, to ne. Předtím jsem ani moc nečetla, dřív jo, ve 13, 14 to jo, ale v 15 ne. Od 15 vůbec ne. Kino a divadlo jsem nenavštěvovala vůbec. Divadlo akorát když jsem ještě chodila do školy. Jinak ne. Kino? Kino ne.“(Z)

„Knihovnu jsme doma měli. Já jsem však z ní prakticky nic nečetl. To co tam bylo, mě nezajímalo. Občas jsem si nějakou dobrou knížku půjčil od kamarádů, bavily mě hlavně válečné knížky. Do kina jsem chodil jen někdy a to s kámošema, s našima nikdy. V divadle

jsem byl jen se školou. Oni nechodili ani do divadla nebo na nějaké koncerty. Nebyl na to čas a taky síla. Po práci otec pospával u televize a matka vlastně taky. Pokud teda nedělala ještě něco do práce.“(J)

7.1.4 Způsob trávení volného času

Neúčelně trávený volný čas, absence koníčků, zájmových aktivit a nezájem rodičů vedly u respondentů k vytvoření volného prostoru a vzniku nudy. Východiskem z této situace byl čas trávený v partě, v tomto případě partě závadové jednající v rozporu s formálními i neformálními společenskými pravidly.

„O víkendu jsme jezdili k babičce, ale jinak jsme nikam nechodili, spíš jsme si sedli k té televizi, ale to mě nebavilo. Na výlety jsme nejezdili, později už ne. Ze začátku, když jsme byly malé to asi ano, ale kolem těch 13 už ne. Z tohoto důvodu, tedy že se nic nedělo, jak jsme byly se sestrou starší, tak sestra a později i já jsme okusily drogu. Když člověk nemá co dělat a taky s postupem času, kdy se člověk schází s kamarády, chodí se ven a pak také začaly hospody. Jak se má člověk jinak zabavit? Rodiče mě k mým koníčkům nevedli, nebo když jsem jim řekla, že mě to baví tak to neřešili nebo si o tom se mnou nevykládali.“(V)

„Bud' jsme jeli za prarodiči do Uherského Hradiště, ale to bylo málokdy. Nebo jsme pomáhaly doma. Já jsem tatkově pomáhala se dřevem. Jinak jsme chodily ven samy. Jinak práce okolo domu. Když rodiče potřebovali, tak jsem pomohla. Jinak jsem spíš radši chodila ven. Koníčky jsem žádné neměla, jenom ty kamarády. Dřív jsem ještě kreslivala, pak jsem se ale na to vykašlala. Ke sportu ani k nějaké volnočasové aktivitě mě rodiče nevedli.“(Z)

„Když jsme byli malí, tak s námi otec chodil hrát fotbal, jezdili jsme na kole a chodili jsme taky na nějaké výlety. Otec byl v tomto poměrně aktivní, chtěl, aby z nás byli dobří sportovci. Ale pak to už nebylo moc dobré, začal nás nutit do něčeho, do čeho se nám nechťelo. A tak to skončilo. Matce bylo jedno, co děláme, neměla na nás čas. Koníčky teď žádné nemám, dřív jsem se bavil sestavováním modelů letadel. Chvilí jsem chodil i do takové kroužku. Pak mě to ale přestalo bavit. Nic nového mě nenadchlo a ani rodiče mě k ničemu novému nepřivedli. Tak jsem se začal nudit a flákal jsem se po venku. To bylo asi ve čtrnácti.“(J)

7.2 Klima vrstevnické skupiny

7.2.1 Závislost některého člena vrstevnické skupiny

Vliv nových kamarádů hrál zásadní roli na vzniku závislosti na pervitinu. Vytvořil prostředí pro rozhodnutí respondentů okusit drogu a seznámit se s jejími účinky. Noví kamarádi se objevují a jsou vyhledáváni v okamžiku, kdy nuda přerůstá v potřebu „něco“ dělat a toto dělat odlišně od majoritní skupiny.

„Ségra kamarádila s lidmi ze Zlína. V té době mně začala mluvit o pervitinu. Já jsem v té době už znala cigarety a alkohol. Říkala mi, že pervitin zkusila, jaké to je, co to dělá a jestli to nechci zkusit. Já jsem tehdy byla ještě zásadně proti. Později jsem začala chodit s klukem, se kterým se stýkala i sestra. Byl to její kamarád, který patřil do party, kde se fetovalo. Já jsem o tom nevěděla – že fetuje. To jsem se dozvěděla až později a tak jsem se s ním rozešla. Bývala jsem však s těma lidma, kteří patřili do feťácké party. Postupem času mě začalo zajímat, proč to dělají, co je na tom tak baví, co na tom vidí. Tak jsem si řekla, že to chci také zkusit.“ (V)

„Já jsem první chodívala do „Áčka“ a tam jsem potkala kamarády, kteří dávali. Oni furt o tom mluvili, že je to dobrý a že jednou za čas neuškodí“ (Z)

„Když jsem neměl co dělat a nudil jsem se, začal jsem chodit ven a začal jsem dělat s kamarádama různé blbosti. Nejprve jsme jen tak sedávali u hřiště, kouřili cigára a kecali o samých hovadinách. Prostě nebylo co dělat. Časem jsme začali chodit krást do obchodů, jen nějaké drobné věci, za které jsme pak kupovali cigára nebo alkohol. Pokud jsme teda nebrali přímo to. Začali jsme se cítit a chovat jako největší borci, kašlali jsme na ostatní, dělali jsme si, co jsme chtěli. V té době v partě nikdo nefetoval, ale bavili jsme se o tom, že by jsme to mohli někdy vyzkoušet.“ (J)

Seznámení se s pervitinem proběhlo v atmosféře zvědavosti a pod vlivem kamarádů, kteří pervitin prezentovali jako něco „normálního“ a přitom „výjimečného“.

„Jednou jsem přišla za tím přítelem, se kterým jsem se rozešla, že bych to chtěla zkusit, jestli „to“ sežene. Tak pervitin sehnal, dala jsem si ho jednou, dvakrát a prostě mě to začalo bavit. Potom jak jsem se stala součástí té komunity, tak to nijak neřešili, teda to moje braní. Po dvou nebo třech nocích intenzivního braní poznali, že si stojím za svým a brát

pervitin budu. Ani by to nemělo význam mě to rozmlouvat. Byla jsem přesvědčená o tom, že brát chci a budu. Nedá se na druhou stranu ani říci, že by mě v tom nějak podporovali, bylo jim to jedno. Každý si jel v tom svojem.“(V)

„Kámošky si to dávaly na záchodě a pak jsme ještě jely pro fet k Rákosovi (přezdívka) a on se mě ptal, jestli jsem to už někdy měla. A já mu řekla, že jo – přitom jsem to neměla. A on že mi teda dá, tak mi to naředit a to to to a tak mě to nastřelil. Na začátku jsme měla strach, ale potom zvítězila zvědavost. Já jsem viděla, co to s nima udělalo, s těma holkama, jakože takhle jsme počkala co to s nima udělá. Pak řekly ať to zkusím a tak jsme to zkusila.“(Z)

„Kdysi jsme s kámošema něco slavili, bylo to na chatě rodičů jednoho z nich. Kromě nás tam byli i nějakí cizí borci, byla to větší akce. Tam jeden z nich nabízel pervitin, prý na vyzkoušenou. My jsme o tom už dřív mluvili, teda že by jsme to mohli zkusit. Tak jsme to někteří zkusili. Samozřejmě nosem, do žily jsme se ještě báli. Potom nás ten díler zásoboval pravidelně.“(J)

7.2.2 Postoje vrstevnické skupiny k pervitinové závislosti člena

Počáteční nepřijetí vrstevnickou skupinou, ve které dochází ke zneužívání pervitinu, se projevilo rozmlouváním a vysvětlováním negativních dopadů závislosti. Respondentky byly členy těchto skupin vyzývány, aby od užívání pervitinu upustily. Tyto však svá rozhodnutí vlivem účinků drogy a pocitu své výjimečnosti nezměnily. Projevuje se také nedůvěra v nové členy fetišské party.

„V partě se na začátku na mě dívali divně. Jako na začátečníka. Všichni si tam „stříleli“ a já jsem to „jela“ jenom nosem. Všichni mi říkali: „vyser se na to“. Mysleli tím, že se mám vysrat na užívání. Po roce jsem přešla na nitrožilní užívání.“(V)

„S kámošema jsme to neřešili, nikdo nikoho nenutil. S fetem jsme začali všichni přibližně stejně a tak jsme si v tom byli takoví rovní. Až později jsem se začal stýkat s jinými lidmi, ale ti už o mně věděli, že beru. Takže to pochopitelně neřešili. Možná na začátku se na mě dívali trochu nedůvěřivě, neznali mě. Ale to pak přestalo, vzali mě mezi sebe. Ten fet dělá z lidí paranoiky, furt se jim zdá, že je někdo pronásleduje“ (J)

Varování před braním pervitinu se objevuje jak ve skupině drogově závislých tak i ve skupině, kde ke zneužívání drog nedocházelo. Tato varování apelovala na ukončení braní pervitinu respondenty a na popis jeho negativních dopadů.

„Ten kamarád však na začátku byl proti tomu, abych drogu zkusila. Dlouho jsem ho přemlouvala, on už znal ty účinky, věděl, jak to dopadá a nechtěl, abych taky tak dopadla. Perník už znal jinak, z té špatné stránky. Sestra o tom, že začínám brát drogy, věděla. Řekla jsem jí, že jsem „to“ měla. Na začátku mě od toho odrazovala, že se na to mám vykašlat. Když v partě viděli, že jen šňupu, tak mi řekli, ať se na to včas vykašlu, že to nestojí za to, že začnu časem střílet. Já jsem odpovídala, že nezačnu, že to mám pod kontrolou. Zpočátku mě od toho odrazovali, snažili se mně dopředu říct, jaký perník je, ukázat mi, že ten perník není jen o tom, že ho to na začátku baví a že je to ve skutečnosti naopak.“ (V)

„Nikdo z party mě nepřesvědčoval. Prostě říkali, že je to dobré, že je to normální a že to záleží na mě. Jestli si dám nebo nedám. Určitě neříkali, že je to výborná věc, že to musím zkusit.“ (Z)

„V té první partě, než jsme někteří začali fetovat, se někteří snažili fetování odsuzovat. Říkali, že je to jen na prúser a že si tím zkurvíme zdraví. A že to stojí hodně prachů. Někteří feťáci sice říkali, že to není jen o těch stavech, ale taky se tak člověk odpálí od svých známých a rodiny. „Jak do toho spadneš, tak to s tebou jde z kopce, těžko se z toho dostává ven.“ říkali.“ (J)

7.2.3 Charakteristiky skupiny podporující nebo odmítající pervitinovou závislost

Vrstevnická skupina nezneužívající pervitin nebyla respondenty výrazně specifikována, byla vymezena pouze negativně ve srovnání s „partou feťáků“. Normálnost takových skupin je pro ně nezajímavá až nudná a po proniknutí do „feťácké party“ se stávají zcela nezajímavými a opomíjenými. Postupně dochází k jednostrannému a později i oboustrannému ukončení vzájemných vztahů. Tyto vztahu primárně ukončili respondenti.

„Měla jsem také kamarády, kteří nefetují, ale s těma jsem se přestala bavit v té době, kdy jsem začala brát. Bylo to teda v souvislosti s tím užíváním. Oni byli takoví normální, takoví obyčejní. S těmi jsem se přestala stýkat já, bylo to z mé strany. Feťáci se mi zdáli být lepší a také mě ti „normální“ nebavili. Tito kamarádi, kteří nefetovali, se s postupem času do-

věděli, že fetuju, vídali mě s těma feťákama. Udělali si podle toho o mě obrázek a tak mi řekli maximálně ahoj. Dostala jsem od nich nálepku feťáčky, že je dál nezajímám, že jsem se snížila a že jsem spadla dolů. Samozřejmě to nechápali.“(V)

„Měla jsem i partu, kde se nebralo. My jsme se pak přestali spolu stýkat, jenom občas jsme se stýkali. Víc jsem se stýkala s těmi, co brali. Odsuzovali to. Říkali, že proč, že jako co na tom vidím a tak. Ale zajímalo je co je se mnou, kde jsem. To, že беру, slyšeli od ostatních lidí. Ptali se mě, jestli je to pravda, jestli беру. Já jim řekla, že jo. Ptali se, proč jsem začala, co mě k tomu vedlo. Měli dále zájem se se mnou stýkat, ale já jsem to jednostranně ukončila. Nechtěla jsem s nima chodit ven. Ze začátku se na mě snažili působit, abych od toho odešla, ale já jsem se pak na ně vykašlala.“(Z)

„Já jsem vlastně ani nějakou normální partu nezažil. Vždy jsem byl takový grázlík. Né že bysme pořád dělali nějaké výtržnosti, ale taky jsme nedělali nic pořádného. A to jsme ještě nikdo nefetovali. Ale do té události na té chatě to někteří z nás odsuzovali. Zachlastat nebo zahulit to jo, ale s drogama si to někteří rozdat nechtěli. Měli jakousi brzdu, báli se těch účinků a taky svých rodičů. Vlastně jsem se s nima pak přestal scházet. Když jsem byl nastřelený tak jsem si s nima nerozuměl a oni nerozuměli mně. Říkal jsem jim, že je to docela fajn, ale oni to samozřejmě nechápali. Líbilo se mi, jak jsem dokázal prolétat celé dny a noci, připadlo mi, že kámoši měli život takový nezábavný, jednoduchý, nic moc.“(J)

Vrstevnícká skupina zneužívající pervitin měla největší podíl na vzniku pervitinové závislosti. Přes počáteční rozmlouvání se stala okolností, která výrazně ovlivnila její vývoj. Nevšímavost, lhostejnost a celkové klima této skupiny vytvořily atmosféru podporující respondenty v jejich rozhodnutí pokračovat v braní drogy. Životní styl členů této skupiny se stal významným faktorem motivujícím ke členství v takové skupině. Možnost získání drogy v této komunitě se stalo důležitým činitelem setrvání v ní.

„Ovlivnil mě vzhled feťáků. Feťáci byli něco víc, jakože víc zajímavější. Zajímavější byli v tom smyslu, že fetovali, že dělali něco, co nedělá každý, něco co je zakázáno, něco co by se nemělo, něco co není normální. Myslím tím to, že brali drogy a to jak vypadali. Bavilo mě být s nimi v bytě, bavit se, zajít na pivo, být zfetovaná. Nedělat ale nějaké krádeže, to mě nebavilo. To samotné chování, to jak se chovali po užití drogy, mě nijak nemotivovalo. Spíš ten vzhled, a že se vymykali průměru, že byli výjimečnější než normální lidi na ulici.

Čím víc vypadal jako feťák, tak tím víc se mi to líbilo. Později, po tom roce, kdy jsem začala střílet, jsem byla s těma lidma a třeba nebyly peníze na perník, tak potom už nějaké svádění bylo – „Pojď, seženem si!“, nebo „Memáš peníze? Dáme si!“. Později mě spíše podporovali, ale bylo to vzájemné. Feťák s feťákem se nemají o čem jiném bavit než o drogách. Máš něco, nemáš?“ (V)

„My jsme se občas stýkali tak pohromadě. Spíš se dvěma nebo jedním z té party a pak až třeba někdy jsme se sešli dohromady. Kecali jsme o tom, jaký jsme měli nájezd, co jsme dělali tu noc a řešili jsme další fet. My jsme se o závislosti nebavili, my jsme dávali a hotovo. Vůbec jsme to neřešili, co bude a tak. Setkávali jsme se hlavně, když jsme to řešili, když jsme jeli pro fet, bavili jsme se úplně o všem, protože jsme byli vyfetovaní. O rodičích, kamarádech, o fetu – co nám to dělá a tak.“ (Z)

„Na začátku jsem se s těmato kámošama scházel spíše náhodně. Potkali jsme se třeba někde na ulici nebo třeba v parku – tam teda nejčastěji, a hned jsme to řešili. Jestli některý z nás něco má nebo nemá. Když něco bylo, tak jsme si dali. Jindy, když nic nebylo, jsme si to začali shánět. Věděli jsme o místech, kde se to dá stoprocentně sehnat. Byly to takové víceméně nárazové akce, nic domluveného předem. Ale později to získalo zcela jiný rozměr. Matka asi v mých dvaceti odjela podnikat do zahraničí a nechala mi tady zařízený třípokojevý byt. Náklady na jeho provoz hradila a taky posílala peníze, dost peněz. Postupně se u mě začali scházet různí fenci, někteří tady taky přespávali. Můj byt byl taková transférka. Dávali mi za to perník nebo občas něco nakoupili. Pak se ke mně nastěhoval jeden vařič a perník vyráběl přímo v bytě. Takže jsem byl přímo u zdroje. Jel jsem v tom na plné pecky. To už jsem nebyl schopen dělat vůbec nic.“ (J)

7.3 Další okolnosti ovlivňující vznik pervitinové závislosti

Respondenti vyjádřili, mimo již výše uvedené, další okolnosti a skutečnosti, které dle jejich názoru měly největší vliv na vznik jejich pervitinové závislosti. Tyto skutečnosti vyplynuly z obsahu rozhovorů, aniž by byly původně zahrnuty v jejich navržené struktuře.

7.3.1 Okolnosti podporující vznik pervitinové závislosti

Za nejdůležitější faktor byl považován neúčelně trávený volný čas, který vedl k nudě a následným začleněním do závadných part. Tomuto předcházela nezájem rodičů o to, co jejich děti dělají a co by rády dělali. Současně svým dětem neumožňovali a nevytvářeli podmínky pro rozvoj jejich osobnosti.

„Rodiče mě nevedli k zájmům a netrávili se mnou čas, nezabavili mě, neptali se, s kým trávím čas, nevedli mě k něčemu, co mě bavilo. Já si myslím, že kdybych se věnovala těm koním, tak že bych tak neskončila. Vznikl nějaký prostor, který bylo třeba nějak zaplnit. Co jsem chtěla dělat tak mi nebylo zcela umožněno, tak jsem se upnula na takové kamarády a na toho přítele a to mě stáhlo. Kdybych se v té době stýkala s nějakým přítelem, který např. sportuje nebo se zabývá nějakým zdravým aktivitám, tak bych fetovat nezačala. Ale když jste s někým, v nějakém prostředí kde se mluví jen o tom perniku... Je to o tom, s kým se člověk stýká. Dala bych se ovlivnit i jiným směrem, teda tím zdravým. Člověka hodně ovlivní to jejich bavení. Chceš se zařadit mezi ně – ať jsou to sportovci nebo feťáci“.(V)

„Před těma pár rukama by to změnilo asi to, kdybych měla jináčí zájmy, nebo kdybych měla nějaké aktivity. Kdybych nevysedávala doma a nudila se. Když jsem dřív kreslila tak jsem kreslila doma, ale nějak zvlášť jsem se v tom dál nevyvíjela. Tak mě to odradilo úplně. Kdybych chodila do nějakého kroužku, víc se zdokonalovala, tak jo s nějakým cílem. Rodiče neměli zájem mě v tom podporovat. Určitý díl z toho je i na jejich triko, věděli, že se nezajímám o nic konkrétního. V té době jsem se setkala s těma lidma v „Áčku“ a začala jsem si s nima rozumět. Takže největší podíl na tom stavu měl nedostatek nějakého koníčku a setkání se s takovou partou.“(Z)

„Když se nad tím kriticky zamyslím, tak mě napadá, že problém byl určitě v přístupu rodičů. Matka si furt něco dokazovala svým podnikáním, neměla pak na rodinu čas. Táta se sice snažil, ale to jeho snažení z mého pohledu nebylo ideální. Moc chtěl, abychom byli nej. Byl jsem z toho i zmatený – matka nezájem, otec přehnaný zájem. Otec navíc od nás odešel a my jsme vyrůstali bez pevné ruky. Zájmy jsem žádné neměl, kromě trošky toho sportu jsem k ničemu nečuchl. Tak jsem pochopitelně chodil ven, sedět doma mě nebavilo. No a pak jsem byl s těma kámošema, občas jsme si dali. Postupně jsme dávali čím dál častěji. Dal jsem se dohromady s feťámama a tak jsme fetovali, kdybych se dal dohromady s alkoholikama, tak chlastáme. Největší vliv na to měl samozřejmě ten vaříč, který se ke

mně nastěhoval. Neustálý přísun perníku bez nutnosti ho shánět někde v parku...tomu se nedalo odolat.“(J)

7.3.2 Okolnosti podporující vzdalování se od drogy

Podle vyjádření respondentek existují v současné době okolnosti, které svědčí o jejich snaze zbavit se pervitinové závislosti. Jsou to zejména těhotenství, mateřství a soužití s novými životními partnery. Vliv na oddalování se od této závislosti má také dohled příslušných institucí, zejména pak odbor sociální péče, který o závislosti respondentky ví a provádí dohled na výchovu jejího nezletilého syna. Respondent si neuvědomuje žádné konkrétní okolnosti, které by ho oddalovaly nebo mu bránily v užívání pervitinu. Pociťuje pouze tlak ze strany státních institucí, zejména Policie České republiky.

„Fetovat jsem přestala. Jak jsem se dověděla, že čekám dítě tak jsem ještě pořád fetovala a až tak nějak v 6. měsíci jsem brání začala omezovat. V současné době už nefetuju. Je to kvůli tomu, abych dala šanci na nový život toho malého. V tomto okamžiku se považuji za čistou, necítím potřebu brát, občas si na to sice vzpomenu, na tu chuť, ale uvědomuji si, že to dítě je důležitější. Vítězí rozum nad požitkem. Po narození dítěte nepřemýšlím o návratu k fetování, mám sice strach, přemýšlím nad tím, aby se něco nepokazilo. Mám strach z toho, že když si něco dám, tak se k malému nebudu chovat tak, jako kdybych byla za normálního stavu, že budu jiná a tím mu budu ubližovat.“(V)

„Naposledy jsem měla před dvěma měsíci, když jsem ještě chodila s Ondřejkovým otcem, který mě do toho tahal, který to tahal i domů. Ted' mám nového přítele, který nechce, abych dávala, který se tomu vyhýbá, nedává, nic nedával, věnuje se autům, má prostě jináčí zájmy, koničky a nechce, abych dávala už kvůli Ondřejovi a kvůli němu. Ztratila bych přítele a ztratila bych i syna asi, protože sociálka o tom ví a budou mi určitě dělat testy. Láká mě to, hodně mě to láká, třeba potkám ty kamarády, kteří dávají a o kterých vím, že jsou vyfetovaní a mají třeba něco v tu chvíli u sebe tak mám chuť se zeptat, jestli něco nemají. Kdyby nebyl přítel, malý, tak v tom jedu dál. Pouze vzhledem k těm okolnostem nemám v úmyslu brát.“(Z)

„Považuju se za fetáka, v současné době perník beru pravidelně, jsem na něm závislý. Ten můj byt je vlastně fetácké doupě, skoro pořád tam někdo je a dává. Fet je součástí mého života, nevím, co by mě od toho mohlo odradit. Štve mě jen zájem policajtů. Však vy to víte,

pořád u mě někdo od vás zvoní a ptá se po tom nebo onom. To mně na tom fakt vadí, někteří feťáci jsou hrozní pitomci, nerad bych se kvůli nim do něčeho namočil. Zvláště když se u mě vařilo a feťky si sem chodily pro perník. Taky jsem byl před několika lety stíhaný jako spolupachatel při výrobě pervitinu, naštěstí to zastavili a já jsem nebyl potrestán.“ (J)

ZÁVĚR

Na otázku, jak a proč vzniká drogová závislost, existuje mnoho různých názorů. To ukazuje na to, že se doposud nepodařilo najít jednu jedinou příčinu, která by vysvětlovala vznik, trvání a popřípadě zánik drogové závislosti. Tato nejednotnost vede k závěru, že drogová závislost je složitý jev, který nelze vysvětlovat jednou jedinou příčinou. Není možno z ní „vinit“ ani jen (nebo především) drogu, ani jen osoby, u nichž k závislosti došlo, ani jen prostředí, nýbrž je třeba brát v úvahu všechny tyto příčiny.

Z výše uvedených faktorů, které mají vliv na vznik drogových závislostí, je z pohledu sociální pedagogiky nejvýznamnější vliv prostředí. Prostedí vytváří jejich rámec a je zdrojem ochranných nebo naopak rizikových činitelů vzniku těchto závislostí. Aby vůbec mohlo dojít ke zneužití drogy nebo drogové závislosti, musí se člověk s drogou někde setkat. Kde, v jakém prostředí se člověk s drogou obvykle setkává? Člověk je tvor společenský, zpravidla nežije sám a izolovaně, nýbrž jako člen různých primárních skupin jako jsou rodina, přátelé, pracovní kolektiv, parta a jiné skupiny, jejichž členové se osobně znají a jsou v intenzivních kontaktech. Tyto skupiny mají značný vliv na utváření osobnosti a její chování. V interakci s ostatními členy skupiny se člověk záměrně i bezděčně učí. Pozoruje a napodobuje, někdy úmyslně, jindy neúmyslně. Také s drogami se člověk setkává především jako člen primárních skupin a to zejména ve vrstevnické skupině.

Východiskem z této nelehké situace je, aby tato pokud možno vůbec nenastala. Není nutné na tomto místě dlouze definovat prevenci, většina z nás již slyšela o primárním, sekundárním a terciálním rozměru tohoto pojmu. Je však důležité si uvědomit, že nic nefunguje univerzálně. To, co platí na jednoho, nemusí nutně platit na druhého. Myslím tím stavění rovnítka mezi postavení rodiny v sociální hierarchii a vznikem drogové závislosti. Teorie a dovolím si konstatovat, že i praxe vypovídají o tom, že vůbec nezáleží na výši příjmů rodiny, vzdělání a profesi rodičů, na politickém, duchovním či světonázorovém vyznání. Záleží totiž na způsobu výchovy rodičů, na předkládání vhodných vzorů, na nastavení zdravého hodnotového žebříčku a na způsobu trávení volného času. A zda tyto podmínky předloží rodina sociálně slabá nebo rodina zbohatlá, je v tuto chvíli druhořadé. Nutné je také zdůraznit, že správnou cestou k zabránění tohoto jevu je trpělivost na straně rodičů a to zejména při vysvětlování negativních důsledků, které brání drog přináší. Ne přikazovat a vyhrožovat, ale vysvětlovat a přesvědčovat. Stejným způsobem však musejí k tomuto problému přistupovat i další výchovné instituce, musejí mít stejný směr a ideu. Velkou roli zde hraje

volný čas. Všechny výchovné činitele by měly mít zájem na tom, aby dítě svůj volný čas trávil smysluplnými a přínosnými aktivitami. Nabízejí se zejména nejrůznější sportovní, naučně-technické a umělecké kroužky, které u dítěte rozvíjejí nejen jeho osobnost a nadání, ale také zabraňují asociálnímu vlivu všelijakých part z ulice. Právě tyto dokážou silně působit na jedince a zatáhnou jej do problémů. Nemusím mluvit jen o drogovém problému, jedná se také o majetkovou kriminalitu, které se stále častěji dopouštějí děti mladšího věku. Rovněž není nutno připomínat známý vztah mezi drogovou a majetkovou kriminalitou. Ty jdou ruku v ruce, jedna doprovází druhou, vzájemně se podmiňují a prolínají. Zde pak dochází k přechodu z asociálního chování k chování antisociálnímu. Na tomto místě a v tomto okamžiku je třeba výhrušně vztyčit prst, jde totiž o opravdový společenský problém.

Výsledky výzkumu vypovídají o vlivu vrstevníků jako významného faktoru zvyšujícího riziko drogového problému. Tento faktor však působí dvěma směry. Určitá struktura vrstevnické skupiny, kde postoj k drogám je vstřícný nebo kde se s drogami experimentuje či se již pravidelně berou, riziko zneužívání drog zvyšuje. V jiných skupinách, kde k užívání drog nedochází a které se zabývají zdravými aktivitami, je riziko abúzu drog menší. U skupin mládeže s vysokou vnitřní soudržností, s vysokým stupněm identifikace, záleží na hodnotícím postoji. Je-li vůči drogám záporný, pak příslušnost k takové skupině působí jako skvělá protidrogová prevence.

Na závěr je možno konstatovat, že stanovených cílů diplomové práce bylo dosaženo. Výzkum napomohl pochopit mechanismy vzniku pervitinové závislosti a definovat optimální preventivní postupy, napomohl uvědomit si okolnosti a příčiny vzniku závislosti uživatelem samotným a současně je přínosem pro profesi sociálního pedagoga, kdy poznatky plynoucí z tohoto výzkumu budou důležitým východiskem pro další činnost s těmito lidmi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. 53 s. ISBN 80-7013-259-0.
2. BEČKOVÁ, I., VIŠŇOVSKÝ, P. *Farmakologie drogových závislostí*. Praha: Karolinum, 1999. 112 s. ISBN 80-7184864-6.
3. BERGERET, J. *Toxikomanie a osobnost*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 91 s. ISBN 80-7187-003-X.
4. ESCOHOTADO, A. *Stručné dějiny drog*. Praha: Volvox Globator, 2003. 173 s. ISBN 80-7207-512-8.
5. HAJNÝ, M., KLOUČEK, E., STUHLÍK, R. *Akta „Y“*. *Drogový problém versus rodina*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-022-4.
6. HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. a kol. *Závislost známá neznámá*. Praha: Grada Publishing, 1996. 168 s. ISBN 80-7169-277-8.
7. ILLES, T. *Děti a drogy*. Praha: ISV, 2002, 2. vydání. 55 s. ISBN 80-85866-50-1.
8. KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1*. Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.
9. KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 2*. Úřad vlády České republiky, 2003. 343 s. ISBN 80-86734-05-6.
10. MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. (eds.) *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-102-2.
11. MIOVSKY, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
12. NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001. 160 s. ISBN 80-7178-515-6.
13. NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniash Latin Press, 1997. 348 s. ISBN 80-85917-36-X.
14. PRESL, J. *Drogová závislost*. Praha: Maxdorf, 1994. 85 s. ISBN 80-85800-18-7.
15. PUNCH, K. F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. 232 s. ISBN 978-80-7367-468-7.
16. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.
17. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

18. URBAN, E. *Toxikománie*. Praha: Avicenum, 1973. 200 s. ISBN 08-073-73.
19. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2002, 3. vyd. ISBN 80-7178-678-0.

Elektronické zdroje

20. Internetové stránky. Drogový informační server. *Historie užívání a zneužívání psychotropních látek*. [on line] cit. 19. července 2009. Dostupný z WWW: http://www.drogy.net/portal/illegalni-drogy/drogy-a-historie/historie-uzivani-a-zneuživani-psychotropnich-latek_2006_01_05.html.
21. Internetové stránky. KŘP SmK. SKPV SSmK Ostrava. *Nealkoholová toxikomanie*. [on line] cit. 19. září 2009. Dostupný z WWW: http://skpv_sm1.ks.sm/extrem-toxi-mladez-mravnost/index_toxi.asp.
22. Internetové stránky. Pervitin – Speedy Gonzáles. *Aplikace*. [on line] cit. 16. listopadu 2009. Dostupný z WWW: <http://gabulle.blog.cz/0710/pervitin-speedy-gonzales>.
23. Internetové stránky. Zdraví. *Drogy zkusil každý dvacátý člověk na světě*. [on line] cit. 10. listopadu 2009. Dostupný z WWW: http://zdravi.idnes.cz/vase-telo.asp?c=A070626_105244_koureni_bad.
24. Internetové stránky. Fotoaparát. *S tebou mě baví svět*. [on line] cit. 17. října 2009. Dostupný z WWW: <http://www.fotoaparar.cz/article/10613/print>.
25. Internetové stránky. iDnes. *Kolik stojí feťáci*. [on line] cit. 16. listopadu 2009. Dostupný z WWW: <http://macuch.blog.idnes.cz/c/43969/Kolik-stoji-fetaci.html>.
26. Internetové stránky. ASPI. *Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb. o přestupcích*. [on line] cit. 8. listopadu 2009. Dostupný z WWW: <http://www.aspi.cz/>.
27. Internetové stránky. ASPI. *Trestní zákoník č.40/2009 Sb.* [on line] cit. 8. listopadu 2009. Dostupný z WWW: <http://www.aspi.cz/>.
28. Internetové stránky. ASPI. *Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a změně některých dalších zákonů*. [on line] cit. 8. listopadu 2009. Dostupný z WWW: <http://www.aspi.cz/>.
29. Internetové stránky. *Minarčík – pervitin*. [on line] cit. 16. listopadu 2009. Dostupný z WWW: http://www.minarcik.cz/drogy/str1_per.htm.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
č.	Číslo
ČR	Česká republika
např.	například
Obr.	obrázek
odst.	odstavec
písm.	písmeno
př. n. l.	před naším letopočtem
s.	Strana
Sb.	Sbírka
Tab.	tabulka
tj.	to je
tzv.	takzvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Chemický vzorec amfetaminu</i>	<i>str. 14</i>
<i>Obr. 2. Čistý pervitin</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 3. Znečištěný pervitin</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 4. Znečištěný pervitin</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 5. Chladiče</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 6. Trychtýř</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 7. Prachovnice</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 8. Reagenční láhev</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 9. Kádinka</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 10. Odměrný válec</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 11. Frakční baňka</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 12. Varná baňka</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 13. Trojhrdlá baňka</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 14. Aplikace pervitinu šňupáním</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 15. Aplikace pervitinu šňupáním</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 16. Aplikace pervitinu nitrožilně</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 17. Aplikace pervitinu nitrožilně</i>	<i>příloha P I.</i>
<i>Obr. 18. PET láhev s tzv. matečákem, horní vrstva rozpouštědlo s efedrinem, spodní vrst- va zbytky léku a hydroxid – matečák</i>	<i>příloha P II.</i>
<i>Obr. 19. Rozpouštědlo bez efedrinu, na dně malé množství kapaliny – kyselina solná s efedrinem</i>	<i>příloha P II.</i>
<i>Obr. 20. Krystalizace efedrinu</i>	<i>příloha P II.</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Ochranné a rizikové činitele plynoucí z osobnosti a dědičnosti.....</i>	<i>str. 24</i>
<i>Tab. 2. Rizikové a ochranné činitele - společnost a prostředí</i>	<i>str. 28</i>
<i>Tab. 3. Rizikové a ochranné činitele v rodině</i>	<i>str. 40</i>
<i>Tab. 4. Rizikové a ochranné činitele – vrstevníci</i>	<i>str. 42</i>
<i>Tab. 5. Rizikové a ochranné činitele ve škole</i>	<i>str. 45</i>

SEZNAM PŘÍLOH

P I Obrázková příloha

P II Výroba pervitinu

P III Výběr ze zákona o návykových látkách – č. 167/1998 Sb.

P IV Výběr z trestního zákoníku – č. 40/2009 Sb.

P V Výběr ze zákona o přestupcích - č. 200/1990 Sb.

P VI Psychotropní látky uvedené do seznamu II podle Úmluvy o psychotropních látkách

P VII Schéma polostrukturovaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 2. Čistý pervitin ⁽²⁹⁾

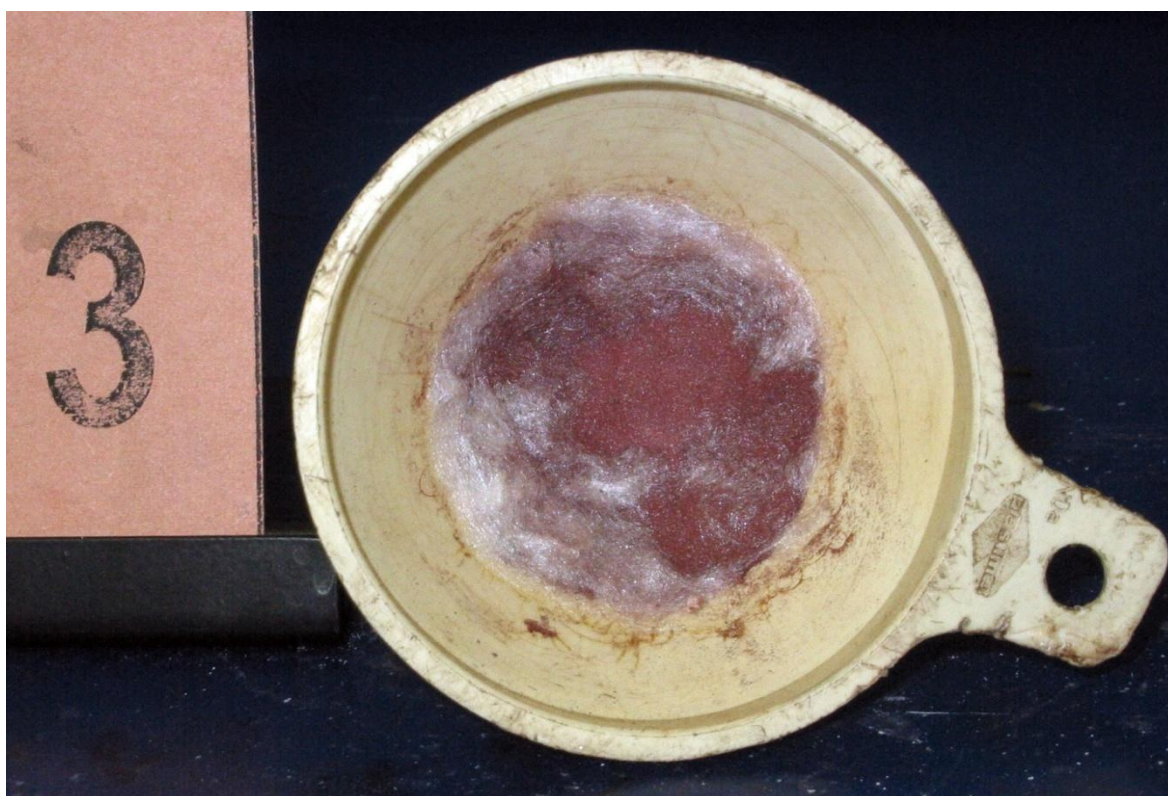
Obr. 3. Znečištěný pervitin ⁽²⁹⁾

Obr. 4. Znečištěný pervitin ⁽²⁹⁾

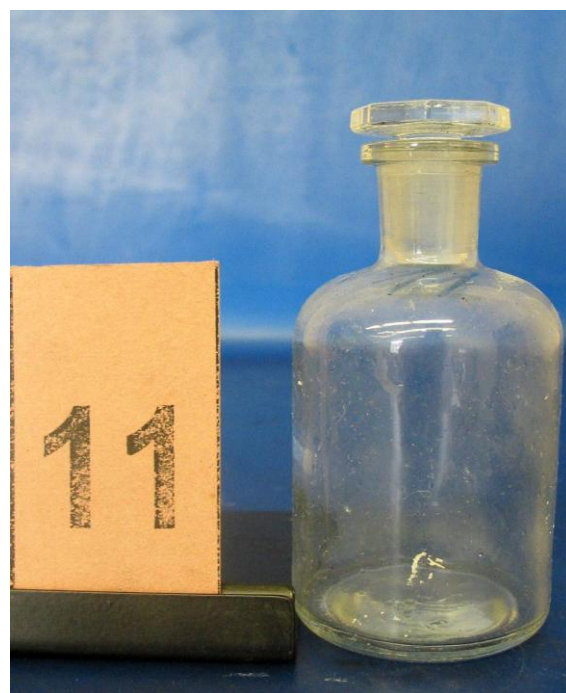
Obr. 5. Chladiče ⁽²¹⁾

Obr. 6. Trychtýř ⁽²¹⁾

Obr. 7. Prachovnice ⁽²¹⁾

Obr. 8. Reagenční láhev ⁽²¹⁾

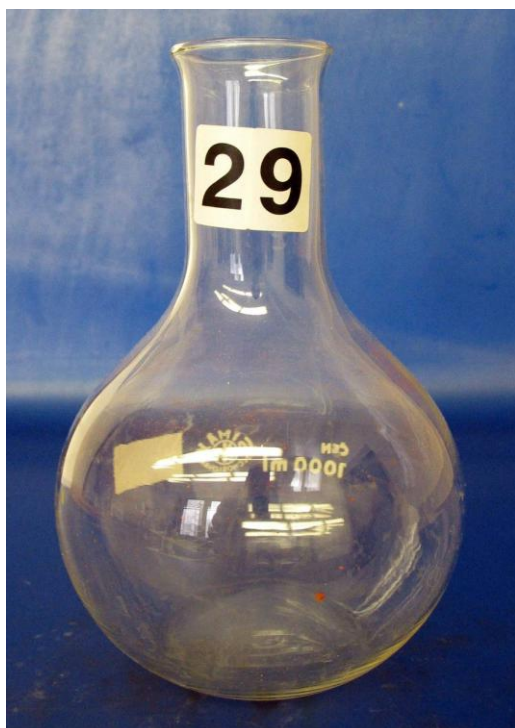
Obr. 9. Kádinka ⁽²¹⁾

Obr. 10. Odměrný válec ⁽²¹⁾

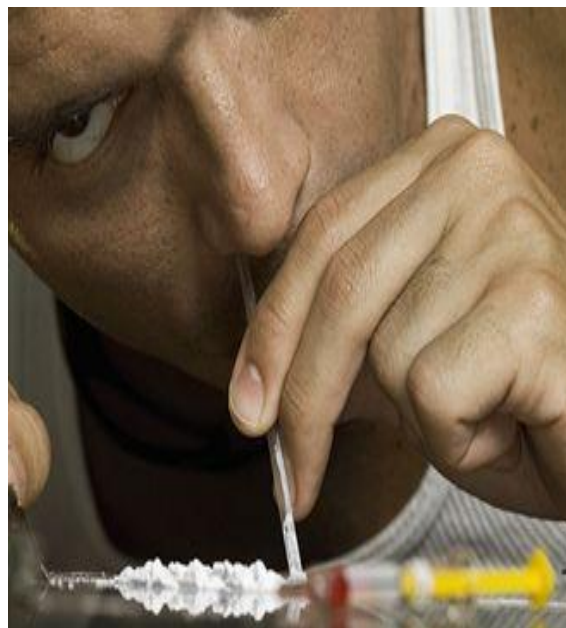
Obr. 11. Frakční baňka ⁽²¹⁾

Obr. 12. Varná baňka ⁽²¹⁾

Obr. 13. Trojhrdlá baňka ⁽²¹⁾

Obr. 14⁽²²⁾ a 15⁽²³⁾. Aplikace pervitinu šňupáním

Obr. 16⁽²⁴⁾ a 17⁽²⁵⁾. Aplikace pervitinu nitrožilně

PŘÍLOHA P II: VÝROBA PERVITINU

Metamfetamin lze vyrábět z těchto prekurzorů:

1. P-2-P = fenylylpropanon (hlídaná CHL) – prakticky jen v provozech nebo laboratořích
2. Benzylchlorid – poměrně složité k získání
3. Izomery efedrinu

Další potřebné chemikálie:

1. methylamin, kyselina mravenčí (methylformamid)
2. methylamin, acetaldehyd, kovový hořčík
3. kyselina octová, perchloroctová, Pd na BaSO₄
 - kyselina jodovodíková, červený fosfor
 - jód, červený fosfor (moskevská cesta)
 - jód, červený fosfor, kyselina fosforečná (česká cesta)

Pomocné chemikálie

- hydroxid sodný
- kyselina chlorovodíková
- nerozpustné rozpouštědlo = toluen, benzín, RX, ředidla
- aceton, ethanol (líh)

Laboratorní pomůcky

- P2P, benzylchlorid – chladič, trojhrdlá baňka, teploměr, dělicí nálevka
- Efedrin – Nagai + Moskva – jako P2P
- Efedrin – česká cesta – co dům dá

PET láhve, trychtýře, injekční stříkačka, sklenice, baňka ze žárovky, kanystry, teploměr, varné kuchyňské nádobí (mísy s víky), hrnky atd.

Výroba pervitinu (metamfetaminu) probíhá ve dvou stádiích:

- I. Izolace Efedrinu z léčiv
- II. Výroba pervitinu z Efedrinu

I. Izolace efedrinu z léčiv – např. Modafen, Panadol, Nurofen

1. lék se rozpustí ve vodě + hydroxid sodný = „louhování“
2. přidá se nepolární organické rozpouštědlo – protřepe se → matečák (spodní vrstva s balastem z léčiv) + rozpouštědlo s efedrinem

Obr. 18. PET láhev s tzv. matečákem, horní vrstva rozpouštědlo s efedrinem, spodní vrstva zbytky léku a hydroxid - matečák

3. Horní vrstva obsahuje rozpouštědlo a tzv. bázi efedrinu = nerozpustná forma ve vodě
4. Rozpouštědlo se odsaje a přidá se kyselina solná (chlorovodíková) a protřepe se – tak se báze efedrinu převede na formu rozpustnou ve vodě (hydrochlorid efedrinu)

Obr. 19. Rozpouštědlo bez efedrinu, na dně malé množství kapaliny – kyselina solná s efedrinem

5. Oddělení dolní vrstvy s kyselinou a efedrinem
6. Krystalizace v míse z varného skla

Obr. 20. Krystalizace efedrinu

II. Výroba pervitinu z Efedrinu

7. Vlastní reakce: efedrin + kyselina fosforečná + červený fosfor – zahřát na cca 110 °C.
8. Ve dvouminutových intervalech se přihazuje jód (10 dávek) + vyfoukávání.
9. Zahřívání reakční směsi 127 – 135 °C.
10. Prudké zchlazení směsi na laboratorní teplotu.
11. Filtrace reakční směsi - k filtrátu se přidá toluen a hydroxid sodný – třepe se a čistí (produkt do toluenu).
12. K toluenu s produktem se přidá kyselina chlorovodíková a třepe se (produkt do kyseliny).
13. Krystalizace vodného roztoku hydro-chloridu metamfetaminu.
(http://skpv_sm1.ks.sm/extrem-toxi-mladez-mravnost/index_toxi.asp).

**PŘÍLOHA P III: Výběr ze zákona o návykových látkách – č. 167/1998
Sb.**

ČÁST PRVNÍ

HLAVA I

ÚVODNÍ USTANOVENÍ

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropských společenství 1) zacházení s prekursory a pomocnými látkami.

(2) Tento zákon dále upravuje

- a) zacházení s návykovými látkami, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi,
- b) zacházení s přípravky obsahujícími návykové látky nebo prekursory nebo obsahujícími návykové látky a prekursory (dále jen "přípravky"), jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi,
- c) zacházení s přípravky obsahujícími efedrin nebo větší množství než 30 mg pseudo-efedrinu v jednotce lékové formy,
- d) pěstování máku, konopí a koky a vývoz a dovoz makoviny.

§ 2

Pojmy

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) návykovými látkami omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 tohoto zákona¹¹,
- b) přípravkem roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více

¹¹ Psychotropní látky zařazené do seznamu II., viz příloha P VI

návykových látek nebo jeden nebo více prekursorů,

c) prekursorem látka uvedená v kategorii 1 přílohy I přímo použitelného předpisu Evropských společenství nebo v kategorii 1 přílohy přímo použitelného předpisu Evropských společenství,

d) pomocnou látkou látka uvedená v kategorii 2 a 3 přílohy I přímo použitelného předpisu Evropských společenství, nebo v kategorii 2 a 3 přílohy přímo použitelného předpisu Evropských společenství,

e) makovinou všechny nadzemní části (kromě semen) máku setého (*Papaver somniferum*), jakož i jejich dřev po sklizni,

f) konopím kvetoucí nebo plodonosný vrcholík rostliny z rodu konopí (*Cannabis*) nebo nadzemní část rostliny z rodu konopí, jejíž součástí je vrcholík,

g) keřem koka všechny druhy keře rodu *Erythroxylon* a listem koka listy z keře koka, s výjimkou listů, z nichž byl extrahován všechn ekgonin, kokain a jiné ekgoninové alkaloidy,

h) konečným příjemcem prekursorů a pomocných látek kategorie 2 a 3 podle přímo použitelných předpisů Evropských společenství 1) každá fyzická osoba nebo právnická osoba podle bezprostředně závazného předpisu Evropských společenství,

i) uváděním na trh dodání prekursorů a pomocných látek kategorie 2 a 3 podle přímo použitelného předpisu Evropských společenství,

j) vývozem nebo dovozem návykových látek a přípravků je obsahujících jejich fyzické přemístění z jednoho státu do druhého (<http://www.aspi.cz/>).

PŘÍLOHA P IV: Výběr z trestního zákoníku – č. 40/2009 Sb.

ZVLÁŠTNÍ ČÁST

Hlava VII - Trestné činy obecně nebezpečné.

Díl 1

§ 274

Ohrožení pod vlivem návykové látky

(1) Kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 havárii, dopravní nebo jinou nehodu, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,

b) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvláště nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo

c) byl-li za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn.

§ 283

Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy

(1) Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) ač byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán,

c) ve značném rozsahu, nebo

d) ve větším rozsahu vůči dítěti nebo v množství větším než malém vůči dítěti mladšímu čtrnácti let.

(3) Odnětím svobody na osm až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch,

c) spáchá-li takový čin ve velkém rozsahu, nebo

d) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu vůči dítěti mladšímu čtrnácti let.

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo

c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

(5) Příprava je trestná.

§ 284

Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1 nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.

§ 285

Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku

(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(3) Odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve větším rozsahu.

(4) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve značném rozsahu.

§ 286

Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu

(1) Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává prekursor nebo jiný předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který obsahuje omamnou nebo psychotropní látku, nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
- b) spáchá-li takový čin ve značném rozsahu,
- c) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu vůči dítěti, nebo
- d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

§ 287

Šíření toxikomanie

(1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom

podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) vůči dítěti, nebo

c) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči dítěti mladšímu čtrnácti let (<http://www.aspi.cz/>).

PŘÍLOHA P V: Výběr ze zákona o přestupcích - č. 200/1990 Sb.

ČÁST DRUHÁ

Zvláštní část

§ 29 Přestupky na úseku zdravotnictví

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

- a) úmyslně zmaří, ztíží nebo ohrozí poskytnutí zdravotnické služby nebo se nepodrobí povinnému vyšetření nebo léčení,
- b) nedodrží opatření stanovené nebo uložené ke snížení hluku a vibrací, s výjimkou povinností stanovených pro pořádání nebo poskytnutí prostor a pozemků pro veřejné produkce hudby,
- c) ohrozí nebo poruší zdravotní nezávadnost pitné vody,
- d) padělá nebo úmyslně neoprávněně změní lékařskou zprávu nebo zdravotní průkaz anebo zneužije lékařskou dokumentaci,
- e) poruší povinnost při zacházení s omamnými látkami, psychotropními látkami nebo jinými látkami škodlivými zdraví,
- f) poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené k předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění,
- g) padělá lékařský předpis nebo pozmění jeho obsah v úmyslu, aby ho bylo použito jako pravého, nebo užije takového předpisu jako pravého anebo poskytne tiskopis lékařského předpisu jinému v úmyslu, aby ho bylo použito k padělání, nebo v témže úmyslu odcizí či jinak neoprávněně získá takový tiskopis,
- h) poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené k ochraně zdraví před neionizujícím zářením,
- i) poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené pro provoz koupaliště ve volné přírodě, umělého koupaliště nebo sauny,
- j) poruší zákaz nebo nesplní povinnosti stanovené nebo uložené pro pořádání zotavovací akce, jiné podobné akce pro děti nebo školy v přírodě,
- k) poruší v rozporu se zvláštním právním předpisem 7) zákaz inzerování a reklamy za účelem poptávky nebo nabídky tkání a orgánů,

- l) za účelem získání dárce tkáně nebo orgánu pro transplantaci nabídne finanční odměnu nebo jinou výhodu,
- m) poruší v rozporu se zvláštním právním předpisem 8) anonymitu mezi dárce tkáně nebo orgánu a jeho příjemcem,
- n) poruší nebo nesplní povinnosti stanovené pro výkon činností epidemiologicky závažných,
- o) jako pořadatel veřejné produkce hudby nezajistí, že hluk z ní nepřekročí stanovené hygienické limity, nebo poskytne stavbu, jiné zařízení nebo pozemek k veřejné produkci hudby, aniž by zajistil, že hluk z ní nepřekročí stanovené hygienické limity.

(2) Za přešupek podle odstavee 1 písm. a) až j) a písmen l) a n) lze uložít pokutu až do výše 10 000 Kč a za přešupek podle písmen k) a o) lze uložít pokutu až do výše 50 000 Kč. Zákaz činnosti do 1 roku lze uložít za přešupek podle odstavee 1 písm. k) a l). V blokovém řízení (§ 86) může orgán ochrany veřejného zdraví uložít za přešupky pokutu až do výše 5 000 Kč.

§ 30 Přešupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi

(1) Přešupku se dopustí ten, kdo

- a) prodá, podá nebo jinak umožní požití alkoholického nápoje osobě zjevně ovlivněné alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobě mladší osmnácti let, osobě, o níž lze mít pochybnost, zda splňuje podmínku věku, nebo osobě o níž ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohla ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek,
- b) neoprávněně prodá, podá nebo jinak umožní druhé osobě škodlivé užívání jiné návykové látky, než jsou omamné látky, psychotropní látky a alkohol,
- c) se nepodrobí opatření postihujícímu nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek,
- d) úmyslně vyrobí líh nebo destilát bez povolení anebo úmyslně líh nebo destilát bez povolení vyrobený přečovává nebo uvádí do oběhu,
- e) úmyslně umožňuje požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek než látek omamných a psychotropních osobě mladší osmnácti let, ohrožuje-li tím její tělesný nebo mravní vývoj,
- f) umožní neoprávněně požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší osmnácti let, nejde-li o čin přísněji trestný,

- g) požije alkoholický nápoj nebo užije jinou návykovou látku, ačkoliv ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohl ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek,
- h) po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky vykonává činnost uvedenou v písmenu g),
- ch) ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil požitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky, vykonává činnost uvedenou v písmenu g),
- i) odepře se podrobit vyšetření, zda není ovlivněn alkoholem nebo jinou návykovou látkou, k němuž byl vyzván podle zvláštního právního předpisu 10),
- j) neoprávněně přechovává v malém množství pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku,
- k) prodá jednotlivé cigarety nebo neuzavřené jednotkové balení cigaret,
- l) kouří na místech zákonem zakázaných,
- m) prodá výrobek podobný tabákovému výrobku, tabákové potřebě ve formě potravinářského výrobku nebo hračky, a nebo podobný alkoholickému nápoji ve formě hračky,
- n) prodá tabákový výrobek, tabákovou potřebu nebo alkoholický nápoj v zařízení nebo na akcích určených osobám mladším 18 let,
- o) prodá, podá nebo jinak umožní užití tabákového výrobku osobě mladší 18 let nebo neodepře jejich prodej fyzické osobě, o níž lze mít pochybnost, že splňuje podmínku věku.

(2) Za přešupek podle odstavce 1 písm. a) až d) lze uložit pokutu do 3 000 Kč, za přešupek podle odstavce 1 písm. e) a f) pokutu do 5 000 Kč a zákaz činnosti do 1 roku, za přešupek podle odstavce 1 písm. g) až i) pokutu od 25 000 Kč do 50 000 Kč a zákaz činnosti od 1 do 2 let a za přešupek podle odstavce 1 písm. j) pokutu do 15 000 Kč.

(3) Sankci za přešupek uvedený v odstavci 1 písm. g) až i) lze snížit pod stanovenou hranici jen tehdy, že byl prokázán dechovou zkouškou nebo lékařským vyšetřením obsah alkoholu v krvi v množství pod 0,5 promile a současně nebylo užito žádné jiné návykové látky.

Řízení o přešupcích

§ 51 Obecné ustanovení

Není-li v tomto nebo jiném zákoně stanoveno jinak, vztahují se na řízení o přešupcích obecné předpisy o správním řízení.

§ 52 Příslušnost

Přestupky projednávají

- a) obecní úřady nebo zvláštní orgány obcí (§ 53 odst. 4),
- b) jiné správní orgány, stanoví-li tak zvláštní zákon.

§ 53

(1) Obce projednávají přestupky proti pořádku ve státní správě ve věcech, které jsou jim svěřeny, přestupky proti pořádku v územní samosprávě, přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti majetku, jakož i přestupky proti občanskému soužití, pokud nebyly spáchány porušením zvláštních právních předpisů o provozu na pozemních komunikacích, a přestupky na úseku vyhledávání, ochrany, využívání a dalšího rozvoje přírodních léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod a lázeňských míst.

(2) Obecní úřady obcí s rozšířenou působností projednávají přestupky ve věcech, které spravují, a ostatní přestupky, pokud k jejich projednání nejsou příslušné jiné správní orgány.

(3) Obce mohou jako svůj zvláštní orgán zřizovat komise k projednávání přestupků. Tyto komise jednají a rozhodují v tříčlenném složení vždy za předsednictví osoby s právníkem vzděláním nebo se zvláštní odbornou způsobilostí pro projednávání přestupků; usnášejí se většinou hlasů. Stejně podmínky platí, pokud by projednáváním přestupků byla pověřena komise rady obce.

(4) V hlavním městě Praze náleží

- a) působnost podle odstavce 1 městským částem s tím, že městským částem přísluší projednávat přestupky proti pořádku ve státní správě jen ve věcech, které jsou jim svěřeny,
- b) působnost podle odstavce 2 úřadům městských částí vymezeným Statutem hlavního města Prahy (<http://www.aspi.cz/>).

PŘÍLOHA P VI: Psychotropní látky zařazené do seznamu II podle Úmluvy o psychotropních látkách

Příl. 5 PSYCHOTROPNÍ LÁTKY zařazené do seznamu II

podle Úmluvy o psychotropních látkách

(vyhláška č. 62/1989 Sb.)

Mezinárodní nechráněný název v českém jazyce	Další mezinárodní nechráněný název nebo obecný název	Chemický název
Amfetamin 2C-B		(+/-)-2-amino-1-fenylpropan
Amineptin	7-(10,11-dihydro-5H-dibenzo[a,d]cyklohepten-5-ylamino) heptanová kyselina	4-brom-2,5-dimethoxy-fenethylamin
Buprenorfin	21-cyklopropyl-7-alfa-[(S)-1-hydro-1,2,2-trimethylpropyl]-6,14- endo-ethano-6,7,8,14-tetrahydrooripavin	
Dexamfetamin		(+)-2-amino-1-fenylpropan
Fencyklidin PCP		1-(1-fenylcyklohexyl)piperidin
Fenetylin		dl-3,7-dihydro-1,3-dimethyl-7-2-[(1-methyl-2- fenylethyl)aminoethyl-1H-purin-2,6-dion
Fenmetrazin		2-fenyl-3-methylmorfolin
Flunitrazepam	1,3-dihydro-5-(o-fluorfenyl)-1-methyl-7-nitro-2H-1,4-benzo- diazepin-2-on	
Levamfetamin		1-2-amino-1-fenylpropan
Levometafetamin		1-1-fenyl-2-methylaminopropan
Meklokvalon		3-(o-chlorfenyl)-2-methyl-4(3H)-chinazolinon
Methakvalon		2-methyl-3-o-tolyl-4(3H)-chinazolinon
Metamfetamin		(+)-1-fenyl-2-methylaminopropan
Metamfetamin racemát		(+/-)-1-fenyl-2-methylaminopropan
Methylfenidát		methylester kyseliny 2-fenyl-2-(2-piperidyl)octové
Sekobarbital		5-allyl-5-(1-methylbutyl) barbiturová kyselina
Dronabinol		delta-9-THC, jako např. [(-)-transdelta-9-THC]
Zipeprol	delta-9-THC delta 9 tetrahydrokanabinol a jeho stereochemické varianty alfa-(alfa-methoxybenzyl)-4-(beta-methoxyfenethyl)-piperazinethanol	

Včetně solí látek uvedených v této skupině ve všech případech, kdy existence takových solí je možná.

(Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a změně některých dalších zákonů).

PŘÍLOHA P VII: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Podle Punche (2008) můžeme rozlišit pět úrovní konceptů a otázek, které se liší v úrovni zobecnování. Dále tyto úrovně uvádím a konkretizuji.

Výzkumná oblast

Zneužívání pervitinu dnešní mladou generací

Možná výzkumná témata

- 1. Vliv společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti*
- 2. Okolnosti a příčiny vzniku pervitinové závislosti*
- 3. Možnosti prevence vzniku pervitinové závislosti*

Obecné výzkumné otázky (OVO)

K výzkumnému tématu „Vliv společenského prostředí na vznik pervitinové závislosti“

OVO 1. Jakým způsobem ovlivňují faktory rodinného prostředí vznik drogové závislosti?

OVO 2. Jakým způsobem se promítá klima vrstevnické skupiny do vzniku drogové závislosti?

Specifické výzkumné otázky (SVO)

K obecné výzkumné otázce č. 1 (OVO1):

SVO 1. Jakým způsobem ovlivňuje úplnost rodiny vznik drogové závislosti u dětí?

SVO 2. Jakým způsobem se promítá výše dosaženého vzdělání rodičů na vznik drogové závislosti u dětí?

SVO 3. Jakým způsobem ovlivňuje kulturní úroveň rodiny vznik drogových závislostí u dětí?

SVO 4. Jakým způsobem ovlivňuje způsob trávení volného času rodiny vznik drogové závislosti u dětí?

K obecné výzkumné otázce č. 2 (OVO2):

SVO 5. Za jakých okolností má drogová závislost některého člena skupiny vliv na vznik závislosti u dalších členů této skupiny?

SVO 6. Jaké postoje zaujímá skupina k drogové závislosti některého jejího člena?

SVO 7. Za jakých okolností může skupina působit jako facilitátor nebo inhibitor vzniku drogové závislosti?

Otázky při sběru dat

Otázka při sběru dat je otázka, kterou pokládáme, abychom získali data, jež pomohou odpovědět na výzkumnou otázku. V tomto smyslu je více specifická než výzkumná otázka, na kterou má výzkum odpovědět. Abychom mohli zodpovědět výzkumné otázky, je při sběru dat zapotřebí více než jedna otázka (Punch, 2008).

Návrh tazatelských otázek (Wengraf, In Švaříček, 2007) týkajících se jádra polostrukturovaného interview:

SVO 1:

TO 1. Jak byste popsal Vaši rodinu?

TO 2. V jakém rodinném prostředí jste vyrůstal?

TO 3. (Konfrontační otázky)

a) Říkal jste, že se Vaši rodiče rozvedli. Kolik Vám, bylo let?

b) Říkal jste, že rodič (rodiče) zemřeli. Kolik Vám bylo let?

TO 4. Jak spolu rodiče vycházeli (vychází)?

TO 5. Jak jste vnímal vztahy Vašich rodičů?

TO 6. Jak na Vás působily jejich problémy?

TO 7. Jak jste reagoval na rodinnou situaci?

TO 8. Jaký byl Váš vztah k otci/ matce?

SVO 2:

TO 9. Jaká je úroveň vzdělání vaší matky/ otce?

TO 10. Vykonávají Vaši rodiče zaměstnání adekvátní svému vzdělání?

TO 11. Pokud ne, jak se s tímto vyrovnali, cítili to jako problém či křivdu?

TO 12. Jak Vás motivuje úroveň dosaženého vzdělání rodičů k získání určitého stupně vzdělání?

TO 13. Jak řeší vaši rodiče problémy či neúspěchy v zaměstnání?

SVO 3:

TO 14. Máte domácí knihovnu?

TO 15. Jaké knihy čtete?

TO 16. Jaké knihy čtou Vaši rodiče?

TO 17. Za jakých okolností navštěvujete kina, divadla, výstavy?

TO 18. Na jaká představení chodíte do kina, divadla,?

SVO 4:

TO 19. Jaké pořady nejčastěji sledujete v televizi, popř. na DVD či VHS nosičích?

TO 20. Jakým způsobem trávíte se svojí rodinou volný čas?

TO 21. Jaké máte koníčky či záliby?

TO 22. Vedli Vás rodiče k nějakému sportu nebo jiné zájmové volnočasové aktivitě?

SVO 5:

TO 23. Jaký vliv na Vás měla drogová závislost některého člena party (kamaráda)?

TO 24. Lákalo Vás vyzkoušet drogu v souvislosti s jejím užíváním některým kamarádem?

TO 25. Jaký byl vliv Vašeho kamaráda - uživatele drog na vznik Vaší závislosti?

SVO 6:

TO 26. Jak na Vás pohlížejí členové skupiny (party) jako na uživatele drogy?

SVO 7:

TO 27. Jakým způsobem ovlivnila Vaše parta vznik Vaší drogové závislosti?

TO 28. Byla parta faktorem podporujícím vznik Vaší drogové závislosti nebo vznik závislosti spíše potlačovala?

